

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı

Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

TÜRK EDEBİYATINDA ÜTOPIK EĞİTİM MODELLERİ

Hazal KILINÇ
ORCID: 0000-0001-7152-060X

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Gülsün KOÇER
ORCID: :0000-0003-2689-259

Konya – 2023

ÖN SÖZ

Ütopya her ne kadar masumane duygular çağrışırsa da ütopyaların aynı zamanda çok güçlü eleştiri yazıları olduğu söylenebilir. Ütopya yazarları ihtilalci ve inkılapçı yapılarıyla yozlaşmış yapıları tehdit ederken olması gereken için bir prototip yapı inşa ederler. Bu gerçekleştirilecek değişim ve dönüşümde eğitim mutlaka doğrudan ya da dolaylı olarak rol oynar. Bu sebeple ütöpik eserlerdeki eğitim unsurlarını incelemek büyük önem taşımaktadır.

Türk edebiyatının farklı dönemlerinden ütopya türüne örnek teşkil eden yedi eser seçilmiştir. 1930-1992 yılları arasında yer alan bu eserler sayesinde neredeyse yüz yıllık bir eğitim eleştirisinin geçirdiği farklılaşmalar görülmüştür. Türk edebiyatında ütopya türünde verilen eser sayısının azlığı dolayısıyla da bu alanda yapılan çalışmalar hayli kısıtlıdır. Çalışmada hem bu alandaki açığı bir nebze de olsa kapatabilmek hem de topluma yön veren yazarlarımızın ışığında eğitim sistemindeki eksiklikleri görmek ve bunları gidermek için sundukları modelleri ortaya çıkarmak amaçlanmıştır.

Çalışma gerekli kaynak taraması yapıldıktan sonra; giriş, alan yazın, incelenecek eserler, yöntem, bulgular, sonuç ve öneriler olmak üzere altı bölüm olarak düzenlenmiştir.

Birinci bölüm olan giriş bölümünde çalışmanın problem durumu, amacı, yöntemi, sınırlılıkları, varsayımlar ve çalışmaya kaynaklık eden temel kavramların tanımlarına yer verilmiştir.

İkinci bölüm olan alan yazın kısmında ise ütopya ve eğitim hakkında bilgiler verilmiş ütopya ve eğitim arasındaki ilişkiden bahsedilmiştir.

Üçüncü bölümde incelenecek olan yedi eser; kimliği, özeti, tertibi, anlatıcı ve bakış açısı, zaman, mekân ve olay örgüsü alt başlıklarına ayrılarak irdelenmiştir.

Dördüncü bölümde çalışma hazırlanırken kullanılan yöntem anlatılmıştır.

Beşinci bölüm olan bulgular bölümünde ütöpik eserlerde geçen temel unsurlar ve bu unsurlarla eğitimin kurduğu ilişki, eserin dönemine yönelik bulunduğu eleştiriler incelenmiştir.

Sonuç ve öneriler kısmında yapılan çalışmada ulaşılan sonuçlar anlatılmış ve bu sonuçların ışığında ütopya türüne yönelik eserlerin yazılması ve yazılan eserlerin akademisyen camiası

tarafından incelenmesi, rasyonaliteye kavuşturulabilecek paradigmada olan öngörülerle çalışmalar yapılabileceği ile ilgili öneriler sunulmuştur.

Üniversitedeki öğrencilik hayatım boyunca bana rol model olan bu çalışma süresince benden desteğini esirgemeyen değerli hocam Dr. Öğr. Üyesi Gülsün Koçer'e teşekkür ederim.

Beni her zaman motive eden kendimi geliştirmem hususunda yüreklendiren annem Raziye Özdemir'e ve küçüklüğümünden itibaren anlattığı halk hikayeleri ve söylediği türkülerle bana edebiyat sevgisini aşıl原因an babam Yılmaz Özdemir'e teşekkürü bir borç bilirim.

Bu çalışmamı, hayat yolunda ve akademik hayatımda desteğini hiçbir zaman esirgemeyen yükümü hafifleten sevgili eşim Emre Kılınç'a ithaf ediyorum.

Hazal KILINÇ
Kasım/2023

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ (TEŞEKKÜR).....	ii
İÇİNDEKİLER.....	iv
TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU	vii
BİLİMSEL ETİK BEYANNAMESİ	viii
KISALTMALAR	ix
ÖZET.....	x
ABSTRACT	xii
1. GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu	2
1.2. Araştırmanın Amacı	3
1.3. Araştırmanın Önemi	3
1.4. Sayıtlar	6
1.5. Sınırlılıklar	6
1.6. Tanımlar	7
2. ALAN YAZIN	10
2.1. Ütopya Kavramı	10
2.2. Tarihsel Süreçte Ütopya	11
2.3.Ütopyanın Kaynakları	16
2.4. Ütopya Edebiyatı.....	18
2.4.1. Devlet (Platon) (M.Ö.375)	18
2.4.2. Medinet'ül Fâzıla (Farabi) (941-942).....	18
2.4.3. Ütopya (Thomas More) (1515)	18
2.4.4. Yeni Atlantis (Francis Bacon) (1624)	19
2.4.5. Güneş Ülkesi (Tommaso Campanella) (1643).....	19
2.4.6. Beyaz Zambaklar Ülkesinde (Grigori Spiridonoviç Petrov) (1923)	19
2.4.7. Ada (Aldous Huxley) (1962).....	20
2.4.8. Mülksüzler (Ursula Le Guin) (1974).....	20
2.5. Türk Edebiyatında Ütopya	21
2.6. Eğitim Kavramı	27
2.7. Karşı Ütopya	27
2.8. Eğitim-Ütopya İlişkisi	28
3. ESERLERİN TAHLİLİ	30
3.1. Serbest İnsanlar Ülkesi'nde.....	30
3.1.1. Kimliği.....	30
3.1.2. Özeti	30
3.1.3. Tertibi	33

3.1.4. Konusu.....	35
3.1.5. Anlatıcı ve Bakış Açısı.....	35
3.1.6. Zaman.....	36
3.1.7. Mekan.....	36
3.1.8. Olay Örgüsü	36
3.2. Rüyamdaki Okullar	37
3.2.1. Kimliği.....	37
3.2.2. Özeti	37
3.2.3. Tertibi	39
3.2.4. Konusu.....	40
3.2.5. Anlatıcı ve Bakış Açısı.....	40
3.2.6. Zaman.....	40
3.2.7. Mekan.....	41
3.2.8. Olay Örgüsü	41
3.3. Yurda Dönüş	42
3.3.1. Kimliği.....	42
3.3.2. Özeti	43
3.3.3. Tertibi	45
3.3.4. Konusu.....	45
3.3.5. Anlatıcı ve Bakış Açısı.....	45
3.3.6. Zaman.....	46
3.3.7. Mekan.....	46
3.3.8. Olay Örgüsü	46
3.4. Yalnızız	46
3.4.1. Kimliği.....	46
3.4.2. Özeti	46
3.4.3. Tertibi	48
3.4.4. Konusu.....	49
3.4.5. Anlatıcı ve Bakış Açısı.....	49
3.4.6. Zaman.....	49
3.4.7. Mekan.....	50
3.4.8. Olay Örgüsü	50
3.5. Toprak Uyanırsa.....	52
3.5.1. Kimliği.....	52
3.5.2. Özeti	52
3.5.3. Tertibi	54
3.5.4. Konusu.....	54
3.5.5. Anlatıcı ve Bakış Açısı.....	55
3.5.6. Zaman.....	55
3.5.7. Mekan.....	55
3.5.8. Olay Örgüsü	55

3.6. Işın Çağı Çocukları.....	55
3.6.1. Kimliği.....	55
3.6.2. Özeti	56
3.6.3. Tertibi	57
3.6.4. Konusu.....	58
3.6.5. Anlatıcı ve Bakış Açısı.....	58
3.6.6. Zaman	58
3.6.7. Mekan.....	58
3.6.8. Olay Örgüsü	58
3.7. Balık İzlerinin Sesi	59
3.7.1. Kimliği.....	59
3.7.2. Özeti	59
3.7.3. Tertibi	61
3.7.4. Konusu.....	61
3.7.5. Anlatıcı ve Bakış Açısı.....	61
3.7.6. Zaman	61
3.7.7. Mekan.....	62
3.7.8. Olay Örgüsü	62
4. YÖNTEM	64
4.1. Araştırmanın Modeli	64
4.2. Araştırmanın Evreni	64
4.3. Veri Toplama Teknikleri	64
4.4. Verilerin Toplanması.....	65
4.5. Verilerin Çözümlemesi	65
5. BULGULAR	66
5.1. Ütopik Eserlerde Aile Eğitimi.....	66
5.2. Ütopik Eserlerde Din Eğitimi.....	71
5.3. Ütopik Eserlerde Teknolojik Bilgi	75
5.4. Ütopik Eserlerde Eğitim-Toplum İlişkisi	77
5.5. Ütopik Eserlerde Eğitim-Devlet İlişkisi	86
5.6. Ütopik Eserlerde Eğitim-Politika İlişkisi	90
5.7. Ütopik Eserlerde Mevcut Eğitim Sistemine Yönelik Eleştiri	94
6. TARTIŞMA,SONUÇ ve ÖNERİLER	106
6.1. Tartışma.....	106
6.2. Sonuç	109
6.3. Öneriler.....	112
7. KAYNAKLAR	113

TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

TÜRK EDEBİYATINDA ÜTOPIK EĞİTİM MODELLERİ başlıklı tez çalışmamın toplam **115** sayfalık kısmına ilişkin, 13/11/2023 tarihinde tez danışmanım tarafından **Turnitin** adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı **%8** olarak belirlenmiştir.

Uygulanan filtrelemeler:

1. Tez çalışması orijinallik raporu sayfası hariç
2. Bilimsel etik beyannamesi sayfası hariç
3. Önsöz hariç
4. İçindekiler hariç
5. Simgeler ve kısaltmalar hariç
6. Kaynaklar hariç
7. Alıntılar dahil
8. 7 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Necmettin Erbakan Üniversitesi Tez Çalışması Orijinallik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim ve tez çalışmamın, bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranının (%30) altında olduğunu ve intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

13/11/2023

Hazal KILINÇ

Dr. Öğr. Üyesi Gülsün KOÇER

BİLİMSEL ETİK BEYANNAMESİ

Bu tezin tamamının kendi çalışmam olduğunu, planlanmasından yazımına kadar tüm aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez hazırlama kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını ve bu kaynakların kaynaklar listesine eklendiğini beyan ederim.

13/11/2023

Hazal KILINÇ

KISALTMALAR

Os.: Osmanlı Türkçesi

Fr.: Fransızca

Al.: Almanca

İng.: İngilizce

İT.: İtalyanca

Yu.: Yunanca

ÖZET

Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı
Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

TÜRK EDEBİYATINDA ÜTÖPİK EĞİTİM MODELLERİ Hazal KILINÇ

Ütopyalar oluşturulurken mevcut düzendeki her şey laboratuvar ortamında olduğu gibi ayrıştırılır ve incelemeye alınır. Bu şekilde ütöpic yazarlar aksayan yönleri çok daha net görür. Yazarlar kurgunun zırhını kuşanarak ütöpic kurgu içerisinde eleştirilerini, eleştiri yazılarına kıyasla daha cesurca yapmaktadır. Ütopya yazarı gördüğü bu aksaklıkları gidermek, ideal olana ulaştırmak için yeni bir düzen yaratır. Her daim toplumun önünden giden bu yazarların oluşturduğu yeni düzen topluma yol göstericiliği bakımından çok önemlidir. Bu çalışmada Türk edebiyatındaki yedi ütöpic eser aracılığıyla ütöpiclerde nasıl bir eğitim düşlendiği incelenmiştir. Bu eserler seçilirken eğitime değinmeleri göz önüne alınmıştır. Seçilen yazarlardan bazılarının eğitimci geçmişi de bulunmaktadır. Bundan ötürü bazı ütöpic eserlerde eğitim odak noktadır. Bazılarında ise eğitim istenen düzene ulaşmak için yardımcı unsurdur.

İncelenen eserler ışığında, ütöpic eserlerin yazıldıkları dönemle ilgili önemli bilgiler verdiği görülmüştür. Dönemin sosyal, siyasi ve ideolojik yapısı ütöpic eserlerde yer edinmiştir. Eğitim hususunda da yazarlar hem dönemlerinin eğitim felsefelerini hem de kendi eğitim felsefelerini esere yansıtmışlardır. Eğitim ve ütopya paralelleri toplumu idealize etme noktasında kesişmektedir. Bu sebeple ütöpicler, toplumu ideale ulaştırmak için mevcuttaki olumsuzlukları eğitim yoluyla gidermektedir. Ütopyalar eğitimi onarma mekanizması olarak gördüğü gibi yeni kurduğu düzeni ayakta tutacak, ideal düzenin sürdürülebilirliğini sağlayacak güç mekanizması olarak da görmektedir. Bu çerçevede ütopyanın temel dayanak noktalarından olan devlet, toplum ve politika gibi yapılanmaların eğitimle sıkı ilişki içerisinde olduğu görülmüştür.

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi kullanılmıştır. Ahmet Ağaoğlu'nun "Serbest İnsanlar Ülkesi'nde (1930)", İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun "Rüyamdaki Okullar (1936)", Memduh Şevket Esendal'ın "Yurda Dönüş (1940)", Peyami Safa'nın "Yalnızız (1951)", Şevket Süreyya Aydemir'in "Toprak Uyanırsa: Ekmeksizköy Öğretmeninin Hatıraları (1963)", Gülten Dayıoğlu'nun "Işın Çağı Çocukları (1984)", Buket Uzuner'in "Balık İzlerinin Sesi (1992)" adlı eserler çalışmanın evrenini oluşturmuştur. Bu eserler yedi ana başlıkta incelenmiştir. Bu başlıklar, ütöpic eserlerde aile eğitimi, din eğitimi, teknolojik bilgi, eğitim-toplum ilişkisi, eğitim-devlet ilişkisi eğitim-politika ilişkisi, mevcut eğitim sistemine yönelik eleştiri olarak belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ütopya, Eğitim, Eleştiri

ABSTRACT

Necmettin Erbakan University, Graduate School of Educational Sciences
Department of Turkish and Social Sciences Education
Turkish Language and Literature Education Program
Master Thesis

UTOPIAN EDUCATION MODELS IN TURKISH LITERATURE

Hazal KILINÇ

While creating utopias, everything in the existing order is separated and examined as in a laboratory environment. In this way, utopian writers see the failing aspects much more clearly. Authors wear the armor of fiction and make their criticisms in utopian fiction more courageously than in critical writings. The utopian writer creates a new order to eliminate the problems he sees and to reach the ideal. The new order created by these writers, who always lead the society, is very important in terms of guiding the society. In this study, what kind of education is dreamed of in utopias is examined through seven utopian works in Turkish literature. While selecting these works, their reference to education was taken into consideration. Some of the selected authors also have educational backgrounds. For this reason, education is the focal point in some utopian works. In some cases, education is an auxiliary element to achieve the desired order.

In the light of the works examined, it has been seen that utopian works provide important information about the period in which they were written. The social, political and ideological structure of the period took place in utopian works. Regarding education, the authors reflected both the educational philosophies of their period and their own educational philosophies in the work. The parallels of education and utopia intersect at the point of idealizing society. For this reason, utopias eliminate existing negativities through education in order to bring society to the ideal. Utopias see education not only as a repair mechanism, but also as a power mechanism that will keep the newly established order alive and ensure the sustainability of the ideal order. In this context, it has been seen that structures such as state, society and politics, which are the mainstays of utopia, are in close relationship with education.

In this study, document analysis, one of the qualitative research methods, was used. Ahmet Ağaoğlu's "Serbest İnsanlar Ülkesin'de (1930)", İsmail Hakkı Baltacıoğlu's "Rüyamdaki Okullar (1936)", Memduh Şevket Esendal's "Yurda Dönüş (1940)" Peyami Safa's "Yalnızız (1951)", Şevket Süreyya Aydemir 's "Toprak Uyanırsa: Ekmeksizköy Öğretmeninin Hatıraları (1963)", Gülten Dayıoğlu's " Işın Çağı Çocukları (1984)", Buket Uzuner's " Balık İzlerinin Sesi (1992)". These works have been examined under seven main headings. These headings were determined as family education in utopian works, religious education, technological knowledge, education-society relationship, education-state relationship, education-policy relationship, and criticism of the current education system.

Keywords: Utopia, Education, Criticism

BÖLÜM 1

1. GİRİŞ

Ütopya, bulunulan durumdan daha iyi bir durumun düşünmesiyle oluşturulan gelecek tasarımıdır. Gelecek tasarımında idealize edilen topluma ulaşmak için toplumun en küçük parçası olan birey hedef alınır. Bireyin istedik yönde değişimi ise eğitim ile mümkündür. Eğitim, saptanmış hedefler öncülüğünde insanın gelişimini sağlama ve istedik davranış değişikliği ile yaşantısında farklılıklar oluşturma sürecidir. Eğitim ve ütopya arasındaki etkileşim iki şekildedir. Birincisi eğitimin amaç olduğu ütopyalardır ki bunlar direkt olarak eğitimi hedef alan ve daha iyi bir eğitimin tasarlandığı ütopyalardır. İkincisi ise eğitimin araç olduğu ütopyalardır ki bunlarda ulaşılacak istenen ütopyada eğitim sadece işlevsel konumda kalır ve istenilen ütopyaya erişmek için kilit noktadır.

Bireyin bulunduğu anı daha anlamlı kılması için gelecek tasavvuruna, vizyonuna sahip olması gerekir. Şu an hareketlerimizi yönlendiren güç, gelecekte ulaşılacak istenilen idealin yapı taşlarıdır. Bizler bu yapı taşlarıyla gelecek inşa ederiz. Gelecek vizyonu olanlar sabit bir nokta edindikleri için kayboldukları her anda savrulmazlar ve o noktayı referans alırlar. Gelecek vizyonuna sahip olmayan kişiler ise dünden ders çıkaramaz, bugünü anlayamaz ve yarının inşasında figüranlıktan ileriye gidemez. Eğitim olgusu için de aynı süreç geçerlidir. İncelenen eserler bu yolda okur ve araştırmacılara yol gösterecek kanı önderleridir. Bundan ötürü onların doğrudan veya dolaylı yoldan oluşturdukları eğitim ütopyaları irdelenerek eğitim vizyonu oluşturulabilir ya da revize edilirken söz konusu eserleri de göz önünde bulundurmamak önemlidir.

Edebiyat insanın kendini ifadesinin en sanatsal biçimlerinden biridir. Elbette bireyin ve toplumun bütün hayalleri ve korkuları edebiyatın ana konularından birini oluşturur. Sanatçılar insanlığın geleceğini hayal ederken çoğunlukla büyük karamsarlık içinde olmuştur. Edebiyat tarihinde yer alan distopyaların, ütopyalardan çok daha fazla olması bu durumu açıkça ortaya koyar. Distopyalar çoğunlukla otoriter rejimler altında iradesini ve insanlığını kaybetmiş insanların hikayelerini anlatır.

Ütopyaların yaptığı ise, ilk bakışta, bu yaklaşımı tersine çevirmek ve insanlığın daha iyisine ulaştığı bir dünyanın resmini çizmeye çalışmak gibi görünür. Fakat aslında söz konusu eserler, sanatçıların insanlık için hazırladıkları reçetelerden ibarettir. Bu romanlar, yazarların kendi dünya görüşleri çerçevesinde ideal dünya oluşturma rehberleridir.

Araştırmada incelenen eserler Türk edebiyatında 1930-92 yılları arasında kaleme alınmıştır. Bu sebeple Cumhuriyetin ilanından sonra altmış yıl içerisinde değişen ideal toplum, ideal insan ve eğitim anlayışını ortaya koyması açısından da bu eserlerin incelenmesi son derece önemlidir.

Toplumsal faydayı ön planda tutan yazarlar vardır. Hiç şüphesiz ütöplast yazarlar da bu sınıfa aittir. Türk ütöplast yazarlar da eserlerini oluştururken aynı şekilde dönemlerinin çeşitli sorunlarını esere taşımışlardır. Eğitim çerçevesinde düşünüldüğünde ise kimileri mevcut eğitim felsefelerini esere taşırken kimi yazarlar da karşı çıktıkları eğitim felsefelerini esere taşımışlardır. Bu bilgiler ışığında Türk yazarların hem dönemlerinin vizyonunu hem de kendi vizyonlarını taşıyan önemli eserler bıraktığı dile getirilebilir. Bu çalışmayı önemli kılan diğer bir nokta ise bu eserlerin incelenmesinin yazılan dönemin nasıl bir vizyona sahip olduğunu ortaya çıkarmasıdır.

Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi kullanılmıştır. Ahmet Ağaoğlu'nun "Serbest İnsanlar Ülkesi'nde (1930)", İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun "Rüyamdaki Okullar (1936)", Memduh Şevket Esendal'ın " Yurda Dönüş (1940)" Peyami Safa'nın "Yalnızız (1951)", Şevket Süreyya Aydemir 'in "Toprak Uyanırsa: Ekmeksizköy Öğretmeninin Hatıraları (1963)", Gülten Dayıoğlu'nun "Işın Çağı Çocukları (1984)", Buket Uzuner'in "Balık İzlerinin Sesi (1992)" adlı eserler çalışmanın evrenini oluşturmuş ve doküman analizi yöntemiyle irdelenmiştir.

1.1. Problem Durumu

Ütopik eğilimler gösteren eserlere bakıldığında yazarların mimar edasıyla yeni bir dünya tasarladıkları görülür. Yeni tasarımın öznesi olan insanın programlanması ise eğitim ile mümkündür. Eğitim ve ütopya arasında matruşkaya benzer bir bağlantı söz konusudur. Her ütopya içerisinde eğitim olgusunu barındırır. Nasıl bir eğitim istediğinizi belirlemeden, yani bir eğitim ütopyası kurmadan eğitime dair politik talepte bulunmak güçtür. Olması gerekene dair bir tasarımın yokluğunda varolana ilişkin bir değerlendirme ya da eleştiri de yapılamaz. *“Alternatif eğitim”, ancak bir eğitim ütopyanız varsa, yani nasıl bir eğitim istediğinizi biliyorsanız mümkündür”* (Özsoy, 2008). Ütopyalar yazıldıkları dönemdeki durumun eleştirisini dolaylı olarak yaparken yeterli olmanın ya da doğrunun yol haritasını da doğrudan göstermiş olur. Ütopya bulunduğu zaman dilimine karamsar bakarken distopya ise tasavvur ettiği dünyaya nispeten bugününe iyimser bakmaktadır. Ütopya memnuniyetsizliğin giderilmesi için tatmin olma yeridir. İnsan memnun olmadığı durumun içerisinde uzaklaşmak ister. Bedensel olarak uzaklaşmanın ona ruhen de iyi geleceğini düşünür. Bunun için kısa süreli

tatil kaçamakları ya da temelli olacak şekilde taşınma kararı alır. İnsanın fiziksel olarak gideceği bir yeri olmadığına bu dürtüyü zihinsel olarak bastırma yoluna gider ve ütopyalara başvurur.

Türkiye’de Cumhuriyetin ilk icraatları arasında eğitim seferberliğini saymak gerekir. 1928’de yeni alfabeğe geçiş sürecinde açılan Millet Mektepleri ardından onların misyonunu genişleterek devam ettiren Halk Evleri (1932) genç Cumhuriyetin eğitim meselesini ne kadar ciddiye aldığı ve ne kadar geniş bir perspektiften değerlendirdiğini açıkça ortaya koyar. Bunun temel sebebi devletin eğitimi, toplumu dönüştürmenin biricik yolu kabul etmesidir.

Cumhuriyetle birlikte yeni eğitim sistemi oturtulmaya çalışılırken eğitim sistemine yönelik memnuniyetsizlik ve eleştiriler de söz konusudur. Seçilen eserlerde eğitim ütopyaları incelenerek 1930-92 arasında sanatçıların nasıl bir eğitim sistemi düşledikleri tespit edilmiş, yıllar içinde ideal eğitim ve ideal insan anlayışının değişimi araştırılmıştır.

Çalışmada, yazarlar eğitime doğrudan ya da dolaylı yoldan temas eden ütopyalarında nasıl bir eğitim düşlemişlerdir? Oluşturdukları eğitim ütopyaları arasında anlamlı bir fark var mıdır? İdeal eğitim anlayışı zaman içinde nasıl ve ne kadar değişmiştir? Yazarlar Türk eğitim sistemindeki hangi noksanlıklara temas etmişler? Sorularına cevap aranmıştır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı, eğitim olgusunun ütopya olarak değerlendirilen eserlere etkilerini ve yansımalarını tartışmak ve edebiyat literatürüne katkı sağlamaktır. Bu amaçla eğitim modelleri hedefinde Ahmet Ağaoğlu’nun “Serbest İnsanlar Ülkesi’nde (1930)”, İsmail Hakkı Baltacıoğlu’nun "Rüyamdaki Okullar (1936)", Memduh Şevket Esendal’ın " Yurda Dönüş (1940)", Peyami Safa’nın "Yalnızız (1951)", Şevket Süreyya Aydemir 'in "Toprak Uyanırsa: Ekmeksizköy Öğretmeninin Hatıraları (1963)", Gülten Dayıoğlu'nun "Işın Çağı Çocukları (1984)", Buket Uzuner'in "Balık İzlerinin Sesi (1992)" adlı ütopya eserleri irdelenecektir. Eserlerde inşa edilen eğitim ütopyaları arasında benzerlikler ve farklılıklar üzerinden karşılaştırma yapılacaktır.

1.3. Araştırmanın Önemi

Çalışma, ütopyalar vasıtasıyla öğretmen ve araştırmacıların perspektifini geliştirecek ve eğitim vizyonu edinme sürecinde yardımcı rol üstlenecektir. Ayrıca yapılacak olan edebiyat tarihi, eğitim tarihi ve eğitim sosyolojisi çalışmalarının derinleşmesine katkı sağlayacaktır.

Alan yazında eğitim odağında ütopya türünü ele alan çok kısıtlı bir çalışma sahası mevcuttur. Bu yönden alana katkı sağlayacak ve yeni çalışmalar için de teşvik edici konumda olacaktır. Edebiyatla sürekli ilişki içerisinde olan felsefe, sosyoloji bilim dallarına da kaynak sağlanacaktır. Yüksek Öğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nin tez arama sisteminin ütopya ve Türk edebiyatı veri tabanında alan yazına yönelik bulunan çalışmalar şu şekildedir:

İpek Demir 'in *Cumhuriyet Dönemi Türk edebiyatında distopik romanlarının kuramsal analizi ve tematik çerçevesi (1990-2019)* (2020) adlı yüksek lisans tezinde, *distopya türünün romanlardan hareketle kurgu unsurları incelenmiştir. 1990-2019 yılları arasında Türk Edebiyatı'nda bu türde verilen eserlerden yola çıkarak, distopyanın Türk romanına yansımaları saptanmaya çalışılmış ve en çok kullanılan temalar belirlenerek eserlerle desteklenmiştir.* (Demir,2020:121-122)

Hande Altar' ın *Doris Lessing'in hayatta kalma güncesi ve Tahsin Yücel'in Gökdelen adlı romanlarında modernite eleştirisi olarak Distopya* (2018) yüksek lisans tezinde, Doris Lessing'in Hayatta Kalma Güncesi ve Tahsin Yücel'in Gökdelen adlı distopik romanlarının, arka planlarında bulunan modernite süreçleri ile sıkı bir bağ içerisinde buldukları ve bünyelerinde güçlü bir modernite eleştirisi taşıdıkları görülmektedir. İki eserin bu bağlamda birtakım benzerlikler ve farklılıklar gösterdiği dikkat çekmektedir. (Altar,2018:96)

Necla Dağ 'ın *Cumhuriyet Dönemi Türk romanında ütopya (1923-1950)* (2017) doktora tezinde, üzerine çok fazla çalışmanın olmadığı bir dönem olan Erken Cumhuriyet dönemi ütopyaları tercih edilmiştir. Araştırma'nın evrenini Enver Behnan Şapolyo'nun Anadolu Fatih Alparslan (1925)'ı, Refik Halit Yezidin Kızı (1937) romanı, Yakup Kadri Karaosmanoğlu Ankara (1934)'sı, Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun 1937'de yazdığı Bir Sürgün'ü, Ahmet Ağaoğlu'nun 1930 yılında yayımlanan Serbest İnsanlar Ülkesi'nde romanı, Raif Necdet Kestelli'nin, 1932'de yayımladığı Semavi İhtiras'ı, Müfide Ferit Tek'in 1924 yılında eski yazıyla basılan Pervaneler'i, Necmettin Halil Onan'ın 1932'de yazdığı İşleyen Yara'sı / (Kolejli Nereye?), Cahit Burhan Morkaya'nın 1932'de yazdığı Köy Hekimi adlı romanı, Etem İzzet Benice'nin 1933 yılında basılan On Yılın Romanı adlı eseri, Kemal Bilbaşar, 1941'de yazdığı Denizin Çağırışı adlı romanı, Sait Faik'in 1944'te basılan Medarı Maişet Motoru adlı eseri, Halikarnas Balıkçısı tarafından 1945 yılında yazılan Aganta Burina Burinata'sı oluşturmuştur. Cumhuriyet yeni bir düzen olduğu için ütopya konusunda da yazarlar daha üretken olmuştur. Dağ, bu sebeple cumhuriyet dönemi Türk romanındaki ütopyayı veri sağlayacak malzemenin çokluğu nedeniyle çalışmıştır.

Seda akmak, *1980 sonrası Türk romanında karşı-topya* (2016) yüksek lisans tezinde, ütopik eserlerin üretim artmış olduğu 1980 sonrası ele alınmıştır. “İncelememiz sonucunda karşı-ütopyanın 1980 sonrası Türk edebiyatı içindeki seyrinin 90’lı yıllarda Alev Alatl’yla sağlam bir zemine oturtulmaya çalışıldığını, 2000’lere gelindiğinde ise bunun Tahsin Yücel’in Gökdelen eserine kadar beklenen düzeyde gerçekleşmediğini söyleyebiliriz.” (akmak,2016:195).

Firdevs Canbaz *Türk romanının ütopik metinlerinde kadın ve aile* (2009) doktora tezinde, yirmi dört roman üzerinden ütopik eserlerdeki kadın ve aile yapısı incelenmiştir. “Kadın ve toplumun yapı taşı olan aile ütopyaların vazgeçilmez konuları arasındadır. Bu tezde ele alınan ilk romandan son romana kadar Türkiye’de kadın üzerinden çok süratli bir şekilde ivme kazanan Batılılaşmayı izlemek, kadın ve aile hakkındaki tasarılarını takip etmek mümkün olmuştur.” (Canbaz,2009:197)

Faruk ztrk *topyalarda eğitim sorunsalının karşılaştırmalı bir incelenmesi* (2001) doktora tezinin evrenini Dünya edebiyatının önde gelen topya eserleri oluşturmuştur. “Devlet, topia, Güneş lkesi, Yeni Atlantis, Biz, Yeni Dünya ve Ada isimli topyalar temele alınmıştır. Sonuç bölümünde ise ortaya çıkan düşünce şu şekilde özetlenmiştir: insanın sahip olduğu ütopik tutumda ve topyalarda ve öngörülen eğitsel yaklaşımlar, geleceğin oluşturulmasında bize yeni açılımlar sunacaktır.” (ztrk, 2001: 275)

Ayhan Yalnkaya *Türk edebiyatında ütopik temalar olarak eşitlik ve zgrlk: Bir karşılaştırma; 1970 - 1980 ve 1980 – 1990* (2000) adlı doktora tezinde, Türk romanı ve Türkiye'nin içinde olduğu koşullar ve bu koşulların yaşadığı başkalaşımlar ışığında ütopyaların ve ütopyacılığın, daha özel olarak da ütopik izleklerin ve her çeşit ütopyacı düşünüş ve tavrı yücelten ütopik yapıların incelemesi yapılmıştır. 1970-1980 ve 1980-1990 dönemleri olmak üzere, iki farklı dönemde, karşılaştırmalı bir biçimde, ütopik izleklerin Türk romanına yansıyışı ve bu izlerin nerede belirginleşip nerede yumuşadığı ve bunun altında yatan nedenler araştırılmıştır.

Nurettin ztrk ‘n ağdaş Türk edebiyatında topya (1992) adlı yüksek lisans tezi, Türk edebiyatında topya konusunda araştırmacıları teşvik edecek bir başlangıca hizmet etmiştir. Tezi iki bölüm şeklinde kurgulamıştır. Birinci bölüm ağdaş Türk nesrinde ütopyadır. Bu bölüm altı alt başlığa ayrılmıştır. İkinci bölüm ise ağdaş Türk şiirinde ütopik eğilimler adını almış ve dört alt başlığa ayrılarak incelenmiştir.

Görüldüğü üzere ütopya üzerine yapılan çalışmaların sayısı az olmakla birlikte ütopya da eğitim unsurlarına yoğunlaşan çalışma sayısı oldukça azdır. İnsanın önce hayal edip sonra var ettiği düşünülürse bu türe gereken önemin verilmediği görülmektedir. Türk eğitim sistemine yönelik genel bir hoşnutsuzluk hakimdir. Eğitim sistemini daha iyiye kavuşturmak için ütopya yazarlarının doğrudan ya da dolaylı olarak temas ettikleri eğitim konusunda irdeleyici olunmalı, mevcutta görülen eksiklikler bu eserler vasıtasıyla giderilmeye çalışılmalı, bir yol gösterici olarak kabul edilmelidir.

Bu çalışmayla birlikte hem ütopya inceleme sahasına bir eser kazandırılacak hem de ele alınan altmış yıllık bir dönem içerisinde yazarların eğitim konusuna nasıl baktıkları, gördükleri sorunlardan hangilerinin devam ettiği, hangi çözüm önerilerinden günümüzde geçerliliğini koruduğu noktasında bu çalışma aydınlatıcı olacaktır. Yazarlardan bazılarının eğitimci kimliği de bulunmaktadır. Bu sebeple eğitim hususunda söyledikleri önem arz etmektedir. Kanaatimizce istenildiği takdirde günümüzdeki eğitim sistemindeki aksaklıklara bu eserler aracılığıyla merhem olunabilir.

1.4. Sayıtlar

İncelenen eserlerin hepsinde eğitim meselesine dikkate değer bir şekilde yer verildiği varsayılmıştır.

Söz konusu eğitim unsurlarının hem dönemlerinin eğitim anlayışına hem de toplum yapısına ışık tutacağı varsayılmıştır.

1.5. Sınırlılıklar

Çalışma Türk edebiyatından seçilen ütopya lar;

Ahmet Ağaoğlu'nun "Serbest İnsanlar Ülkesi'nde (1930)"

İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun "Rüyamdaki Okullar (1936)"

Memduh Şevket Esendal'ın " Yurda Dönüş (1940)"

Peyami Safa'nın "Yalnızız (1951)"

Şevket Süreyya Aydemir 'in "Toprak Uyanırsa: Ekmeksizköy Öğretmeninin Hatıraları (1963)"

Gülten Dayıoğlu'nun "Işın Çağı Çocukları (1984)"

Buket Uzuner'in "Balık İzlerinin Sesi (1992)"

eserleri ekseninde hazırlanmıştır.

1.6. Tanımlar

Ütopya: Sözlük'te olmayan yer anlamına gelmektedir. Hayali bir üretime sahiptir. Hayali olması sebebiyle pek dikkate alınmasa da içerilerinde güçlü eleştiriler yer almaktadır. Her nesne maddeleşmeden önce bir neliğe sahiptir. Bu nedenle ütopyalar gerçekleşme ihtimali yüksek tür olarak görülebilir.

Sosyoloji sözlüğünde ütopyadan şu şekilde bahsedilmiştir: “*Ütopya, kusursuz bir toplumu ya da ideal bir devleti ifade eden hayali bir kurgudur. Gerçekçi olmama anlamında genellikle aşağılayıcı bir vurguyla kullanılan ütopya terimi Sir Thomas More'un Utopia (1516) adlı eserinden türetilmiştir, ancak sosyolojide genellikle Karl Mannheim'ın bilgi sosyolojisiyle birlikte anılır.*” (Marshall,1999:780).

Milli Eğitim tarafından basılan sosyoloji sözlüğünde ise ütopyadan şu şekilde söz edilmiştir: “*Ütopya, geniş anlamı ile zihinde tasarlanmış felsefi bazı ilkelere göre hayali ve yetkin bir toplum şeklinin savunulması. Dar anlamı ile: şimdiki toplum düzeninin yerine konmak istenen, fakat toplum olgularının ilmi incelemesinden çıkarılmış olan ileri bir toplum fikri.*” (Ülken,1969:313-314).

Ütopya felsefe ansiklopedisinde de şu şekilde kendine yer bulmuştur: *Ütopya, (Os. Hayali ham, Muhal, Hayal, Hayali batıl, Gayei kemal; Fr. Al. Utopie, İng. İt Utopia) Bilimsel olmayan ... Düşülke deyimiiyle özleştirilmiştir. İngiliz yazarı ve devlet adamı Thomas Morus tarafından olumsuzluk öneki u'la yer anlamına gelen Yu. Topos deyiminden yapılmıştır., sözcük anlamında evrende yeri bulunamayan demektir.* (Hançerlioğlu,2005:117)

Bu tanımlardan hareketle ütopyanın bir gelecek tasarımı olduğu çok rahat söylenebilir. Ütopyanın genel olarak hedef aldığı yapı toplumdur. Toplum değişimiyle birçok yapının değişeceğini ön görür. Değiştirmek istediği toplum ise bireylerden meydana gelir. Bireyin değişimi ise eğitim ile mümkündür.

Ütopya Edebiyatı: Kanaatimizce fikri yazılar kendilerini en iyi, bir kurgu içerisinde açıklar. Toplumun değişimi için düşünülen sistemi yazarlar edebi eserler içerisinde verme tercihinde bulunmuşlardır. Bu sebeple edebiyat ve ütopya arasında bir ilişki meydana gelmiştir.

“*Ütopyalar yazarlarının, yaratıcılığını, birikimini, yeteneğini, fantezisini ve hicvini yansıtan edebi metinlerdir. Ancak bunlar öylesine yapılmış zihinsel jimnastikler de değildir. Ütopyaların*

estetik biçimi sadece yazarların öncü birikimlerini yansıtmazlar, aynı zamanda insana "böyle olabilir" ya da "böyle olmalıdır" hissini de verirler." (Usta, 2014:40)

Bazı toplumlarda yazılı kültür gelişmişken bazı toplumlarda da sözlü kültür gelişmiştir. Yazılı türün geliştiği toplumlar gelecek tasarımlarını yazmış oldukları edebi eserlerle ölümsüzleştirmişlerdir. Sözlü kültürün ön planda olduğu Türk toplumunda cihan hakimiyeti, cihad anlayışı ve kızıl elma gibi gelecek planları vardır ancak bu gelecek planlarının edebi esere taşınma noktasında yetersiz kalınmıştır. Türkler ütopyalarını sözlü kültürde yaşatmış ve ülkü olarak adlandırmışlardır.

Ütopya edebiyatı temelde bir fikre, ideale dayanan yapının edebi kurguya bürünmesidir.

Eğitim: Bireyi bilgi ve görgü kurallarıyla bir amaç doğrultusunda donatmaktır. *"Her toplumda değerler ve kurumların erişkin kuşaktan yeni yetişen kuşağa geçmesini sağlayan en yaygın toplum görev (fonction) lerinden biridir."* (Ülken,1969:91).

"Eğitim, bireyin yaşadığı toplumda uygulama değeri olan yetenek, yöneliş ve diğer davranış örüntülerini kazandığı süreçler toplamıdır." (Demirel ve kaya,2002:5).

Eğitim en bilinen tanımıyla bireyin kendi yaşantıları yoluyla istendik yönde kasıtlı olarak davranış değiştirmesidir. Bireye uygulanan eğitim, eğitim programı aracılığıyla kasıtlı, planlı ve düzenli hale gelir. Eğitimin belirli bir plan ve program dahilinde yürütülmesi formal eğitimidir. Kendiliğinden gelişigüzel, plansız ve programsız yapılması ise informal eğitimidir.

Örgün Eğitim: formal eğitimin alt başlığında yer almaktadır. *"Örgün eğitim, belirli bir yaş grubu içerisindeki bireylerin çalışma hayatına atılmadan, belirlenen amaçlar doğrultusunda, okul ya da okul niteliği taşıyan eğitim kurumlarında düzenli olarak yapılan eğitimidir. Örgün eğitim, okul öncesi eğitim kurumlarından başlayarak lisansüstü eğitime kadar uzanan eğitim türüdür."* (Yavuz,2016:12).

Kişilerin hayata atılmadan, iş ve meslek kollarında çalışmaya başlamadan önce okul veya okul niteliği taşıyan yerlerde, genel ve özel bilgiler bakımından yetişmelerini sağlamak amacıyla belli kanunlara göre düzenlenen eğitimidir.

Yaygın Eğitim: "Değişik nedenlerle örgün eğitim imkanlarından hiç yararlanamamış, örgün eğitim süreci yarım kalmış veya örgün eğitimine devam eden ya da tamamlamış kişilere ilgi duydukları ve kendilerini geliştirmek istedikleri alanlarda verilen eğitimidir. Örnek: Halk eğitim

merkezlerinde açılan değişik kurslar, hizmet içi eğitim kurslarında verilen eğitim yaygın eğitim kapsamındadır.” (Yavuz,2016:12).

Örgün eğitim imkânlarından yararlanmamış olanlara, gittikleri okuldan erken ayrılanlara veya meslek dallarında daha yeterli duruma gelmek isteyenlere uygulanan eğitimidir.

BÖLÜM 2

2. ALAN YAZIN

Araştırmanın bu kısmında ilk olarak ütopyanın tanımından, tarihinden, eğitimden, eğitimin alt başlıkları olan örgün ve yaygın eğitimden bahsedilmiştir. Eğitim ile ütopya arasındaki ilişki üzerinde durulmuştur.

2.1. Ütopya Kavramı

Ütopya memnun olunmayan mevcut sisteme karşı yeni bir düzen telakki eden ussal bir çabadır. Yazar yeni düzeni inşa ederken eski sistemdeki adalet, eşitlik, eğitim, sağlık ve politika gibi dinamikleri ayrıştırır. Ayrıştırma neticesinde de her biri üzerine uzunca düşünerek olandan olması gerekene doğru bir yolculuk gerçekleştirir. “Günlük dilde uçuk hayalleri nitelerken genellikle olumsuz anlam içeren ütopya kavramı kuramsal yazında farklı bir içerikle nitelendirilmektedir” (Baş, 2015:80). “Ütopya içerisinde ailenin, tüketimin, hükümetin, dinin ve benzeri yapıların ne olduğunu derin bir şekilde yeniden anlamlandırdığımız iklimdir” (Öztürk,2006:69). Bu şekilde oluşturulan ütopyalarda döneminin eleştirisi meydana getirilirken olması gerekene doğru da bir yol haritası oluşturulur.

Thomas More'dan önce doğrudan ütopya kelimesi veya onun yerini tutan belirli bir kelimeye rastlanmasa da Batı ve doğu medeniyetlerinde ütopya kavramı etrafında değerlendirilebilecek eserlerle yahut toplum tasarılarıyla karşılaşmak mümkündür:

“Daha İlk Çağ'da özlenen ada olarak Hesiodos (M.Ö. 8. yüzyıl)'un 'altın çağ mitosu'ndan başlayarak Platon'un Devlet'inde, Eumeros (M.Ö. 3. yüzyıl)'un Kutsal Söylencelerinde Panchaia ile Farabi'nin Medinetü'l Fazıla ve bunun gibi çok sayıda eserde ütopya kavramıyla karşılaşılır. Bu tür eserlerde yaşanan gerçekliğin üstünde ideal dünya tasarılarının arayışı sergilenir. Daha çok cennet ülküsü ile birleşen bu tasarılar, reel dünyanın gerçekliğinden çok din merkezli arayışların yönelişleri olarak belirir” (Küçükcoşkun, 2006).

Thomas More 1516 yılında yazmış olduğu kitabını “Ütopia” şeklinde adlandırması özgün bir kelime meydana getirmiştir. Bu eserden sonra bu tür, bu isimle adlandırıla gelmiştir. İngilizcede utopia, Fransızcada utopie, Almandada utopie şeklinde teşekküllü eden bu sözcük Türkçede de ütopya olarak kullanılır.

Kimi araştırmacılar ise ütopya kelimesinin de Thomas More'dan önce Antik Çağda oluşturulduğu kanaatindedir:

“Eski Çağ tarihçileri ve dilbilimciler tarafından Thomas More'dan önce de terimin bazı Antik Çağ metinlerinde benzer şekilde kullanıldığı iddia edilir. Etiyopyalıların adının bu anlamda kullanıldığı ve Mısır'ın güneyinde yaşayan bu halkın mutlu, huzurlu, barış içerisinde bir yaşam sürdükları anlatılır. Diodorus, Etiyopyalıların dostluk, özgürlük ve birlikteliğin sağlandığı bir düzen içinde yaşadıklarından ve hiçbir düşman saldırısının onların bu mükemmel düzenlerini bozmadığından bahseder” (Dağ, 2017:2).

Öztürk 'e göre ise ütopya, insanın yeryüzünde bir cennet hayatı oluşturma çabası olarak algılandığı gibi, bazen “gerçek” olana koşut olarak takdim edilen ya da gerçekte olanın karşısına hayali ama “mümkün” olanı gösteren, gerçekliği, olabilecek olan bir düşünle zenginleştirme uğraşı olarak da algılanabilir (Öztürk, 2015:54).

Ütopya nerede ve ne zaman yaşandığı belli olmayan düşsel bir ideale, çoğu zaman geriye, bir tarım toplumuna dönme, ya da ileri teknolojinin var olduğu bir topluma ulaşma isteğidir. İnsanoğlu iki şekilde de gerçekliğin dışına çıkabilir. Bunlardan birisi rüyadır, diğeri ise hayaldir. Rüya bilinçsiz bir edimken hayal bilinçli bir edimdir. Hayal yoluyla oluşturulan ütopyalar bilinçlenmek, düşünmek ve sorgulamak için önemli baş ucu kaynaklarıdır. İnsanları hayal kurmaya iten dürtü kusursuzluğun özlemidir. Geçmişte kusursuzluğun hüküm sürdüğu bir zaman diliminin varlığına inanan insanoğlu insan olarak geriye gidersek insanlık olarak ileriye gideceğimizi düşünür.

2.2. Tarihsel Süreçte Ütopya

Ütopyalar yer aldıkları dönemin koşullarına göre ideali tekrar tekrar yaratma yoluna gitmişlerdir. Her dönemin sorunu farklı olduğu için ütopya yazarları da çözüm için farklı alternatif dünyalar meydana getirmişlerdir. Bu yüzden Ütopyalar incelenirken tarihsel süreç içerisinde yazıldığı döneme göz atmak yazılan ütopyayı anlamlandırmak için önemli bir dayanaktır.

İnsan düşünen ve düşleyen bir varlıktır. Daha iyinin düşünmesi insanlık tarihiyle eş değerdir. Bu sebeple ütöpik düşüncenin varlığı ilk insana kadar götürülür. Kutsal kaynaklarda da bahsi geçtiği gibi insanın gerçek dünyadan bu fani dünyaya geçişi onu derinden etkilemiştir. Bu yeni dünyayı eylemleriyle birlikte idealize etme gayretiyle şekillendirmeye başlamıştır.

İnsanlar bu yeni dünyayı oluşturmak için düşünme yetisine başvurur. Bu yetisiyle hem tabiatı hem de kendi tabiatını yeniden yaratabilen, yaratma gücüyle yaşadığı toplumun ve çağın şartlarını geliştirebilendir. İlk insanlar gerçek anlamıyla fizikî olarak bir dünya düzeni inşa etmişlerdir.

Ütopyanın tarihsel başlangıç noktasına dair araştırmacılar arasında iki farklı görüş vardır. Bunlardan ilki ütopyanın kaynağının Antik Çağ'da yaşayan Platon'a dayandığı görüşüdür:

“Ütopyaların tarihine baktığımız da eskilerden biri olarak Platon'un Devlet'iyle karşılaştık da kimi yazarlar Platon öncesi yazılan “Altın Çağ” ya da “ırk efsaneleri” ve “Eden” gibi anlatıları ilk ütopyalar kabul etmekle birlikte kimi yazarlar bunların mitsel anlatılar olduğunu öne sürmektedir -ki bizce de yaşanmışlık ve geçmişe duyulan bir özlemi dile getirmeleri yeniyi aramak yerine geçmiş özlemi taşımaları nedeniyle bunları mitsel anlatı olarak kabul etmek gerekir. Bu düşüncelerden hareketle temel ütöpik özellikler taşıması anlamında Platon'un Devlet'i tartışmalı da olsa ilk sayılmaktadır” (Çakmak, 2016).

Diğer görüş ise Platon'dan önce de Antik Çağ'da ütöpik eserlerin verildiği görüşüdür. Bu görüşü desteklemek adına Antik Yunan şairlerinden olan Hesiodos örnek gösterilir:

“Antik Çağ'da ilk ütöpyacı olarak Platon bilinse de Platon'dan önce eser vermiş olan ütöpya yazarları vardır. Antik Yunan şairlerinden olan Hesiodos'un İşler ve Günler adlı eserinde “Altın Çağ” üzerine kurulu ütöpyası tarihin en eski ütöpyalarından biri olarak kabul edilir. Hesiodos, Altın Çağ'daki insanların tanrıların ırkı olan altın ırktan geldiklerini savunur” (Dağ, 2017:18).

Ütopyanın ilk basamağı olan *Altın Çağ* anlatısı, kimi zaman mitlerin kimi zaman da efsanelerin içerisinde teşekkül etmektedir. Efsane ve mitlerde insanların eşit ve basit bir hayat yaşadıkları, ortak mülkiyetin hüküm sürdüğü, uyumun ve mutluluğun hâkim olduğu bir çağın varlığı savunulur. Cennet düşüncesinin bir başka yansıması olan *Altın Çağ*, yazılı dönemlerin ilk metinlerinden biridir ve onun yarattığı dünya sonra yazılan eserlerde de kendini gösterir:

“İnsanların ihtiyaçlarından fazlasını istemediği bu çağda savaş ve çatışma da yoktur. Barış, huzur ve kardeşlik vardır. “Herkes başkalarıyla ve kendisiyle barışıktır. Yaradılışın tek bir düzeni vardır, insanlar doğada, doğayla uyumlu yaşarlar” (Dağ, 2017:13).

Ütopyaların referans noktasını araştırmacılar farklı şekilde kabul etseler de Antik Çağ'da işlenen konular diğer çağlarda tekrar tekrar işlenmiş, bulunduğu çağla sınırlı kalmamıştır. Orta Çağ ütopyalarında Altın Çağ miti, Arkadya gibi tasavvurlar devam ettiği gibi Cokaygne Ülkesi, Helen şehri gibi tasavvurlara da yer verilir.

“Orta Çağ düşünürlerinin karşısında önceki dönem ütopya yazarlarının koyduğu iki ütopya örneği vardır. Atina ve Sparta şehir devletleri şeklinde sunulan toplum modelleri, ayrı özelliklere sahiptir. “Bir yanda Atina vardı; demokratik, hoşgörölü, taşkın, zarif bir hedonizme teslim olmuş; öte yanda otoriter, aileci, komünizm taraftarı Sparta”” (Kumar, 2006: 17).

Antik Çağ ütopyalarının, ütopya yaratımı hususunda bir kıvılcım etkisi gösterdiği görölmektedir. Antik Çağ ütöplistlerinin ütopya yaratımı hususunda tercih ettiği yollardan biri rüyalardır.

“Dünya edebiyatında pek çok yapıtın önemli bir ögesini rüyalar oluşturur. Antik edebiyattan bugüne değin, rüyalara yer veren ya da rüya biçiminde yazılan yapıtlara rastlanabilir. Bu da doğaldır. Çünkü insanlar güncel gerçeğin gerek zaman, gerekse mekân boyutundan ancak rüyada kurtulabilmektedirler” (Öztürk, 1992:20).

İlk Çağ ütopyacıları genel izlekler üzerinden ütopyanın sınırını belirlerler. Sonraki çağlarda da sanatçılar, İlk Çağ'ın belirlediği problemlere kendilerince çözüm üretmeye çalışırlar. Bu sorunlar geneli itibariyle sosyal ve siyasi kaynaklıdır.

Orta Çağ da ise skolastik düşünce hakimdir. Tanrı merkezli bu düşünce sisteminde yegâne ütopya elbette öldükten sonra gidilecek cennettir. Dünya zaten insanların acı çekmek ve sınanmak gönderildikleri bir yerden ibarettir. Bu sebeple mükemmel bir dünya düşlemek ve düşünmek kabul edilemez. Bu algının merkezinde olan Kilisenin birey, toplum ve devlet yapısı üzerindeki gücü sebebiyle Orta Çağ'ın sonuna kadar ütopyaların yazılması mümkün olmamış, Antik Yunana dönüş ve bireyin yükselişi ile şekillenen Rönesansa kadar da bu şekilde devam etmiştir:

“Ütopya yazmanın yasak olduğu Rönesanstan öncesinde de ütopyanın yeri dini senaryolar, binyıl inancı ve Tanrı devleti kurguları alır. Bu dönemde ütopya entelektüel bir uğraş olarak değerlendirilmez. Ütopyacı düşünce Hristiyanlığın yayılması ile kesintiye uğrar. Ütopyayı dünyaya ait bir uğraş olarak gören dönem zihniyeti, Tanrı iradesini öne çıkarır ve ütopyayı dışlar” (Dağ, 2017 23-24).

Ütopyanın bir kolu olan “Binyılcılık”ta zaman ütopyası vardır. Bu düşünceye göre yakın zamanda gelecek olan bin yıl, kusursuz bir zaman dilimi olacaktır. Yeni kurulacak bu düzen beşeriyet merkezli değil, Mesih yani kurtarıcı vasıtasıyla meydana gelecektir. Mesih ya da Mehdi inancı gelecekte kurtuluşun nasıl olacağına ilişkin toplumsal arayışlar doğurur. Gelecekle ilgili olan bir başka mutluluk vaadi de Milenyum’dur:

“Ütopya kavramıyla birlikte ele alınan Milenyum, inançlı insanların dünyada bin yıl sürecek olan mutluluğu yaşayacakları düşüncesine dayalıdır. Milenyum diye adlandırılan bu bin yıllık mutluluk, Efes Meclisi’nde lanetlenir ve din dışı kabul edilir. Yahudilikte ise vaat edilen ülke Promise Land olarak ifade edilir ve Hz. Davut’un soyundan gelen birinin Filistin’i yeniden kuracağı ve Yahudileri kurtuluşa erdireceğine inanılır.” (Dağ, 2017:16-17).

Rönesansın sonrasında ise ütopya birey merkezi konuma gelir. İnsanın İradesini kullanma hakkı olduğuna vurgu yapılır. İradesini kullanan birey kafasındaki sınırları aştığı gibi kitaları da aşar. Coğrafi keşiflerle başka coğrafyalar gören insanın ufkunun genişlemesi de ütopyanın yeniden ortaya çıkması için uygun ortam oluşturur. Yeni bir hayata daima özlem duyan insan, Coğrafi Keşifler’den sonra bu dünyada da mutlu olabileceği bir yaşam kurabileceğine inanmaya başlar:

“Bu dönemde mutlu ülke tasarılarının mekânı Amerika olacaktır. Mutluluk adaları üzerinde kurulan, tüm yaşamların mümkün olduğu ütopya yazını önem kazanmaya başlar. Klasik ütopyalar olarak değerlendirilen bu dönemde More’un 1516 yılında yazdığı Ütopya (2012) adlı eseri ile başlar. Ülkesinin kötülüklerinden bıkmış olan halka, bir alternatif ülke sunan ünlü hümanist More’un Ütopya’sı ile başlayan süreç önemlidir. (...)16. ve 17. yüzyıl ütopyalarında genellikle dine ve otorite olana vurgu yapılır. Toplum içinde hiyerarşik yapıdan kaynaklanan sorunlar ele alınarak daha çok manastır yaşamının etkisiyle oluşturulan yapıya dikkat çekilir.” (Dağ, 2017:25-26).

Aydınlanma çağında ütopya türünün üretimi diğer dönemlere kıyasla hayli fazladır. Siyasi ve sosyal sistemden memnun olmayan düşünürler memnuniyetsizliklerini ifade eden eserler üretmişlerdir. Bu eserler, memnuniyetsizliklerini dile getirirken mevcut duruma alternatif üretmedikleri için eleştiriden ileriye gidememişlerdir. (Dağ,2017:28)

Sanayi Devrimi ve 1789 Fransız Devrimiyle açığa çıkan yeni fikirler, bilimin insan hayatına olan tesiri, 19. asırda ütopya yeni bir bakış açısı getirir. Bu yeni bakış açısıyla ütopya türünde

yazılan eser sayısı artar. Eserlerin genel itibariyle eğildikleri nokta kapitalist sistemin ağır uygulamalarıyla yaşanan ekonomik problemlerdir. Bu da ütopyalarda eşitlikçi ekonomik uygulamaların hayata geçirildiği düzenler üzerinden kendini gösterir:

“Toplumsal yapı ve gelişmişlik düzeyi farklılaştıkça ortaya çıkan sorunlara akılcı çözümlerin getirilmesi beklentisi artar. Dönemin beyin takımı denilen aydın kesimi, sorunlara çözümlerini ütopyalar yoluyla sunarlar. Kapitalist sistemin doğurduğu sorunların çözümü için işçi sınıfının isteklerine cevap verecek ütopyalar bu dönemin en yaygın ütopyalarıdır” (Dağ, 2017:30).

20. yüzyıla gelindiğinde ise ütopyanın aynadaki zıt yönü olan distopyaların en önemli örnekleri verilmeye başlanır. Dönemi anlamak için ütopyalardan daha çok distopyalara yönelmek doğru bir tercih olacaktır. Distopya 20.yüzyılda kendini gösteren tür olmuştur.

Ütopyaların içeriğinde ise toplumsal cinsiyet rolleri önemli bir yer kaplar. Kadının toplumda ve kamusal alanda daha etkin hale gelmesiyle kadın, erkek rolleri değişim ve dönüşüm geçirmeye başlar. Dönem ütopyalarının genelinde, bulunulan dönem anlayışının aksine, feminist bakış açısının getirdiği kadın erkek eşitliği mevcuttur.

“20. yüzyılda feminist eğilim dışında çevreci, doğayı korumaya yönelik bir eğilim ortaya çıkar. Bilim ve teknolojinin gelişmesiyle doğaya hâkim olmaya başlayan insanın üretim ve tüketimde oluşan ihtiyacı karşılamak için doğaya yönelmesi bazı çevre sorunlarının ortaya çıkmasına neden olur. Özellikle 2000’li yıllarda bilim insanlarının uyarıları gündeme gelmeye başlar. Dünyanın sonunun yaklaştığı ve doğanın tahribatı nedeniyle doğal kaynakların hızla tükendiği bu nedenle de felaketlerin yaşanabileceği, gelecekte dünyayı saracak zor günlerin haberleriyle insanoğlu sık sık uyarılır” (Dağ, 2017:38).

21. yüzyıl nüfusun ve kentleşmenin arttığı bir çağdır. Bu artış birçok sorunu da beraberinde getirmiştir. Kimileri teknolojik gelişmeleri bu sorunun çözümü olarak görse de kimileri ise bu durumun harlayıcısı olarak kabul etmiştir. Teknolojinin nereye gideceği konusundaki belirsizlik hem 20. hem de 21. yüzyılda ütopya ve distopyaların dayanak noktası olmuş ve anlaşıldığı kadarıyla distopya türünü daha çok beslemiştir.

2.3.Ütopyanın Kaynakları

İnsan fiziksel kaynakları kullanıp isteğini gerçekleştiremiyorsa dürtüsel olarak düşünce dünyasında gerçekleştirmeye koyulur. Ütopya yazarını bu ürünü oluşturmaya iten dinamikler de önemlidir. Sanatçı ruhunu doyurmak için estetik bir ütopya türü koyma gayesinde olabileceği gibi toplumun derdiyle dertlenip toplumsal bir soruna çözüm oluşturma gayesinde de olabilir.

Bu aşamada oluşturulacak olan ütopya rüyalar, hayaller, din, siyaset, felsefe ve mitoloji gibi kaynaklar beslemeye başlar. Ütopya besleyen bu kaynakların genelindeki hareket noktası mutluluk vaadidir. İnsan dünyaya geldiğinden beri mükemmelliğin arayışı içerisinde:

“İnsanın mükemmel olana özlemini yansıtan, doğal durum ya da dinsel betimlemelerden kaynaklanan, geleceğe yönelik mutlu ve refah bir yaşam düşü olan ütopya eğilimi, insanın var olduğu andan bu güne kadar sürmekte olan hem insan doğasıyla ilgili bir eğilim hem de bu doğal eğilimden kaynaklanan kültürel bir birikimdir.” (Öztürk, 2006:59).

İnsan içinde bulunduğu arayışı anlamlandırmaya çalışır. Bu kimi zaman çıkmış olduğu cennettir. Bunun arayışı için dine başvurur. Kimi zaman her şeyin kusursuz olduğu bir çağ anlatısıdır ki bunun için de mitolojiye başvurur. Kimi zaman ise şu anı mükemmel kılmaya gücünün yeteceğini düşündüğü siyasettir. “Hayali olarak var olan, bazen sembolik öğelerle yaratılan, tüm yaşayanlarına ideal ve özlenen bir düzen içinde var olma imkânı sağlayan ütopya, edebiyat alanında olduğu kadar mimari, siyaset ve pek çok farklı alanın ilham kaynağıdır” (Dağ, 2017:2). O yüzden ütopyanın kusursuzu yaratırken beslediği ve beslediği tek bir kaynak söz konusu değildir. Ütopya disiplinler arası bir düşüncenin ürünüdür.

“Bu noktada ütopyaların eşitlikçi toplum tasavvurlarında neden dinsel topluluklardan beslendiklerini ayrıntılandırmak gerekir. İlk olarak belirtilebilir ki, ütopyaların varlık nedeni olan “ideal toplum düşüncesi” dinler ve dinsel cemaatler için de önem taşımaktadır. Dinler; topluluk üyelerinden fedakârlık ve kendini adama bekler çünkü ideal bir toplumsal düzeninin oluşumu buna bağlıdır. Ütopyaların dinlerden beslenmelerinin nedenlerinden biri, tam da toplumun üyelerinin kendilerini adalarını başarıyla sağladıkları ve adanmışlığın örnek kurumları oldukları içindir” (Coşkuner & Coşkuner Aslan, 2019).

Bu bakış açısı temel alındığında ütopyanın da tıpkı dinlerde olduğu gibi bireysellik yerine toplumsallığı yücelttiği görülür. Ütopya da din de toplumu düzenlemek ve yönetmek gayesi

taşıır. Toplumsal düzeni mükemmel ulaştırmanın yolu, mükemmeli düşünmek ve mükemmel düşünmekten geçmektedir. Bunun için de hem yineleyici hem de yenileyici imgelem gücüne başvurmak gerekir. Ütopya da yaratıcının gücünü sınırlı bir çerçeve ve yetkide deneyimlemektir:

“Dünya edebiyatında pek çok yapıtın önemli bir ögesini rüyalar oluşturur. Antik edebiyattan bugüne değin, rüyalara yer veren ya da rüya biçiminde yazılan yapıtlara rastlanabilir. Bu da doğaldır. Çünkü insanlar güncel gerçekliğin gerek zaman gerekse mekân boyutundan ancak rüyada kurtulabilmektedirler” (Öztürk, 1992:20).

Rüyalar da ütopya yaratımı için önemli bir yapı taşıdır. Rüyalar ütopyaı besleyen bir kaynak olabildiği gibi ütopyanın sunuş formu da olabilmektedir. İnsanlar için hâlâ bilinmezliğini ve gizemini koruyan rüyalar, insanın hayal gücünü harekete geçirme ve yeni evrenler oluşturma konusunda önemli bir kurtarıcıdır. Rüyalar yazarların imkânsız durumları imkân dahilinde sunulabilmesi için önemli bir araçtır.

Ütopyaı oluşturan, insanların karşılaştıkları sıkıntılardır. Ütopyalar, dönemlerinin temel sorunlarını, endişelerini gün yüzüne çıkartmakla beraber; kökten değişimi hedeflediklerinden, ihtilalci bir karakter taşırlar. Ütopyalar hep yerleşik iktidarları korkutmuştur. Ütopyaları hafife almak büyük bir hata olur. Ütopyalar hem döneminin sıkıntılarına parmak bastıkları için hem de bu sıkıntıları giderecek yolu gösterdikleri için insanlığa yol gösteren rehberlerdir.

2.4. Edebiyatta Ütopya

Ütopyalar ideolojik bir yapıya dayanır. Fikri yapıya dayanan soyut kavramlar daha kolay ifade edebilmek için genellikle somutlaştırılır. Ütopik düşünce de edebiyat sayesinde bir kurguya büründürülerek daha kolay anlama ve anlamlandırma sağlanır. Dil ve düşünce arasındaki gibi bir bağlantı edebiyat ve ütopya arasında vardır. Ütopyanın temel taşı sayılabilecek bazı eserler aşağıda yer almaktadır.

2.4.1 Devlet (Platon) (M.Ö.375)

Platon'un (Eflatun) Devlet adlı eseri on bölümden oluşur. Eser diyaloglar şeklindedir. Konuştuğu kişi ise öğretmeni olan Sokrates'tir. Bu konuşmalar aracılığıyla Platon ideal devletin yapısını ortaya çıkarır. İnsan yaratılışı gereği sosyal bir varlıktır. İnsanın kümülatif hali toplumu oluşturur. Bu yapılanmayı düzenleyen ise devlettir. Bu devlette insanlar üç bölüme ayrılmıştır.

Bunlar çalışanlar, bekçiler ve yöneticilerdir. İşçi sınıfı devletin maddi gücüdür. Bekçiler devletin güvenliğidir. Yöneticiler ise devletin komutasıdır.

Görüldüğü üzere pek çok araştırmacı tarafından ütopya türünün başlangıcı sayılan bu eser ideal bir devlet yapısı ortaya koyma peşindedir. Neredeyse bir kast sistemi üzerine inşa edilen bu devlette özgürlük, yaratıcılık ve bireysellik değil sistem ön plandadır. Antik Yunanda özellikle sanatta göze çarpan simetri ve mükemmellik algısının sosyal yapıya da sirayet ettiği görülür.

2.4.2 Medinet'ül Fâzıla (Farabi) (941-942)

Farabi'nin Erdemli Şehir anlamına gelen bu yapıtı hem İslamî ilk ütopya hem de İslam siyaset felsefesinin ilk örneklerinden biridir. Sanatçı, eserinde iyi insanlardan bir toplum meydana getirmiştir. Ona göre kötü insanlar toplumdaki çıkarılmalıdır. Bu sistemi sağlayan kişi yöneticidir. Yönetici, peygamber ile filozofun erdemlerini kendisinde bir araya getiren kişidir ve bu özelliklerini topluma da yansıtır. Mutlu ve faziletli bir kent oluşturur.

Bu eserde de *Devlet*'te olduğu gibi otoriter bir yapı göze çarpar. Fakat *Devlet*'te yönetim bir sosyal sınıfın elindeyken bu eserde neredeyse insanüstü özellikler gösteren tek kişinin elindedir. Bu tek kişi toplumdaki insanları iyiler ve kötüler olarak ayırır ve kötülerini sürgün ederek sadece iyi insanlardan oluşan bir toplum inşa eder. Söz konusu yapının ne kadar otoriter bir olduğu ortadadır. Öyle ki yazıldığı dönemde ütopya özellikleri gösteren bu eser 20. yüzyıl distopyalarıyla büyük benzerlik gösterir.

2.4.3 Ütopya (Thomas More) (1515)

Thomas More'un 1515'te Roman tarzında yazdığı "Utopia" adlı yapıtında ütopyik bir devlet sistemi oluşturur. Eserin adı bir türe isim olmuştur. İki kısımdan meydana gelen bu eser birinci bölümde mevcut durumu eleştirirken ikinci bölümde eleştirdiği kısımların nasıl ideal forma büründüğünü de gösterir. Platon'un ideal devletindeki gibi yöneticiler iyi eğitilmiş kişilerdir. Herkes devlet adına çalışır. Kazanılandan herkes ihtiyacı kadar faydalanır.

Bu eserde de sanatçı ideal devlet yapısının peşindedir. Platon'un düşünceleri dönemin ihtiyaçlarına göre biraz değişmiştir. Ama asıl dikkat çeken husus gelir eşitsizliği meselesinin ele alınması sosyalist sistemdekine benzer bir ideal devlet kurgulanmasıdır.

2.4.4 Yeni Atlantis (Francis Bacon) (1624)

Bacon kurguladığı ütöpik devletin adı Yeni Atlantis'tir. Bensalem Adası olan Yeni Atlantis Pasifik Okyanusu'nda İspanya'nın batısında yer almaktadır. Bilgi devleti olarak tasarlanan bu adada güçlü bir ahlâk anlayışı da hakimdir. Dış bağlantılara kapalı bir adadır.

Bu eserde yaratılan ideal toplum bilgi ve ahlâk üzerine inşa edilmiştir. Fakat bu toplumun var olabilmesi tıpkı Ursula Le Guin'in Mülksüzler'inde olduğu gibi dünyadan uzak ve tecrit edilmiş olmasına bağlıdır.

2.4.5 Güneş Ülkesi (Tommaso Campanella) (1643)

Campanella da Güneş Ülkesi ütopyasını oluştururken o da Platon'dan esinlenir. Güneş ülkesinde ortak mülkiyet hakimdir. Kenti yöneten kişi rahiptir. Kenti yönetmesine yardım eden güç, akıl ve sevgi anlamına gelen üç tane yardımcısı vardır.

Bu eserde de diğer ütopyalarda olduğu gibi otoriter bir yapıdan söz etmek mümkündür. Fakat buradaki otorite Tanrısal bir otoritedir. Toplumu rahip yönetir. More'un ütopyasında görülmeye başlayan sosyalist toplum yapısı burada daha da derinleşir ve insanlığın kurtuluşu kaynakların kollektif kullanımına bağlanır.

2.4.6 Beyaz Zambaklar Ülkesinde (Grigori Spiridonoviç Petrov) (1923)

Petrov'un 1923'te kaleme aldığı bu eser, Atatürk'ün emriyle askerî okulların müfredatına eklenmiştir. Bu sebeple Atatürk'ün muhayyilesinde, Türkiye Cumhuriyeti'nin ulaşmayı hedeflediği ütopyanın bu eserdekine çok yakın olduğunu söylemek yanlış olmaz.

Eser, Grigory Petrov'un çeşitli aralıklarla çıktığı Finlandiya seyahatlerindeki notlardan oluşur ve 1800'lerin son döneminde Finlandiya halkının içinde bulunduğu durumu, cehaletten kurtulmak için başta Johan Vilhelm Snellman olmak üzere ülkedeki bir avuç Fin aydınının verdiği olağanüstü mücadeleyi anlatır.

Eserde eğitim toplumu dönüştürecek ana unsur olarak karşımıza çıkar, müreffeh, gelişmiş, ahlâklı ve mutlu bir topluma ulaşmanın yegâne yolu cehaletle savaşmak olarak gösterilir. Peş peşe açılan Ulus Mektepleri (1928), Halkevleri (1932), Köy Enstitüleri (1940) düşünülürse Cumhuriyetin özellikle ilk otuz yılında eserdekine benzer bir yaklaşımla, kısıtlı kaynaklarının önemli bir bölümünün eğitime aktarıldığı görülebilir.

2.4.7 Ada (Aldous Huxley) (1962)

1932 yılında *Cesur Yeni Dünya* romanı ile dünya edebiyatına distopyanın en ünlü eserlerinden birini kazandırmış olan Huxley söz konusu romandan 30 yıl sonra 1962’de *Ada* romanıyla bu sefer dünyanın en ünlü ütopyalarından birini kaleme almıştır.

Cesur Yeni Dünya son derece otoriter bir yapıda, belirgin bir kast sisteminde yaşayan ve bütün iradelerini, yaratıcılıklarını, tutkularını kaybetmiş bir toplumu anlatırken *Ada* beklenebileceği gibi bunun tam tersi bir resim çizer.

Ada eserinde diğer ütopyalarda görülen saat gibi işleyen ve tek elden yönetilen bir toplum düzeni yoktur. Aslında bu düzen Huxley için ütöpik değil distopiktir. *Ada* romanında tersine insanların özgür oldukları, kişisel yatkınlıklarına ve tercihlerine göre topluma katkı sağladıkları, yaratıcı yönlerini sonuna kadar geliştirdikleri bir toplum hayali vardır. Bu yapıda modern toplumun bütün yapıları temelden başlanarak parçalanmıştır. Mesela çocuklar tek bir aile tarafından yetiştirilmez, pek çok ailede büyür böylece herkesten bir şeyler öğrenir ve bir taraftan toplumun bir ferdi olurken bir taraftan da sıkı aile bağlarından kurtularak kendileri olma şansı bulurlar. Neredeyse tarım toplumuna geçiş öncesi yapıya dönüş içeren bu eser, pagan öğelerden faydalanmakla beraber bu öğeleri olduğu gibi tekrar etmemiş, insanların hem toplumun organik ve saygın bir parçası olduğu hem de olabildiğince özgür olabildiği yeni bir sistem hayal etmiştir.

Bu eserde de Yeni Atlantis’te olduğu gibi toplumun varlığını sürdürebilmesi dünyadan izole olmasına bağlıdır.

2.4.8 Mülksüzler (Ursula Le Guin) (1974)

Ursula Guin’in 1974’te kaleme aldığı bu eser aslında Anarşizm’in babası kabul edilen Mihail Bakunin’in görüşlerine dayandığı söylenebilir. Guin, Bakunin’in Anarşizm eserinde tasvir ettiği toplumu kurgusal dünyada hayata geçirmiştir.

Mülksüzler, ütöpik bir bilimkurgu eseridir. Anarres ve Urras adlı iki gezegen üzerinden iki farklı toplum tasavvuru yapılır. Urras totaliter, baskıcı bir rejime sahip neredeyse eserin yazıldığı dönemdeki toplum yapısını yansıtıldığı bir gezegendir. Anarres ise devletin, başkentin, cinsiyet rollerinin, gelir eşitsizliğinin, hapisane ve cezanın olmadığı merkezsiz yani anarşit bir yapıdır. Roman ‘da bir Anarres’li olan Shevek’in Urras’ta yaşadıkları anlatılır ve bu yolla iki sistem kıyaslanır.

Eser hem konusu hem de yapısı bakımından son derece ilginçtir. Çünkü sadece ideal toplumu resmetmekle kalmamış bu toplumun aksayan yönlerini de sayfalarına taşımıştır. Resmî olmasa bile zamanla toplumda gayriresmî bir merkez oluşur. Ceza sistemi olmasa da bazı işlerde çalışmak ve bazı bölgelere gönderilmek ceza gibi algılanır. Aile kavramı ve cinsiyet rolleri olmasa da insanlar çiftler olarak aile benzeri yapılar oluşturmaya başlarlar. Ayrıca bu gezegenin yaşam şartları çok zordur. İnsanların hayatta kalabilmeleri için seçtikleri kollektif yaşam tarzı bir zorunluluktur.

2.5 Türk Edebiyatında Ütopya

Türkiye her konuda olduğu gibi ütopya konusunda da doğu ve batı ütopya anlayışının ortasında yer almaktadır. Ütopya batıda doğan bir türdür. Bu rastlantısal bir durum değildir. Batı insanı değiştiren, sorgulayan bir yapıdadır. Doğu insanı ise itaat eden ve uyum sağlayan bir yapıdadır. Ütopya başkaldırı türüdür. Bulunulan yerden daha iyisini yaratmanın mümkün olduğunu öngörür. Doğu kültüründe ise dünyada çekilen sıkıntılar yüceltilir ve bu sıkıntılara dayanmanın sonsuz olan cennetle ödüllendirileceğine inanılır. İnsan ideal yer olan cenneti hak edebilmek için ideal bir birey oluşturmak üzere kendisinin en iyi versiyonunu oluşturmayı hedeflemelidir. Bu inanişe insanikamil denmektedir.

“Doğu’da ütopya Batı’dakinden farklı olarak toplumsal yapı üzerine değil, bireyin kendini gerçekleştirmesi, mutlu olması, “insan-ı kamil”e ulaşması üzerinden şekillenmiştir. Toplumsal yapının değiştirilmesinin yerine İslamiyet’le ilişkili olarak var olan yapıyı koruyarak kısıtlı değişiklik fikrinin egemen olduğunu söyleyebiliriz” (Çakmak, 2016:51).

Bu düşüncede olan doğu insanı, acıyı, fedakarlığı yüceltir, zaten kendisini bekleyen ideal bir dünya olduğunu bildiği için geçici dünyada mükemmeliyeti aramaz. Sabrının sonunun selamete son bulacağını düşünür:

“Doğu kültürüne bakıldığında özellikle İslam coğrafyasında dünya geçici bir imtihan için var olunan bir yerdir ve buradaki düzen Allah tarafından sınırları çizilmiş, yöneticisinin Tanrının yeryüzündeki gölgesi olduğuna inanılan devlet adamlarınca sağlanmaktadır. Bu devlet adamları doğrunun ne olduğunu bileceği için de mevcut düzenden daha iyisini hayal etmeye gerek yoktur. Ütopyanın temelinde yer alan daha iyi bir düzen anlayışını bu nedenle Doğu kültüründe görmek zordur. Müslüman toplumlarda ütopyanın gelişmemesi ve dolayısıyla Osmanlı edebiyatında yüzyıllarca görülmemesi temelde bu kültür yapısıyla ilişkilendirilebilir”

(Çakmak, 2016:48). Bu sebeplerden dolayı, doğu edebiyatında ütöpik unsurların bulunduğu eserlerin olduğu ama ütopya edebiyatının gelişmediği söylenebilir.

Yıllarca yüzünü doğuya dönmüş Türk edebiyatı, yüzünü batıya dönmesiyle batı edebiyatındaki türleri kendi bünyesinde aksettirmeye başlamıştır. Bu türlerden birisi de ütopyadır.

“Türk edebiyatında köklü bir ütopya geleneğinden söz edilemez. Türk edebiyatında ancak batı etkisinde yenileşmeye başladığı 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren ütopya özelliği taşıyan esere rastlanmaya başlanır. Tam bir ütopya özelliği taşımayan, daha çok siyasî öngörüler çerçevesinde şekillenen ön-ütopya ürünleri olarak değerlendirebileceğimiz bu az sayıdaki eseri 20. yüzyılda ütopya özelliği daha belirgin olan ve gittikçe sayısı artan eserler takip eder” (Küçükcoşkun, 2006:38).

Türk edebiyatında ütopya ilk kez görüldüğünde gerek dini gerek de siyasî ortamdan ötürü ütopyalar rüya kurgusu içerisinde verilmiştir. Bu şekilde verilmek istenen ideoloji yumuşatılmıştır. Türk edebiyatında ütöpik özellikleri üstlenen ilk eserlerin rüya formunda olması tesadüf değildir.

“İlk iki eser aynı adı taşımaktadır. İlki Ziya Paşa'nın siyasî açıdan kısmî de olsa ütöpik özellikler taşıyan 1869 tarihli “Rüya”sı, ikinci ise Nâmık Kemal'in ideal bir toplumu bir anlatmaya çalıştığı 1872 tarihli “Rüya”sıdır”(Bali ve Uğur, 2013:8).

Rüya unsuru tanzimattan önce de kullanılmaktadır. Veysi'nin *Habname*'si buna örnektir. Ütöpik unsurlar barındırsalar da bu eserler ütöpik eserler değildirler.

“Habnâme de Rüya da ütopya değildir. Bu çalışma açısından taşıdıkları asıl önem, Veysi'nin Ziya Paşa'yı etkilenmiş olması ve Nâmık Kemâl'in de Rüya'sını ileride belirtileceği üzere Ziya Paşa'nın Rüya'sına bir cevap olarak kaleme almasıdır. Ayrıca rüya biçimindeki yapıtların etkileşim ve gelişimini görmek, rüya ütopyalarını inceleyebilmek ve tanımak açısından büsbütün yararsız sayılmamalıdır. Hiç bir zaman ütopya sayılmayacak olan bu iki rüya biçimindeki anlatıdan sonra, onların açtığı yolda ortaya çıkan Tanzimat'tan sonraki Türk edebiyatının ilk ütopyasına ve rüya ütopyasına geçebiliriz. Bu yapıt Nâmık Kemâl'in yazdığı ve Ziya Paşa'nınki gibi Rüya adını taşıyan bir kitapçıktır” (Öztürk, 1992:37).

Rüya kurgusunun olduğu Ziya'nın ve Veysi'nin eserleri ütopyik unsurlar barındırmaktadır. Rüya kurgusunu kullanan Nâmık Kemâl'in Rüya'sını ütopya türünün ilk örneği olmasını sağlayan nokta yazarın ülkesinin ve toplumunun daha iyi bir yapıya ulaştığı ütopya oluşturmuş olmasıdır.

Servetifünun dönemine bakıldığında servetifünuncular kurgudan ziyade gerçek bir ütopyik mekân oluşturmuşlar ve Yeni Zelanda'ya yerleşme fikri içerisinde olmuşlardır. Bu düşünceyle birlikte Türk edebiyatında ilk kez ütopyik mekân olarak ada tercih edilmiştir.

Servet-i Fünûncular, topluluk olarak bir ütopya tasarlanmış ve bu ütopyayı çeşitli yapıtlarında dile getirmişlerdir. Türk edebiyatında yazar ve şairlerin bu biçimde bir topluluk (communauté) oluşturup ütopyik koloni kurma girişimlerine, ilk kez Servet-i Fünûn döneminde tanık olunmaktadır. "Yeni Zelanda ve Yeşil yurt Hikâyesi" olarak anılan bu girişimler, Servet-i Fünûncuların anılarında, şiirlerinde ve bir öyküde anlatılmıştır. Bu verimler üzerinde durmadan önce, ütopyik koloni kurma tasarısı ve girişimlerinin altında yatan psikolojik, toplumsal ve siyasî etkenleri ele almakta yarar görülmektedir (Öztürk, 1992:69).

Yeni Zelanda'ya gitme fikri içerisinde olanlar yaşadıkları dönemdeki istibdattan rahatsızdılar. Düşünceye ket vurulması bu düşünce adamlarını fiziken özgür, ruhen tutsak hale getirmiştir.

"Yeni Zelanda tasarısının Servet-i Fünûn öyküsüne yansımaları da, Hüseyin Câhid'in Hayat-ı Muhayyel adlı öyküsü ile olmuştur. Yeni Zelanda'da ütopyik bir koloni kurma girişiminin yapıldığı 1898 yılının sonunda yazılan Hayat-ı Muhayyel, içinde yer aldığı öykü kitabının da adı olmuştur" (Öztürk, 1992:91).

Servetifünun yazarlarını heyecanlandıran heyecanlarını eserlerine yansıttıran Yeni Zelanda'ya gitme fikrinin sonuçsuz kalma sebebini H. Cahid şu şekilde açıklamıştır:

"Tasarının sonuçsuz kalmasını H. Câhid "barut bulamadık" diye açıklamaktadır. Esat Paşa çiftliğini satamamıştır. M. Rauf ise, kötü ihtimallerin giderek daha çok konuşulması nedeniyle yavaş yavaş katılacak olanların işten soğuduğunu söyler. Soğumayan, ona göre Fikret, H. Câhid ve kendisidir" (Öztürk, 1992:82).

Aynı yıl, Hüseyin Cahit'e ait "Hayat-ı Muhayyel" ile Tevfik Fikret'in "Ömr-i Muhayyel" dikkat çekmektedir.(Bali veUğur, 2013:8) Bu eserler şiir biçiminde başarılı ütopya örnekleri oluşturmuşlardır.

Türk edebiyatında ütöpik eserlerin sayısı asıl olarak 20. yüzyılda artış gösterir. Milli edebiyattaki eserlerin genelinde milliyetçilik ideolojisi işlenmektedir.

II. Meşrutiyet döneminde Ahmet Hâşim'in O Belde (1909) şiiri, şairin ütöpik çerçevede artan arayışlarını ve ruhunun macerasını verir. Halide Edip'in Türkçü ideoloji taşıyan ütopyasıYeni Turan (1912) romanı ile Ali Kemal'in Fetret (1330/1914)'i de bu dönemde çıkar. Ziya Gökalp'in Türkçü-Turancı fikirlerinin göstergesi Kızıl Elma (1913) şiiri ile Ömer Seyfettin'in doğu toplumlarında geniş bir çevre tarafından beklenen ütöpik izler taşıyan Mehdî (1914) ile yine Ziya Gökalp'le aynı düzlemde gelişen fikirleri çevresinde Kızıl Elma Neresi (1917) hikâyeleri yayımlanır.

Ayrıca II. Meşrutiyet yıllarında rüya kurgusu içerisinde Türk medeniyetinin ve tarihinin gelişimini farklı bir olasılık üzerinden anlatan Yahya Kemal'in Çamlar Altında Musahabe (1913) başlıklı ütöpik özellikler taşıyan yazı dizisi çıkar. (Küçükcoşkun, 2006:39)

Atatürk önce ütopyasını gerçekleştirmiş sonra Nutuk aracılığıyla gerçekleştirmiş olduğu ütopyayı esere taşımıştır. Atatürk'ün bu ihtilalci tavrı birçok yazarın umudunu yeşertmiştir. Cumhuriyetin kurulmasıyla 19. yüzyıl Osmanlı aydınınının modernleşme hayali gerçekleşmiş, 20. yüzyıl yazarları ise bu gelişimle eserlerini beslemişlerdir. 20. Yüzyılda ütopya üretiminde geçen yüzyıllara kıyasla gözle görülür şekilde artış olmuştur.

Cumhuriyetin kurulması karanlık günlerden sonra aydınlığa kavuşulduğunu, her karanlık gecenin bir sabahının olduğunu göstermiştir. Umutsuzluk içinde olan yazarlar bu gelişmeyle tekrar geleceğe karşı umutla bakmış, daha güzeli düşlemeye başlamışlardır. Bu da eserlerine yansımıştır. 1930'lu yıllarda ütopya türünde yazılan eser sayısında artış görülmektedir.

Ağaoğlu'nun 1930 yılında yazmış olduğu *Serbest İnsanlar Ülkesi'nde* adlı eserde başkahramanın saltanatla yönetilen bir yerden cumhuriyetle yönetilen bir yere gelmesi konu edilir. Başkahraman'ın yönetim değişikliğine, yeni çevreye karşı adaptasyon süreci ele alınır.

Raif Necdet Kestelli 1932 de kaleme alıp 1933 yılında yayımladığı *Semavi İhtiras* adlı eserinde Yıldız ve Nejat'ın aşkı ekseninde rahata kavuşmuş, dünya barışında etkin bir konumda olan geleceğin Türkiye'sini anlatır.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu, 1934'te yayımladığı ütopyik eser olan Ankara romanı üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm kurtuluş Savaşı'ndan sonra cumhuriyetin kuruluşu, İkinci bölüm cumhuriyetin ilk dönemi, üçüncü bölüm ise ütopyik yapının kurulduğu, Yakup Kadri'nin hayalindeki Ankara'nın anlatıldığı bölümdür. Selma Hanım'ın başından geçen üç evlilik her dönemin özelliklerini yansıtmaları bakımından önemlidir. İlk eşi Nazif Bey, Millî Mücadele'ye kayıtsız kalanların temsilcisidir. Binbaşı Hakkı Bey, Millî Mücadele'nin kazanılmasından kahramanlıkları olan ancak; daha sonra inkılabın asıl amacından uzaklaşarak lüks yarışına girenlerin temsilcisi haline gelir. Selma Hanım'ın üçüncü dönemde evlendiği Neşet Sabit ise Yakup Kadri'nin hayalindeki ülkenin aydın kuşağı temsil eder. Üçüncü dönemde Mustafa Kemal'in inkılâplarının başarıya ulaşmasıyla gelecekteki Türkiye'nin nasıl olması gerektiği üzerinde durulur. Bilim, sanat, spor, eğitim vb. alanlarda öncü olan Türkiye, yazarın bütün olumsuzluklardan arındırarak idealleştirdiği ülkedir. (Dağ, 2017:142)

Rüyamdaki Okullar (1936) 'da Baltacıoğlu düşlediği okulu rüyalar vasıtasıyla esere taşımıştır. Eğitim konusunda kafa yoran Baltacıoğlu bu eser sayesinde yeni bir eğitim anlayışı ortaya koymuştur.

Memduh Şevket Esendal'ın 1940 yılında yazmış olduğu 1983'ten itibaren tekrar basılan *Yurda Dönüş* adlı eserinde uzun zaman yurtda olmayan doktorun, yurda giriş yeri olan gümrükten başlayarak yurdun geçirmiş olduğu değişime tanık olması anlatılır. Esendal'ın kendisi yatay medeniyet olan tarım medeniyetinin desteklenmesini ileri sürer. Eserde de tarım medeniyeti sayesinde ilerlemiş, rahata kavuşmuş bir Türkiye anlatılmaktadır.

Peyami Safa *Yalnızız* (1951) Eserin içerisinde Safa'nın sözcüsü Samim'in kurguladığı Simeranya bir ada ütopyasıdır. Eğitim noktasında önemli değişimler sunmaktadır. Eserde gerçek olan dünya düzenindeki eğitim konusundaki noksanlıklara değinilmiş, bu noksanlıklar Simeranya'da giderilmeye çalışılmıştır.

Şevket Süreyya Aydemir 'in 1963 yılına ait Toprak Uyanırsa: Ekmeksiz Köy Öğretmeninin Hatıraları adlı eserinde Öğretmenlik görevinden fazlasını yaparak sadece okul çocuğuna eğitimle sınırlı kalmamış köylülere de gerekli eğitimler vererek bereketli Anadolu topraklarını

verimli hale getirmiştir. Bataklık halde olan bir köyü üretimle kalkındırmış, cazibe merkezi haline getirmiştir.

Melih Cevdet Anday'ın Raziye (1975) adlı romanında Dayı'nın kendi ütopyik dünyasını kurma ve Çingene asıllı bir kızı ideal insana dönüştürme tasarısı, Dayı'nın ütopyik düşünce yapısında olduğunu gösterir. Değişim, onun düşünce yapısının temelini oluşturur. Dayı'nın toplumu değiştirmeye çalışması, toplum-birey, uygar-ilkel, akılcılık-bağnazlık paradokslarını gündeme taşır.(Vural Aslan, 2017:20)

Pınar Kür'ün Yarın Yarın (1976) romanı bazı ütopyik öğeleri bünyesinde barındıran eser olarak belirir (Küçükcoşkun, 2006:40).

1984 yılında Işın Çağı İnsanları başlığıyla ilk baskısını gerçekleştiren eser Gülden Dayıoğlu'na aittir. Dayıoğlu Atom çağıyla savaştan yorulan ve yıpranan dünyayı ışın çağıyla mutlak huzura kavuşturmuştur. Işın çağındaki insanlar atom çağında yaşanan hadiselerden ders çıkarmak üzere atom çağına ait gerçekleşen hadiselerin sergilendiği bir müze yapmışlardır. Işın çağındakiler atom çağındaki bu hadiseleri gördükçe insanlıklarına yakıştıramayıp bundan utanç duymaktadırlar. Buldukları çağda sürdürülebilir barışı beslemektedirler. Savaş insanları gerileten bir olaydır. Sonsuz barışın olduğu bu ışın çağında medeniyetler çok ileri bir noktaya ulaşmışlardır.

“Hilmi Yavuz'un ilk baskısı 1990'da yapılan Taormina adlı çok katmanlı ve çoğulcu okumaya açık anlatısı, fantastik ve ütopyik düzlemde gelişen postmodern bir kurmacadır. Anlatıcı, bir denizin karşılıklı iki kıyısında birbirinin aynıymış gibi görünen Taormina imge kenti etrafında ferdî boyutta gelişen felsefi bir yapı kurar.”(Küçükcoşkun, 2006:44)

Buket Uzuner *Balık İzlerinin Sesi* (1992) adlı eseri Buket Uzuner'in ikinci romanıdır. Eser Yunus Nadi Roman Ödülü'ne layık görülür. Eser postmodern öğeler barındırmaktadır. Gerçeklik ve gerçeküstücülük eserde harman olmuş durumdadır. Normaller ve seçilmişler olmak üzere iki farklı kutbun gerilimi ile eser başlar. Seçilmişler gerçek dünyada görmedikleri ilgiyi Fantolt Seçkin Öğrenciler Merkezinde görürler. İlk başta ütopyik mekân olan bu yer distopyik mekâna dönüşür. Seçilmişler asıl ütopyik mekân olan Balık İzlerinin Sesi adasına ulaşırlar. Orası tam hayallerindeki yerdir. Seçilmiş kişilerin kişiliğine uygun olarak ayrı ayrı evler tasarlanmıştır.

2.6. Eğitim Kavramı

Kişi, eğitim hususunda hem etken hem edilgen konumdadır. Kalıtımsal olarak getirilen potansiyel, en üst noktaya eğitim sayesinde çıkarılır. Eğitim bir süreç gerektirmektedir. Bu süreç içerisinde birey istedik doğrultuda davranış değişikliği gerçekleştirir.

Eğitim formal eğitim ve informal eğitim olmak üzere ikiye ayrılır. Formal eğitim belirli bir hedef doğrultusunda gerçekleştirilir. Informal eğitimde ise kişi çevresindekilerden rastlantısal olarak bilgi, beceri ve tutum edinir. Formal eğitim ve informal eğitim birbirlerinden bağımsız değildirler. Formal eğitim içerisinde informal eğitim barındırmaktadır.

Eğitim bireyi olduğu noktadan daha ileriye taşımaktadır. Bu şekilde ileri bir toplum ve medeniyet yaratır. Eğitim bireyi kültür sayesinde toplumla uyumlu bir yaşantı içerisine sokar. Eğitim hem toplumu değiştiren hem de toplumdaki değişimlere uyum sağlayan bir yapıdır.

2.7. Karşı Ütopya

Ütopya olumsuzlukları gün yüzüne çıkarır. Bu olumsuzluklar için reçete oluşturur. Olumlu formunu okuyucuya sunar. Karşı ütopya ise yazar gördüğü olumsuzluklara karşı uyarmak için olumsuzluklara büyüteç tutar. Olumsuzluklara karşı önlem alınmazsa ne tür bir manzarayla karşılaşacağını okuyucuya gösterir. Olumlu gelecek tasarımları tek bir çatı altında ütopya olarak adlandırılır. Olumsuz gelecek tasarımları farklı adlandırmalara açıktır. Distopya, karşı-ütopya, anti ütopya, kakatopya olarak farklı şekillerde adlandırılmıştır.

Karşı-ütopya kavramının ortaya çıkışı on dokuzuncu yüzyılın sonu ile yirminci yüzyılın başında yaşanan sosyal ve siyasi oluşumlara dayanır. Teknolojinin gelişmesiyle refaha ve daha iyi bir dünyaya ulaşacağını düşleyen insanoğlu için teknolojinin savaşlarda kullanılmasıyla insanlar hayatını kaybetmesi, insanoğlunun düşünüyü kabusu çevirir. Bilhassa I. Dünya Savaşı'ndan sonra bilim ve teknolojiye gelişmeler, savaşları bitirmekten ziyade savaşta gücü elinde bulundurmak için silah sanayisinde kullanılır. Bu gelişmeyle insanlar hayaller hayatlar ikilemini yaşamıştır. 20. Yüzyıl insan psikolojisinde derin travmalara neden olmuştur. Bunun en büyük nedeni insanlar buldukları dönemle önceki dönemleri kıyasladıklarında kötüye doğru bir gidişin üzerinde olduklarının bilincinde olmalarıdır. Bu yaşanan travmaları atlatamayan insanlar kıyamet bilincine geçerler. 20. Yüzyıldan itibaren distopya üretimi ütopya üretimine kıyasla hayli artış gösterir.

“Karşı-ütopyaların ortaya çıkışı gerçekleşmeyen hayallere bağlıdır demek mümkündür. Bireyin ve toplumun hayali müreffeh bir yaşama kavuşmak üzerinedir. Müreffeh bir gelecek sosyal, siyasal ve ekonomik hakların sağlandığı bir ortam hayali demektir. Oysa iktidar erkini eline alanlar bireyin ve toplumun karşısına kendi ideallerini getirmeye ve bunu zorla kabul ettirmeye çalışır. Hâkim grubun bu tutumu da birey üzerinde sıkışmışlık hissi oluşturur ve bir baskı yaratır. Baskı altındaki birey düşünemez, hissedemez ve mutlu olamaz. Bu nedenle de geçmişte kurduğu mutlu gelecek hayali yerini mutsuzluğa ve umutsuzluğa bırakır. Karşı-ütopyaların beslendiği kaynak da işte budur” (Çakmak, 2016:75).

Eşitlik, özgürlük, kardeşlik ve adalet değerleri doğrultusunda bir gelecek inşa etmek için hemen şimdi bireysel, toplumsal ve toplumlar arası çerçevede politik, ekonomik ve kültürel olarak reaksiyon alınmalıdır, aksi takdirde korku, güvensizlik, acı ya da haz ve eğlence gibi duyguları öznel ve toplumsal varoluş imkânlarını kısıtlayarak şahsi çıkarlarını legalleştirmek için teknolojik bir manipülasyona maruz bırakan otoriter, totaliter ve statükocu bir dünyaya uyanma ihtimali yakındır. Batı merkezli bir biçimde farkına varılmadan böylesi bir dünyanın içinde yaşanmaya çoktan başlanmış olması ihtimal dahilindedir (Necef et al., 2021).

Tarihe damga vurmuş bazı distopya eserleri şunlardır: H.G. Wells /Zaman Makinesi/(1895), Jack London Demir Ökçe (1907), Yevgeni Zamyatin /Biz (1920’de yazılmış 1988 ‘de yayımlanmıştır.) Aldous Huxley /Cesur Yeni Dünya (1932), Katharine Burdakin/ Swastika Geceleri (1937), George Orwell /Hayvan Çiftliği (1949), Ray Bradbury /Fahrenheit 451(1951), William Golding /Sineklerin Tanrısı (1954), Ayn Rand /Atlas Silkindi (1957), Anthony Burgess /Otomatik Portakal (1961), Philip K. Dick /Android’ler Elektrikli Koyun Düşler mi? (1968), Ursula K. Le Guin /Mülksüzler (1974), Stephen King /Azrail Koşuyor (1982), P.D. James – The Children Of Men (1992), Lois Lowry /Seçilmiş Kişi(1993), Kazuo Ishiguro /Beni Asla Bırakma (2005), Suzanne Collins/ Açlık Oyunları (2008), Veronica Roth /Uyumsuz(2011).

2.8.Eğitim-Ütopya İlişkisi

Ütopya yaratımında mevcut düzendeki her kavram ayrı ayrı düşünülür. Bunlar; eğitim, devlet, mimari, yönetim, aile vb. kavramlardır. Bu kavramlar inceleme sahasındayken farklı perspektiflere tabii tutulabilir. Bu da o kavram üzerindeki ayrıntılara daha yoğun bir şekilde odaklanılmasına imkân sağlar.

Eğitim formal ve informal olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Bu sebeple yukarda bahsi geçen her kavram mutlaka eğitim ile ilişki içerisinde. Doğrudan ütopyalardaki eğitime büyüteç tutulduğunda ise yazarların dönemlerindeki eğitim sistemiyle alakalı eleştirileri tespit edilmekte ve bu olumsuz eleştirilerin onarımı da görülmektedir. Distopyaların genelinde ise eğitime yönelik eleştirilerin dozajı daha fazladır.

“Ütopyalarda eğitim önemli ve gelişmeci yapı gösterirken anti-ütopyalarda eğitim olumsuz, baskıcı şartlardan kötü yönde etkilenir. Ütopyalarda ve anti-ütopyalarda genel anlamdaki durgun eğitim de dikkat çekicidir. Ütopyaların yazıldığı andan itibaren eskimeye başlaması da eğitim konusunda karşılaşılan sıkıntının temel sebebidir. Doğru eğitimin aktif, gelişmeye ve yeniliğe açık eğitim olduğu kabul edilirse anti-ütopyalarda eğitimin tenkit edilmesi daha da açıklık kazanır. Çünkü anti-ütopyalar bu yönleriyle klâsik ütopyalara da bir eleştiri durumundadırlar” (Küçükcoşkun, 2006:131).

Daha iyi bir toplum yaratma noktasında ütopya ile eğitim kesişmektedir. Ütopik eserlerdeki eğitim anlayışı, ütopyaadaki toplum anlayışını kavrayabilmek için projeksiyon görevi üstlenir. Ütopyalarda mutlu bir topluma ulaşma arzusu ve toplumsal rolün yerine getirilebilmesi için gerekli olan kazanımların edinilmesi arzusu, dünyanın hızlı bir şekilde değişime gitmesine karşın bu arzular sabit kalmaktadır. Bu sorunların çözümü olarak gösterilen nitelikli eğitimde bu sayede tekrar tekrar gündeme gelmektedir. Eğitim perspektifleri açısından insanları ideale ulaştırmayı amaçlayan bu toplum düzenleri, hemen hemen aynı biçimde yol haritası sunmaktadır.

3 ESERLERİN TAHLİLİ

3.1 Serbest İnsanlar Ülkesi'nde

3.1.1. Kimliği

4 Haziran 1930 Sanayii Nefise Matbaası

3.1.2. Özeti

Çölde kaybolmuş şekilde yolunu arayan başkahraman bir yol ayrımına gelir ve orada tam aradığım yer diyerek hürriyet yolundan devam eder. Karşısına ilk olarak bekçiler çıkar. İlk imtihanı onlar yapar ve dört soruyu yanıtlamasını isterler. Suallerin hepsini evet şeklinde cevapladıktan sonra bekçiler saygıyla karşısında eğilir ve onu Serbest İnsanlar Ülkesi'nin şehrine götürürler. Şehir gayet refah düzeyi yüksek bir şehirdir. Şehir halkının da keyfi yerindedir. Bekçi onu büyük bir evin önüne getirir. Kapıyı ihtiyar bir zat açar, bekçi ihtiyara onun yeni bir vatandaş olduğunu söyler. İhtiyar başkahramana bu evin onun olduğunu söyler. Pirlere gelecek sizle görüşecekler der ve gider. Hemen ardından pirlere gelir ve başkahramana kimlik bilgilerini sorarlar. Tanıştıktan sonra Serbest İnsanlar Ülkesi'ni tanıtmaya başlarlar. İlk olarak orada yaşaması için gerekli olan şartların yazılı olduğu risaleyi takdim ederler ve oradan ayrılırlar.

İki gün sonra pirlere tekrar gelir. Yasaları okuyup ezberledin mi? diye sorarlar. Başkahraman okuyup ezberlediğini ama bazı maddeleri anlayamadığını açıklamaya ihtiyacının olduğunu söyler. Yaşamın umumi hikmetini sorar. Pirlere örneklerle detaylıca açıklarlar. İkinci olarak yasanın başında yalanın yasak olduğunu bunun ehemmiyetinin ne olduğunu sorar. Pir ona şu şekilde cevap verir:

“Hür insan yalan söylemez. Yalan zayıflar, zelilerin, korkakların işidir. Halbuki hür olabilmek için kuvvetli, cesur, azimkâr olmalıdır. Sonra yalan hakikati saklamak ve örtmek için bir çaredir. Hakikat saklandığı yerde batıl hâkim olur, ve batıl hakim olduğu yerde hayır kalmaz. Kendini bilen bir cemaat buna elbette ki müsaade etmez. İşte bunun içindir ki serbest insanlar ülkesi bu cürme hususi bir ehemmiyet vermektedir.” (Ağaoğlu,1930:16)

Riya ve tabasbus üzerine olan madde için açıklama yapılmasını ister. Makam sahibi insanların övülmesi gerekirken neden övme taşlanma gibi ağır bir cezanın sebebi olarak gösterilmesini anlamlandıramaz. Edebiyatta yazılan kasidelerin hiç mi değeri yoktur. Makam

sahibi kişilerin gururunun okşanması pek tabii karşılanacak bir şey değil midir? Pir baş kahramanın bocalama içerisinde olduğunu fark eder ve hemen müdahalede bulunur.

Pir hakiki hürmet ve muhabbet ile tabasbus ve yaltaklık arasında keskin bir ayırım olduğunu söyler. İnsanlara eksikliklerini ve yanlışlarını söylememek onları sürekli olarak yanlış yola sevk eder ve doğru onlardan gizlenmiş olur. Baş kahraman eski eksiklikler çok daha iyi gördüğünü dile getirir. Şimdi de lütfen beşinci maddeyi açıklayın, der. Beşinci madde casuslukla ilgilidir. Pir casusluğun en kuvvetli aracının jurnalcilik olduğunu söyler. Jurnalciliğin olduğu yerde ise güvenin olmadığını ve herkesin korku içinde olduğunu söyler. Bu korku ortamının oluşmasını istemedikleri için çocukluktan itibaren birbirini şikâyet edenlere iyi gözle bakılmadığını bu şekilde de ülkede jurnalciliğin bittiğini söyler. Baş kahraman bugünkü verilen izahatlerin ona yeterince ağır geldiğini biraz istirahate çekilmek istediğini söyler. Pir iki gün sonra tekrar geleceklerini söyleyip vedalaşır.

Ülkeyi hep teorik olarak keşfeden başkahraman hava almak için kendini sokağa atar ve böylece teorinin pratiğe yansımasına da şahit olmuş olur. Sokakta gördükleri de en az pirin anlattıkları kadar çarpıcı olur. Pir tekrar gelir ve baş kahramana rehberlik etmeye devam eder. Baş kahraman yine yasalarla ilgili bir sürü soru sorar. Soruların yanında idealize edilen kurumlara da giderler. Özel bir eve giderler ve orada sanatsal faaliyetlerin icraatine şahit olur. Güzel bir kız serbest ülkenin nağmesini okur, gözlüklü bir zat piyanoyla üç parça çalar, tiyatro gösterisi olur. Bunlara tanık olan baş kahraman eğlence anlayışlarının sade ve sağlamlığı karşısında hayran kalır çünkü onun kafasındaki eğlence anlayışı kumar, rakı, meze, saire ve pokerden oluşan bayağı bir eğlence düşüncesidir.

Sinema 'ya gittiklerinde tarihi levhalarla karşılaşır. Tarihi levhalarda Serbest İnsanlar Ülkesi'nin tarihi ve hürriyet mücadelesi mevcuttur. Sinemadan sonra konferans salonuna doğru yol alırlar. Sahnede orta boylu, uzun saçlı bir zat seciye ve hürriyet arasındaki ilişkiden bahseder. Baş kahraman üzerinde bu hitabe onda acı anılarını hatırlatır.

“Bu müşahedeler ve hatibin beyan ettiği fikirler bende pek acı hatıralar uyandırdı. Vaktile hâr iken neden yeniden esir olduğumun esbabını bu kerre öğrendim, ve vicdanım azap duymağa başladı. Ah biz ne kadar acemi imişiz! Elimize kolaylıkla geçen hürriyetin kendi kendine, kendi faziletile yaşıyacağını zannettik, atıl ve batıl durarak akıntıları seyretmeğe koyulduk! Halbuki hürriyeti muhafaza etmek ne kadar zormuş! Üzerinde çalışmak, gece gündüz durmayarak

çalışmak eve bir iman haline koyarak yeni nesle nakletmek lazım imiş!! Fakat heyhat!!” (Ağaoğlu,1930:53).

Başkahraman hem hâlâ yasalarla ilgili izahat alırken bir yandan da bu ülkeyi keşfetmeye devam eder. Şimdiki durağı serbest ülkenin akademisidir. Akademi harika yapılmış bir yapıdır. Binanın girişinden salonuna kadar önemli insanların heykelleri vardır. Akademiye gelen kadın ve erkekler de önemli işler yapmış, saygı duyulacak kişilerdir. Pirlar bugünkü rehberliklerini de tamamladıktan sonra baş kahramanı yalnız bırakırlar. Baş kahraman arkadaşları ile Parlaman’a gider. Parlaman kentin orta yerindedir. Çevresi ihtişamlı yapılarla çevrilidir. Bunlardan birisi antika müzesi, diğeri panteon, üçüncüsü kütüphane, dördüncüsü de güzel sanatlar müzesidir. Panteo’nun üzerinde altın hat ile serbest ülkenin büyük evlatlarına minnettarlık abidesi yazmaktadır. Serbest ülkenin önemli şahsiyetleri orada yatmaktadır. Her gün halk bölük bölük gelerek küçük çocuklara orada yatan insanların ülkeye karşı yapmış oldukları hizmetlerinden bahsetmektedir. Binanın iki tarafında da kadın ve erkek önemli kişilerin heykelleri vardır. Heykeli olan bu kişiler vakti zamanında parlamentodaki hizmetleri ile kendini tanıtmış kişilerdir. Ertesi günün ilk durağı ise darülfünun olmuştur. Darülfünun şehir içerisinde bir şehir büyüklüğündedir. Yüz elli profesörü, on altı bin öğrencisi ve dört yüz bin cilt kitaba sahiptir. Bu imkanlar vasıtasıyla nitelikli gençler yetişmektedir. Makine fabrikasında da tetkikler yaptıktan ve yasalarla ilgili türlü açıklamalardan sonra yeni durak şehrin dışındaki tayyare meydanıdır. Orada gördükleri karşısında yüreğini inanılmaz bir sevinç ve gurur kaplar çünkü uçağı kullanan kişi yirmi dört yaşında bir kızdır. Kızın yiğitliği ve cesaretine hayran kalır. Aynı zamanda Serbest İnsanlar Ülkesi’nin tanıdığı imkanlar karşısında saygıyla eğilir. Ülkenin bu kusursuz işleyen kurumlarına tanık oldukça ecdadına karşı kinlenir.

“Ecdadımızın kabahatleri yere göğe sığmayacak kadar çoktur. Onlar ne çalışmışlardır ne de çalışmak yolunu öğrenmişlerdir. Canlı ve kuvvetli bir milletin kol zoruna dayanarak ağılık etmişlerdir. Dünyada iş bu kol zoruna kaldığı müddetçe ağılıklarını sürmüşler. Fakat dünya durmamış, çalışmış, çalışmış. Hayata iki yeni büyük amel sokmuş: Bilgi ve usül. Bu amillerin önünde kol kuvveti iflas etmiş. İlim ve san’at birleşince bütün diğer kuvvetleri yıkmışlar ve o dakikadan itibaren bizim de revnakımız bozulmağa başlamış” (Ağaoğlu,1930:110).

Baş kahraman bu durumu tamamıyla ümitsiz olarak da görmez. Samimi olarak ilk önce problemin varlığı görülmeli ardından da müdahale edilmeli diye düşünür.

“Fakat unutma ki biz henüz başladık. Dediğim gibi ecdadın bu hususta pek büyük kabahatleri vardır. Fakat bizim gibi bu yola sonradan girenler yok mudur? Onlar muvaffak olmadı larmı? Neden bizde olmayalım? Bizde insan değil miyiz. aklımız, şuurumuz yok mudur? Elverir ki çalışmak havesini ve çalışmak usulünü benimsiyelim!” (Ağaoğlu,1930:112).

Sonraki gittikleri mekân bir ilkokuldur. Bu okula altı yaşından on iki yaşına kadar devam mecburiyeti vardır. Sosyal statülere göre bir okul ayrımı yoktur. Fakir zengin herkes çocuğunu bu okula göndermek zorundadır. Okula ait bütün gereçler devlet tarafından karşılanır. Sosyal devletin varlığını hissettirdiği bu ortamda okuma ve yazma bilmeyen kimse kalmamıştır. Okumaya önem veren devlet açtığı halk kütüphaneleri ile de bunu desteklemiştir. Şehrin her mahallesine kütüphane yapılmıştır. İlkokulda edindikleri okuma kabiliyetleriyle burada kitap okuyarak kendilerini geliştirirler. Kendilerini bu denli geliştirme gayreti içerisinde olan bireyler aynı zamanda kendi yeteneklerini gösterebilecekleri bir iş sahası arayışı içerisinde dirler. Bunun için de devletin iş bürosuna müracaat ederler. Devlet eğitimi sağladığı bu bireyler için iş de bulmak zorundadır. İş bulamazsa bu bireylerin hesabına para yatırmak mecburiyetindedir.

Pirler baş kahramana yasalarla ilgili başka sorusunun olup olmadığını sordular. Baş kahraman hayır yanıtını verdiğinde ona bu tanıttıkları Serbest İnsanlar Ülkesi'nin vatandaşlığını kabul etmek için on beş gün mühlet verdiler. En nihayetinde o gün geldi. Pirler baş kahramanı ant yerine götürdüler. Götürdükleri yerde ihtiyarlar onu bekliyordu. Kararının kesin olup olmadığını sordular. Baş kahraman da Serbest İnsanlar Ülkesi'nin yeni vatandaşı olma konusunda kararının kesin olduğunu belirtti. Öyle ise sağ elini meleğin başına koy ve bizim söylediklerimizi tekrarla, dediler. Yemin metnini okudular. Baş kahraman neticede Serbest İnsanlar Ülkesi'nin yeni vatandaşı oldu.

3.1.3. Tertibi

Eser 128 sayfa ve 38 bölümden oluşmuştur. İlk olarak kitabın yazılış amacını ön plana çıkaran bir mukaddime ile başlamıştır. Akabinde gelen bölümler kısa tutulmakla birlikte sayfa sayıları değişkendir. Her bölüm anlattığı kısmı özetleyen bir ad almıştır. Kitaptaki bölümlerin sayfalarına göre sıralanışı şu şekildedir:

Mukaddeme

Ben bir esir idim, hür olmak istedim (3-7)

Serbest insanların esas yasası (7-10)

Hür olmak ne kadar güç imiş! (10-13)

Hürriyet bir güldür (13-15)

"Yalan, riya ve tababus" (15-19)

Hürriyetle casusluk (19-23)

Bir miting: Hatiplerin sözleri (23-25)

Serbest ülkenin ilk hürriyet kahramanı (25-27)

Burada vatandaşlık bir ağdır ki, içine giren insanlar bir birine bitişik halkalar gibidirler (27-31)

Halk idaresinde devlet! (31-36)

Serbest memlekette murakabe işi (36-40)

Husûsi bir evde verilen müsamere (40-44)

İnsanlar korkak doğmazlar (44-48)

Sinemada Görüp işittiklerim (48-51)

Hürriyet ile seciye (51-54)

Serbest insanlığın şartları (54-57)

Hakikate tahammül (57-60)

İzzeti nefis sahibi misin? (60-64)

Serbest ülkenin akademisinde (64-67)

Münevver zümrenin mevkii (67-73)

Ruhların ve kalplerin temizliği (73-76)

Hürriyet ve fikir ayrılığı (76-79)

Hürriyetle ahlâk arasındaki fark! (79-83)

Parlamentoda neler gördüm? (83-86)

Darülfünunda ve enstitüde (86-89)

Pirlerle yeni bir muhavere (89-92)

Büyükklere nasıl hürmet edilir? (92-96)

Muazzam bir makine fabrikası (96-100)

Yaşayış Sadeliği (100-104)

Hakkı müdafaa vazifedir (104-107)

Tayyare meydanında!.. (107-110)

Muvaffakiyetin ilk şartı (110-112)

Cemiyet hayatının temel taşı (112-115)

İlk mektepte ve kütüpanede (115-117)

Hür insan aç kalmaz (117-120)

On on beş günlük mühlet (120-123)

İradem yeni bir kuvvet buldu (123-126)

Hürriyet meleğinin kanadı altında (126-128)

3.1.4. Konusu

Saltanatın hüküm sürdüğü bir yerden kurtulan bireyin, cumhuriyet yönetimiyle yönetilen “*Serbest İnsanlar Ülkesi’nde*” yaşamak için vatandaşlık alma uğraşı anlatılır.

3.1.5. Anlatıcı ve Bakış Açısı

Eserde 1. Tekil bakış açısı kullanılmıştır. Bu da esere sınırlı bir bakış açısıyla bakılmasına sebebiyet verir. Olayın merkez noktasında yer alan “*ben*”in beş duygu organı ve altıncı hissini vasıtasıyla olayın içine var olunur.

3.1.6.Zaman

Vak'a zamanı hakkında okuyucuya direkt bilgi verilmemiştir. İlk sayfalarda değindiği bir anekdot okuyucunun çıkarım yapmasının yolunu açmıştır.

“Bir gün geldi, alçak hakanımız bizi yadellere satacak oldu. Artık buna dayanamadık. Aramızdan sarı saçlı, mert yüzlü, aslan bakışlı birisi çıktı. Meğerki elini sakınan, yurdunu esirgiyen Tanrının resulü imiş! Sözler söyledi ki donmuş kalplere sıcaklık, ölmüş damarlara can verdi. İşler yaptı ki bütün dünya hayret etti. Yadelleri yurttan koğdu, hakanı başı aşağı etti ve bugün milletini hürriyet etrafında toplamakla meşguldür. Ben o vakit zindanda hakanın esiri idim. Ümitsizlik içinde kıvranırken Tanrı resulünün sesini ben de işittim birdenbire canlandım, zincirlerimi kırdım, duvarı deldim ve hürriyet ararken bu diyara geldim.” (Ağaoğlu,1930:6)

Buradan anlaşıldığı üzere Serbest İnsanlar Ülkesi 'ne gelmesiyle Atatürk 'ün hürriyet çalışmaları yaptığı süre paralellik göstermektedir. Kanaatimizce bu da 1920'li yıllara denk gelmektedir.

3.1.7. Mekân

Ütopik bir eser olduğu için mekânı soyut bir zemindir. Soyut zemin üzerinde gerçek mekanların idealize edilmiş hali mevcuttur. İdealize edilen mekanlar içerisinde açık mekân eğlence gösterilerinin yapıldığı özel ev, sinema, konferans salonu, akademi, meclis, darülfünun, enstitü, makine fabrikası, ant yeri yer almaktadır.

3.1.8. Olay örgüsü

Başkahraman kaybolmuş şekilde yolunu arar. Hürriyet yoluna girer. İlk olarak bekçiler sınava alır bu sınavdan başarılı çıkan adam ihtiyara yönlendirilir. İhtiyar ona ev tahsis eder. Pirlerin geleceğini söylerler. Pirlere bu yeni ülkeye uyum sağlayabilmesi için risale takdim ederler. Bunu okumasını oradaki kuralları benimsemesini telkin ederler. Pirlere başkahraman için rehberdir. Anlayamadığı yerlerde rehberlere danışır. Pirlere ülkeyi de tanıtır. Başkahraman için oryantasyon süreci sağlarlar. En nihayetinde uyum süreci sona eren başkahraman sınava alınır. Sonrasında da burada kurallara riayet ederek yaşayacağına yemin eder.

3.2 Rüyamdaki Okullar

3.2.1. Kimliği

1944 Ahmet İhsan Matbaası

3.2.2. Özeti

Yazar “İşte bir derslane!” diyerek okuyucuyu direkt olarak serüvene atar. Rüya içerisinde ve gördüğü okul, öğretmen ve öğrenci onun için hayli alışılmışın dışındadır. Okulun içerisine girdiğinde aydınlık bir salonun içerisinde yüzlerce masa ile karşılaşır. Her masa dönemin modern okul gereçleri ile donatılmıştır Masa başına dikilmiş öğrenciler ise bu gereçlerle türlü tetkikler yapmaktadır. Masanın birinde ileri düzey ziraat incelemeleri yapılmaktayken diğer masada ise Shakespeare’i temsil eden grubun rejisör kolunda çalışan öğrenciler vardır ve kostümler hakkında tarihi tetkikler yapmaktadır. Bir diğer masada ise yaratıcı evrim teorisi üzerine tartışmalar yapılmaktadır. Diğer masalarda da aynı şekilde farklı bilim dallarında araştırmalar yapılmaktadır. Baş kahraman teorik bilgilerin ezberlenmediği aktif yaşantının üst düzeyde olduğu bu okul karşısında hayretini dile getirir. Okulun öğretmeni teorik bilginin pratiğinin içinde olduğunu belirtir.

İkinci rüyasında da yine aynı okuldadır. Bu sefer öğretmen onu resim sergisine götürür. Öğrenciler akademik konuda kendilerini geliştirdikleri kadar yaratıcılıklarını da gösterirler. Buradaki resimlere hayret ederken 1 numaralı Terbiye Yalanları Salonuna doğru giderler. Burada layıkıyla yapılmayan işler sergilenmektedir. Bu salonun düsturunda layıkıyla ortaya iş çıkaramayan öğrencilerin yarın hayat kavgasında da mağlup olacağına inanılır. Bu şekilde birçok yalan salonu bulunmaktadır ama bir tane de hakikat salonu bulunmaktadır.

Üçüncü kez rüyaya daldığında heyecanla öğretmenin yanına yol alır. Bir an önce hakikat salonuna gitmek istediğini söyler. Hakikat salonuna girer girmez bir mutfakla karşılaşır. Öğrenciler yemek yaparken öğrencilerden bir kısmı not almakta bir kısmı da mikroskop altında inceleme yapmaktadır. Öğretmen burada olmakta olanı açıklamaya başladı.

“-Burası bir mutfak, fakat herhangi mutfak değil. Burada pişirilen yemekler aşçı dükkanında pişirilir gibi pişirilmez. Burada her tanenin, her elin aynı zamanda ekonomik, fiziki, hayati ve hatta estetik incelemeleri yapılır, bunun için ölçüye, mikroskoba, kitaba el atarlar. Yemek pişirmek için neden bu kadar zahmet edildiğini sorar. Öğretmen şu şekilde açıklama yapar.

Yemek pişirmek için bukadar külfet, değil, belki bukadar fikir için bir yemek pişirmek. Biz Hakikat Okulu'nda ne saray aşçısı ne de ev aşçısı yetiştiriyoruz. Belki aş, ocak, yeşillik, tane, et, temizlik, yemek, içmek işini insan şuurunun en yüksek tabakalarına kadar süren insanlar yetiştiriyoruz” (Baltacıoğlu,1944:18-19). diye açıklama yapar.

Baş kahraman buradaki ilkokul öğrenci düzeyinin eski lise öğrencisine göre çok ileride olduğunu fark eder. Rüyadan uyanırken öğretmenden birkaç öğütle dönmek ister. Öğretmen baş kahramana öğrencilerle arkadaş olmasını tembihler. Bu sayede onlar düşündüklerini söyler, siz de onları terbiye edebilirsiniz diye ekler. İkinci öğüdünde de öğrenme işinde de onlara arkadaşlık etmesini, öğrenciler öğrenmediği takdirde usulü değiştirmesini söyler.

Dördüncü rüyasında beş tane çocuğu vardır. Çocukları sınavdan düşük almasına rağmen eğlenmelerine kızarken çocuğu bir soru işaretine dönüşür. Diğer dört çocuğu da noktaya dönüşür. Gözleri kararır, kendine geldiğinde rüyada olduğunu farkındadır. Rüyam çok tuhaf der çünkü şimdi de genel müfettiş olmuştur. Elinde de koskoca bir yazı vardır. Yazıda bir okulu teftiş etmesi gerektiği en ufak bir usulsüzlükte de hemen kapatması gerektiği yazılıdır. Gittiği okul, Şahsiyet Okulu'dur. Hemen Çamlıca'daki evine gider ve şahsiyet üzerine yazdığı yazıları okur. Okul diktatörünün karşısına gelir. Teftiş için imtihan salonunu görmek istediğini söyler. Bunları söylerken de aklında kelli felli adamların imtihan için ezberlemekten sırtı kamburlaşmış öğrenciyi hayal eder. İçeriye girdiğinde durumu şaşkınlıkla karşılar. Öğrenciler gruplar oluşturmuş muayene ve münakaşa yapmaktadır. İmtihan salonundan daha çok çalışma salonuna benzettiği bu yerde bir öğrenciyi imtihan etmeye karar verir. Direktör öğrencinin gelişim dosyasını takdim eder, orada bu zamana dek öğrencinin yapmış olduğu çalışmaları ve becerileri yer almaktadır. Öğrenci ziraat konusunda önemli atılımlara imza atacak bir proje de geliştirmiştir.

Beşinci rüyasında daldığında dördüncü rüyasının devamını görür. İmtihan ettiği çocuğun puanını kırmak için yer arar. Gübreler konusunda önemli çalışmalar yaptığı gibi tarih konusunda da önemli incelemeler yapmıştır. Eski Mısır yapıları ile Eski Yunan yapılarının benzerliği üzerine tez oluşturmuştur. Bulduğu bu bağlantı üzerine öğretmen de gerekli dönüşleri tezin üzerine yazmıştır. Öğretmenin bilgisi öğrencinin kabiliyetinin kaynağını açıklar şekildedir. Sonra düşündüğünde öğrencinin bu bilgisinin sadece kabiliyetin değil metot ve tekniğin birleşiminin ürünü olduğunu farkına varır. Öğretmenle bilgilerin malumdan meçhule mi yoksa meçhulden maluma mı olduğu konusunda tartışmaya girişince tartışma ilerlemiş ve okulun halkı baş kahramanı karga tulumba edip üst kattan sokağa fırlatmıştır.

Altıncı rüyasında beş yıl önce bir akşam Çamlıca'daki evinde otururken Maarif vekilinden yazı gelir. Yazıda Van Gölü kıyısında iki milyon liraya yapılmış koskocaman bir okul olduğu ve okulun idaresinin ona verileceği bu sayede düşüncelerindeki mükemmel okulu hayata geçirebileceği yazar. Düşüncelerinde samimiyse kusursuz okulu hayata geçirebileceği, samimi değil ise başarısız olacağı yazmaktadır. Akabinde de şarlatan olduğu herkese ilan edileceği yazmaktadır. Bu yazının heyecanıyla yemekhaneyi tasarlamaya başlar.

Yedinci rüya daha ziyade öğrencilerin yaratıcı yönü üzerinde durur. Beden terbiyecisi Zeynel Akandere ile konuşurken söz resim öğretiminden ve tekniklerinden hususuna gelmiştir. Bunun için Açıkhava Mektebi' ne gider. Çocuklardan birisisi Andaval Palas'ın kübik binasını bir de piyesteki deli yani Müjgan Bey'i sürrealist bir bakış açısıyla yorumlamaktadır. Yaşça daha küçük olan öğrenciler de kendilerine göre sanat değeri yüksek resimler meydana getirirler. Bunlar incelerken baş kahraman ilmi resim, riyazi resim, mihaniki resim yasak, değil mi diye soruverir. Siz divane misiniz, hiç yasak olur mu? diye cevabını alarak marangoz atölyesine doğru yol alır. Salonun köşesinde genç bir oğlan çocuğu alafranga kovanın resmini çizmektedir. O sırada önceki soruya istinaden kız öğrenci bu okulda resmin her türlüşü vardır çünkü bu okul her şeyiyle tam bir birey yetiştirmeyi hedefliyor, diye ekler. Rüyadan uyanmak üzereyken bu küçük pedagoga Türkçede resim öğretimine dair okutabileceği eser adı sorar. Kız yanıtlayınca o benim kitabım diye karşılık verir. Kız o halde bizle dalga mı geçiyorsun diyerek rüyadan kovar.

3.2.3 Tertibi

Eser 42 sayfa ve 7 bölüm olarak biçim kazanmıştır. Yazar eserin ön sözünde eserle ilgili türlü açıklamalarda bulunmuş, yazılış amacından bahsetmiştir. Her bölüm yazarın bir rüyasıdır. Bölüm başlarında kısaca rüya içeriğine değinilmiştir. Bölüm uzunlukları dengeli dağılım göstermiştir. Bölüm dağılımı aşağıdaki gibidir:

Birinci Rüya 7-12

İkinci Rüya 12-17

Üçüncü Rüya 17-23

Dördüncü Rüya 23-28

Beşinci Rüya 28-33

Altıncı Rüya 33-38

Yedinci Rüya 38-42

3.2.4 Konusu

Eserin içeriğinden eğitimci olan kişinin yedi kez rüyalar alemine giderek orada kusursuz öğretmen, öğrenci, eğitim sistemi ve okul yaratımıyla karşılaşması ve bunları tahkik etmesi konu ediliyor.

3.2.5 Anlatıcı ve Bakış Açısı

Eser 1. tekil şahısın gözünden kaleme alınmıştır. Yazar eserde etkin konumdadır. Eserin sonunda da kendi yazdığı diğer eserlere gönderme yapmıştır.

“Rüya bu ya, çıkarken bu küçük pedagoga sordum: Türkçede resim öğretimine dair okuyabileceğim hangi kitaplar vardır? Dedim:

Cevap verdi:

-Eski harflerle Resmin usulü tedrisi, yeni harflere Resim ve Terbiye

Şaşırdım:

-Küçük kız! Onlar benim eserlerim ayol, dedim.

Çocuk kızdı:

Öyleyse bizimle alaya mı geldin? Diye beni kapı dışarı etti” (Baltacıoğlu,1944:42).

3.2.6 Zaman

Eser rüyalardan meydana geldiği için zaman doğrusal yönde ilerlemez. Altıncı rüyasında beş yıl öncesini görür. Zaman konusunda eser hayli aktiftir. Gerçek süre ile rüya içerisindeki geçen süre farklılık göstermektedir. Aynı gece içerisinde üçüncü rüyayı gördüğünü belirtir. Rüya içerisinde ise bu süre günlük değil haftalık hatta yıllık gibidir. “*Bu gece üçüncü bir rüya görüyorum. 3 Numaralı Yalan Salonunu görelî sanki bir hafta olmuş. Bu yedi gün içinde yedi yıl yaşamış ve tecrübe görmüş gibi olmuşum*” (Baltacıoğlu,1944:17). Zamana yönelik net bir bilgi sunulmamıştır.

3.2.7 Mekan

Eserde gerçek bir mekân tasviri bulunmamaktadır. Rüyalar aracılığıyla ütopyasını anlattığı kurgu mekanlar mevcuttur. Ana mekân eserde de ismi zikredildiği üzere rüyasındaki okuldur. Birinci rüyada mekân bir dershanedir. İkinci rüyasında mekân yine okuldur. Üçüncü rüyasında okul içerisindeki hakikat salonunda, mutfakta ve hayat okulunun çiçek bahçesinde vakit geçirmektedir. Dördüncü rüyasının bağlamı şahsiyet okulu, Çamlıca'daki evi ve imtihan salonudur. Rüya'da olduğu için mekanlar arasında ışınlanma kabiliyetine de sahiptir. Dördüncü rüyada ani mekân değişiklikleri mevcuttur. Beşinci rüya, dördüncü rüyanın devamıdır. Rüya mekân olarak imtihan salonunda başlar ve başka mekân geçişi görülmez. Altıncı rüya Çamlıca'daki eviyle başlar, Maarif vekilinin telgrafı ile Ankara'ya doğru bir rota çizer. Ankara'dan Van Gölüne uzanır. Van Gölündeki okulun yemekhanesinde son bulur. Yedinci rüyada eviyle başlar, Kısıklı'ya doğru çıkar, Andavaldan gelirken de Niğde Kültür Direktörü yeni resim metotlarını öğretmek üzere Çamlıca'daki Altunizade mahallesindeki Açık hava mektebine gider.

Eserde gerçekteki mekanların yazar tarafından idealize edilmiş hali vardır. Kapalı mekân çoğunlukta olmakla beraber açık mekân örnek teşkil eden yerler de vardır. Eser rüyalardan oluştuğu için mekân konusunda stabil değil dinamiktir.

3.2.8 Olay örgüsü

Eser başkahramanın rüyasıyla başlar. Rüyasında ilginç bulduğu bir okulun içerisinde. Okulun fiziki şartları karşısında hayranlık duyar. Okulda dönemin şartları dahilinde her türlü araç ve gereç bulunmaktadır. Oradaki öğrenciler kitaplardan kuru bilgi edinmek yerine bu materyallerle yaşayarak öğrenmektedirler. Bu eğitim sistemi aracılığıyla hem teorik bilginin pratiğini yapabilmektedirler hem de günlük hayata bilgileri rahatça transfer etmektedirler.

İkinci rüyasında aynı okula tekrar gittiğinde genel olarak manevi eğitime yönelik uygulamalarla karşılaşır. İlk bölümde iş edinmelerine yönelik edimler çok fazla iken ikinci rüyada yapılan işi hakkında yapma üzerinde çokça durulmuştur. İş ahlâkı edinmelerine yönelik uygulamalar vardır. İş ahlâkına göre yapılmadığında ise buna karşı yaptırımları mevcuttur.

Üçüncü rüyasından ise öğrencilere yaklaşımının nasıl olmasına yönelik önemli bir öğüt döner. Edindiği öğüt şudur:

“Belki de birkaç öğüt. Her şeyden önce onlarla arkadaş olun. Eğer onlar size düşündüklerini söyleyemiyorlarsa siz onların arkadaşı olamamışsınız demektir. Bunun için onları terbiye de edemezsiniz. Sonra ikinci öğüdüm, onlarla birlikte çalışınız! Öğrenmek işinde de onlarla arkadaşlık ediniz! Sonra yine öğrenememişlerse usûlü değiştirirsiniz!” (Baltacıoğlu,1944:21-22).

Dördüncü rüyasında ise alışılmışın dışındaki insan yetiştirme tekniğiyle karşı karşıya kalır. Kendi eğitim gördüğü okulda fizik, kimya dersleri olsa da sadece yanına kafa yorgunluğu kalmıştır. Bu okulda ise bu dersler kafayı yormak için değil kafayı çalıştırmak için vardır. Öğrenciler bu dersten edindikleri bilgilerle toplumsal sorunlara çare ararlar.

Dördüncü rüyadan uyanmasıyla beşinci rüyaya dalması bir olur. Beşinci rüyada ise dördüncü rüyada gördüğü öğrenci dosyalarını incelemeye devam eder. Öğrenciler sosyal, kültürel ve daha birçok alanda orijinal çalışmalar yapmıştır. Bu çalışmalar hem tarihi araştırmalar olduğu gibi hem de güncel araştırmalardır. Öğrenciler bilgi edinmeleri yönünde zora koşulmazlar. Öğrenciler bilgiye acıkınca araştırma dürtüsüyle kendileri araştırma sorumluluğunu üstlenirler.

Altıncı rüya ise Maarif Vekilinin kendini çağırmasıyla başlar. Maarif vekili Van Gölü'nün yanında iki milyon lira kullanılarak yapılmış, gelişmeye açık bir okula müdür olarak atamasını yapar. Okulda herkes ondan çekinir. Okulun fiziki şartlarını kendi istekleri doğrultusunda şekillendirir.

Yedinci rüya ise genellikle öğrencilerin yaratıcılık yönüne yoğunlaşmıştır. Açık hava mektebinde resim ders olarak yoktur. Resim yapmak lüzum ve ihtiyaçtır. Resim yapmak hakiki bir gereksinime hizmet için yapılır.

3.3. Yurda Dönüş

3.3.1. Kimliği

1. Basım:1988

2. Basım:2007, Bilgi Yayınevi

3.3.2. Özeti

Baş kahraman uzunca yıllar doğuda görev yaptıktan sonra yurduna dönmek üzere yola çıkar. Uzak Doğudan Anadolu'ya doğru olan bu yol boyunca atalarının bırakmış olduğu izleri görerek sınır kapısına ulaşır. Gümrükçü ve polisi ararken bir odanın içinde yazı yazan bir kıza rast gelir. Yazı yazan kızın hırkasının onun üzerinde “Gümrük-Polis” yazılıdır. Baş kahraman onun kâtip olduğunu düşünerek sırttır vaziyette beklerken kız sert komutla ona gümrük işlemleriyle ilgili sorular sormaya başlar. Pasaportunu bulamayan baş kahraman biraz sersemlemiş vaziyette pasaportunu aramaya başlar. O esnada uzun boylu biri otuz biri kırklı yaşlarda iki adam içeri girer, şapkalarını çıkararak kıızı selamlarlar. Kız onları görünce güler yüzle konuşmaya başlar. Baş kahraman bu durumu kıskanır.

Kızla konuşmalarından bu kişilerin Oğuzluk Dil Fakültesinin doçentlerinden olduklarını, Mançurya'ya ve başka birkaç yere kazı ve arama yapmaya gittiklerini öğrenir. Giyimlerinin temizliği ve şıklığı karşısında kendisini paspal bulur. Atkısını, kasketini çıkarır, paltosunu çıkarırken pasaportunu düşürür. Hiç yaptığı bir şey değil iken pasaportu kolunun içine sokuşturmuş ve bu da tamamen aklından çıkmıştır. Bu esnada doçentlerin işi bitmiş, sıra kendine gelmiştir. Güler yüzle pasaportunu alan polis kızın, pasaportundaki doktor yazısını görme düşüncesinden keyif aldı. Şu ana kadarki pespaye görüntüsünü düzeltilebileceğini düşünür. Kız ise şoförün gelmesi gerektiği bir durumda, doktorun şoförünü ifadesi yerine yolcunun şoförü ifadesini kullanır. Bu durum başkahramanın zoruna gider. Gümrükteki işlemlerden sonra yola devam ederken kızın adını öğrenemediği için hayflanır, ardından yaptığı işlemlerde adını geçireceğini düşünerek kağıtlara bakar. “Esle” gibi bir isim okur. O esnada kızın kendisine kaçak diye not düştüğünü görür ve hiddetlenir. Şoförü Govalı arabayı sürerken kendisi de biraz kestirir. Otomobilin kapalı havası ve benzin kokusu bir hayli daraltmıştır. Boğularak uyanan başkahraman arabadan çıkar ve kendini yeni yetişmiş bir ıhlamur ormanı içinde bulur. Kendisinin hatırladığı zamanlarda yurdun hiçbir yerinde böyle bir ormanlık alan yoktur. Bir yerlerde biraz dinlenme niyetindedir. Dinlenmek için yer arayışındadır. Bir konak olduğunu görür. “Konak Yeri” yazılmış bir yere denk gelir. Önünde ise zayıf ve yaşlı bir adam durmaktadır. Hal ve tavırlarından orada yetkin birisi olduğunu sezdirmektedir. Müsait odalarının olduğunu söyleyen ihtiyardan hemen sonra ellili yaşlarda bir kadın gelir ve oda ayırtma işlemleri için yardımcı olur. O esnada Govalı şoförün pasaportunu gümrük yerinde unuttuklarını fark ederler. Gümrükten pasaportu otele gönderirler. Başkahraman ve Govalı şoför odalarına yerleşirler. Otel'in ocak başında konak yerini işleten

ile sohbe koyulurlar, sohbe Ahlat civarında fakülteler, sağlık evleri, laboratuvarla donatılmış bu yapılanmaya “uygurluk”, Afyon etrafındakilere de “Oğuzluk” dendiğini ve buralarının bilim yuvası olduğunu öğrenir. Ülkeyi terk etmeden önceki arkadaşlarının burada olabileceğini düşünür, sabah arkadaşı Kerim Haydar’ı bulmak için yola çıkmak üzere planını yapar ve yatar, uyur.

Erkenden Govalı’nın arabayı çalıştırma sesiyle uyanır. Eşyalarını toplarlar, yola çıkarlar. Erzurum yolu boyunca eğlence yerlerinin olması onu hayli şaşırtır. Kendi çıktığı zaman boş ova olan yerler şimdi evler, bağlar, bahçeler ve şenliklerle doluvermiş. En nihayetinde “Yeşil Konak” görünür. Oraya vardığında oradaki kişilerle konuşur, konuşmalarından ülkenin değişimi karşısında şaşkınlaşır. Salon hanımefendilerinin aynı zamanda bir köy kadını gibi köy işlerini isteyerek ve bundan keyif alarak yapmalarını garipser. Bir hekim karısının bu tarz işleri yapması onun için olacak iş değildir. Muhabbet koyudur ama halkevini de görmek istedikleri için kahveyi ayakta içerler ve Halkevine doğru giderler. Halkevinde her yaştan insanın bir arada olduğu bir gösteriyi izlerler. Bu gecenin tüm oyunlarına katılanlar Halkevine katılan gençler imiş. Burada aynı zamanda çaylar, yemekler, ortaoyunları da yapılmış. Bunlara tanık olunca eğer burada yaşasaydı mutlaka Halkevine kaydolacağını düşündü. Eve döndüklerinde günlük rutinlerine de devam ettiler.

Başkahraman işlerin gidişatını öğrenmek için Tarakçıoğlu’na ne iş tutayım? sorusunu yöneltir. Aldığı öğütler şunlar olur; işe gir, sağlık evlerinden birinde çalış, toprak edinerek herkes gibi yaşa der. Bunlara ilaveten evlenmesini de tembihler çünkü evlenmediği takdirde çalıştığı yerin bekar konaklarında bir odadan başka bir şeye sahip olamaz. Bekarlık bu şekilde dezavantajlar getirirken evli olmak da beraberinde birçok avantaj getirmektedir. Birey evlendiği takdirde bireye biraz toprak ve ev sahibi olma imkânı sağlanmaktadır. Toprağı ekip biçmek istemediği takdirde olduğu yerin kooperatifi o birey için ucuza ekip biçer ve onun için aylık da verdiğini öğrenir. Onun için bu işin cazip olmayan tarafı ise bir yere bağlı kalmaktır. Yurdun değişim zamanlarında dışarıda olduğuna kanaat getirir. Bütün meslek gruplarının toprağa bağlı kalması onu şaşırtır. Herkes toprağa bağlı ise ürün satılacak tüketen kesimin varlığını sorgular.

Tarakçıoğlu yurdun şu anki iş imkanları için onu aydınlatsa da kafasına yatmayan durumları çözümlmek için şehre gitmeye karar verir. Öncelikle kendi mesleği olan doktorların ne yönde gelişim gösterdiğini anlamak için Uygurluk’a hemen ardından da Oğuzluk’a gitmeyi akabinde

de okulları, sağlık evlerini, laboratuvarları, kimya evlerini görmeyi hedefler. Bunun için hemen yola çıkmayı sağlıklı bulur.

Govalı ile Erzurum'a Erciş'e oradan da Van'a giden yolu tutarlar. Uygurluk adı verilen birçok ile yayılan gelişim alanının asıl güçlendiği orta yeri Ahlat olduğu için oraya gideceklerdir. Orada bütün çocukluğunu ve gençliğini geçirdiği Ahmet Orhan'da vardır. Yollarda son model arabaların içerisinde köylü kızlar yanlarından geçer. Onların giyim tarzı konuşma şekilleri hayli yabancı gelir.

Akşam'a doğru Ahlat'a ulaşırlar. Göl kenarına inerek konak yerine yerleşirler. Yemekten sonra üniversite binalarını gezerler modern tesisler karşısında şaşırır. Ülkesinin bu şekilde ilerlemiş olması ona ferahlık verir. Bu huzurla rahatça uyur.

3.3.3 Tertibi

Kitabın adı içindeki bir hikâyeden alınmıştır. Hikâyenin adı "Gödeli Mehmet"tir. Eser Memduh Şevket Esendal'ın hayatıyla başlar. On sekiz hikâyeye yer verdikten sonra açıklamalar kısmıyla son bulur. İncelenen eser ise ütopyik unsurların bulunduğu on sekizinci hikayedir. On sekizinci hikâye olan "Yurda Dönüş" dört bölümden oluşmaktadır.

3.3.4 Konusu

Asya ülkelerinde uzunca vakit geçirdikten sonra özlemiş olduğu ülkesine dönen başkahraman ülkenin ilk girişinde karşılaştığı gümrük-polisin davranışı, tutumu ve cinsiyetiyle ülkesinin bıraktığı gibi olmadığını anlar. Asfalt yollar, bakımlı evler, Halkevleri, Oğuzluk ve Uygurluk adı verilen Anadolu'ya gelişmişlik sağlayan bilim yuvaları, kusursuz konaklama yerleri, Erzurum dağlarının yeşillenmiş hali, her kadının bir meslek sahibi olması, tarım ülkesi Türkiye'nin topraklarının boş kalmaması için bütün meslek gruplarının toprağa bağlı kalması konu edilmiştir.

3.3.5 Anlatıcı ve Bakış Açısı

1. tekil şahıs, kahraman bakış açısıyla anlatılmıştır.

3.3.6 Zaman

Bulunulan mekân eski ve yeni zaman üzerinden karşılaştırmaya tabii tutulmuştur. Eserde karşılaştırılan bu zaman dilimlerindeki yıl aralıkları ise eserde verilmemiştir. Eserde günlük zaman ifadelerine ise sıkça yer verilmiştir.

3.3.7 Mekân

Eser mekân ve mekân tasvirleri bakımından oldukça zengindir. Eserdeki açık mekân; ova, bahçe, tarla, orman Toprakkale, Afyon, Beyşehir, Van, Erzurum, Horasan, Hasankale, Kars, Söke/İzmir, Erzincan, Gova, Muş, Murat suyu, Muradiye, Nemrut Dağı, Van Gölü, Erciş, Ahlat olarak ismi geçen yerler bu şekilde iken eserde ismi geçen kapalı yerler; gümrük dairesi, konak, halkevi, sağlık evi, laboratuvar, kimya evi, doğumevi, teknik okul gibi kurumların adı zikredilmektedir.

3.3.8 Olay Örgüsü

Doğuda uzun süre çalışan bir doktor, Govalı şoförüyle ülkeye giriş sağlarlar. Henüz ilk girişte gümrükte yetkili olan kişinin bir kız olması ülkelerindeki değişim ve dönüşümün habercisidir. Pasaport işlemlerinden sonra dinlenmek üzere konağa yerleşirler. Etrafı keşfetmek üzere dışarı çıktıklarında gerek kültürel gerek refah düzeyi olarak bu ölçüde bir gelişim göstermesi onu hayrete düşürür. Konaktan sonra doktor arkadaşlarını bulmak üzere Ahlat'a doğru yol alır. Arkadaşlarının vasıtasıyla bir uyum süreci geçirmeyi ön görür.

3.4 Yalnızız

3.4.1. Kimliği

1. Basım:1951, Nebioğlu Y.

4. Basım:1974, Ötüken

3.4.2. Özeti

Babalarından kalma yalıda Samim, Besim ve Mefharet yaşayan üç kardeştir. Eserin dinamiği Selmin'in annesi Mefharet'e gayri meşru bir ilişkiden hamile kaldığını söylemesi ile başlar. Bu haber evde dinamit etkisi gösterir, gerçek ise bambaşkadır. Selmin böyle bir yalan haber uydurup Paris'e gidip orada yaşayabilmeyi hedeflemektedir. Selmin'in çocuğun babasının

adını vermemesi Mefharet'i çileden çıkarır. Öğrenmek için tüm çabasını ortaya koyar. Öğrenemedikçe kafasında kurmaya başlar, şüpheli kişiliği de bu durumu daha da körükler ve kızını hamile bırakanın ağabeyi Samim olduğu sonucuna varır. Bu düşüncesini Besim'e açar.

Besim rahat kişiliğiyle bu düşüncenin imkânsız olduğunu söylese de Mefharet sakin içine düşen şüpheyi söndürememiştir. Selmin'in ve Samim'in hal ve tavırları şüphesini alevlendirmektedir. Besim de zamanla bu şüphenin esiri olur. Bu şüphenin esaretinden kurtulmanın tek yolu vardır. Samim'in odasını araştırmaktır.

Mefharet ve Besim Samim'in odasına girer fakat samimin düşüncelerini ve düşlerini yazdığı Simeranya'nın bulunduğu dolap kilitlidir. Uzun uğraşlar sonucu kilidi açarlar ve Simeranya'yı okumaya koyulurlar. Samim defterinde, Simeranya adında kurduğu hayali dünyasından ve sevdiğinden söz etmektedir. Mefharet defteri okuduktan sonra şüphanin haklılığına inanır. Besim ise öyle olmadığını görmüş ve ablasını da şüphanin vazgeçirmeye uğraşmaktadır.

Selmin'in oyununun arka planı ise şöyledir; annesi Mefharet nişanlısı Ferhat'ı küçük düşürmesi olayın temel sebebidir. Bir gün Ferhad, Selmin ve Mefharet otururken, Ferhat'ın Arnavutlar hakkında olumsuz cümleler kurması, Arnavut kökenli ve Paşa torunu olduğunu düşünen Mefharet'i sınırlendirmiş, o anki siniriyle de Ferhad'ı evden kovmuştur. Selmin ise nişanlısına yapılan bu hakarete içerlemiş annesinden intikam alma duygusu geliştirmiştir. Gayri meşru çocuğunu Paris'te gizlice doğurmak bahanesiyle Paris'e gitmeyi planlamaktadır. Samim'in defterinde yer alan sevdiği ise yeğeni Selmin değil Meral adındaki hoppa ve hırslı bir genç kadındır.

Meral, Selmin'in okul arkadaşıdır. Samim ile Meral aşk yaşamaktadırlar. Meral birçok konuda ikilemler yaşayan arafta kalmış bir karakterdir. Samim bir baba şefkatiyle onu doğru yola yönlendiren kişidir. Meral ise doğruluk timsali Samim'e yalanlar söylemektedir. Meral'i yanlış yola sürükleyen ise arkadaşı Feriha'dır. Feriha kendisine *sugar daddy* bulmuş, bu sayede gençliği ve güzelliğinin karşılığında Paris'te lüks hayat yaşayan bir kızdır. Feriha ve Samim, Meral üzerinde gelgitler oluşturmaktadır. Paris'i ya da Samim'i tercih etmek konusunda ikileme düşmektedir. Samim, Meral için toplumca kabul gören ahlâki bir yaşamın anahtarıdır. Feriha ise arzuladığı ihtişamlı Paris rüyasının anahtarıdır. Feriha, sürekli olarak Meral'e Şakir isminde birinin onunla izdivaç düşündüğünü dillendirmektedir. İlk başlarda bu konuda nötr olan ve onunla evlenmeyi aklından geçirmeyen Meral, Feriha'nın Paris'i rüyalar şehri gibi sunmasıyla Şakir ile evliliği düşünmeye başlamıştır. Şakir de Feriha'yı metres tutan Nusret gibi yaşlı ve

zengindir. Meral bu evlilik konusunda sürekli tereddütte düşmekte, Paris ve Samim arasında kalmaktadır.

Paris ile Samim arasındaki gelgiti sonlandırmanın tek yolunun Paris'e kaçmak olduğunu düşünür. Gece kaçmak için tüm hazırlıkları yapar ancak ağabeyi Ferhad onun kaçmaması için kapıyı kilitlemiştir. Bunun üstüne odasına giden Meral'e daraltı gelir. Meral'in bu bunalma esnasında kurtuluş olarak içinde intihar fikri uyanır. Meral bir sayfaya intihar notunu yazar. Meral, bu kâğıdı yazdıktan sonra hatasını anlar. Sıkıntıdan Sigara içerken çakmağından benzin dökülür ve çarşaf alev alır. Meral çılgık çılgığa yanarak ölür. Bu yangın bütün roman mekanlarında çıkmış gibi aksettirilir.

Meral'in yandığı anda Samim ve annesi Necile farklı bir mekânda yanık kokusu duymaktadır. Ayrıca Meral'in dadısı Renginaz'da garip garip hayaller görür. Çılgık atar ve adeta Meral'in saat kaçta yandığını görmektedir. Meral'in annesi Necile ile dadısı aynı anda ve ikisi beraber Meral'in kötü olduğunu hisseder ve Meral'in evini arayarak Meral'in yangın sonucu öldüğünü öğrenirler. Necile ve dadı korkularından ötürü Samimi yanlarına çağırırlar Samim daha eve varamadan Necile Hanım kalp spazmı geçirir.

Necile'nin evine gelen Samim Necile'nin de bir koltukta hayata gözlerini yumduğunu görür. Meral'in annesi Necile Samim'in eski sevgilisidir. Samim ile Necile'nin beraberliğinden bir çocukları olmuştur. Romanda geçirilmese de Samim'in sevgilisi Meral, Necile ile Samim'in birlikteliğinden olan o çocuk olması kuvvetle muhtemeldir. Samim geçmişe yönelik hayaller görür. Bu hayallerde Meral değil hep Necile vardır. Samim, Necile'ye olan aşkı çok büyüktür. Roman Samim'in değer verdiği, sevdiği iki insan olan Necile ve Meral'in Samim'i yalnız bırakarak hayata gözlerini yummasıyla son bulur.

3.4.3 Tertibi

Kitabın ilk baskısında “prolog” bölümü mevcuttur. Elimizdeki eserde ise böyle bir bölüm konulmamıştır. Ötüken yayınevinin kurucusu Nevzat Köseoğlu bu duruma istinaden eserin başlangıç kısmına şu şekilde bir açıklama eklemiştir:

“Biz bu eseri Ötüken Yayınevi'nin ilk kitabı olarak yayınlamayı planladığımızda, -Üstad rahmetli olmuş, ikinci baskı henüz yapılmamıştı- İnkılap-Aka Kitabevi'nin sahibi Garbis Fikri Efendi ile görüşmüş ve ikinci baskı hakkını bize vermesini istemiştik. Konuşmalarım sırasında bu zat Yalnızız'ın ilk baskısından bir nüsha çıkartarak bize göstermişti; prolog kısmı katlanmış

ve üzerine Üstadın el yazısı ile "Bu kısım girmeyecek" diye yazılmıştı. Araştırmacılar için, birinci ve üçüncü baskılarda prolog kısmının varlığını da düşünerek, Üstadın arzusuna uygun olarak bu kısmı romana almıyoruz."

Bu açıklamadan sonra eser birinci bölüme geçiş yapmıştır. On yedi, yüz elli altı arası birinci bölümü kapsamaktadır. Yüz elli sekiz ve iki yüz doksan beş arası ikinci bölümü oluşturmaktadır. Üç yüz yirmi iki ile dört yüz on dört üçüncü bölümü meydana getirmektedir. Eser bu şekilde üç ana bölümden teşekkül etmiştir. Bölümler arası dağılım dengelidir.

3.4.4 Konusu

Modernleşmenin etkisiyle kendisine yabancılaşan, kalabalıklar içinde bile yalnızlığı yaşayan, iç çatışmaları ve vicdanıyla sürekli boğuşma halinde olan ve onu huzura erdirecek maneviyattan uzak olan modern insanı anlatmaktadır.

3.4.5 Anlatıcı ve Bakış Açısı

Yalnızız eseri 1. ve 3. anlatıcı bakış açısıyla yazılmıştır. Genel olarak 3. şahıs anlatıcı söz sahibidir. Romanın bazı kısımlarında 1. Şahıs anlatıcı kullanılmıştır.

3.4.6 Zaman

Yalnızız eserinin vaka zamanı ikinci dünya savaşından sonra teşekkül etmektedir. Samim doğum günü için "Nietzsche'nin öldüğü gün doğduğunu dile getirmektedir. Nietzsche 25 Ağustos 1900'de vefat etmiştir. Samim eser içerisinde ellili yaşlarda olduğunu söyler. Buradan hareketle eserin vaka zamanının 1950'ler olduğu gayet mümkündür.

Eser içindeki geçen zaman ise yirmi altı günlük bir zaman dilimidir. Her gün birebir eserde verilirse de aradaki günlerde neler olduğu geri dönüş tekniğiyle verilmiş eserde bağlayıcılık sağlanmıştır. Birinci bölüm yazarın bize *Simeranya*'yı tanıtmaya başladığı bölümdür. Birinci bölüm olayların düğümlendiği iki günlük bir zamanı kapsamaktadır. Hem zaman hem de mekân kısıtlıdır.

İkinci bölümü ise düğümlenen olayların dallanıp budaklandığı bölümdür. O yüzden eserde hem mekân hem de zaman geniş yer tutmuştur. İkinci kısım on üç günlük bir zaman dilimini kapsamakla beraber bazı zaman dilimleri anlatılmadan geçilmiştir. Anlatılmadan geçilen günler geri dönüş tekniğiyle okuyucuya verilir.

Üçüncü bölümü ise anlatılmadan geçen on günden sonra bir gecelik süreyi kapsar. Düğümlenen olayların çözüldüğü üçüncü bölümün olay dinamiği çok yoğundur.

3.4.7.Mekân

Yalnızız romanında ön plana çıkan üç temel mekân vardır. İstanbul, olayların yaşandığı gerçek mekândır. Karakterlerden bazıları bu gerçeklikten kaçmak için yeni bir mekân arayışına girişmiştir. Kaçış yerlerinden birisi kusursuz gerçek mekân olarak yansıtılan Paris'tir. Paris, ihtişamıyla hayalleri süsleyen büyümlü bir yerdir. Kaçış yerlerinden diğeri ise kusursuz hayali mekân Simeranya 'dır. Simeranya ise Samim'in hayal evreninde kusursuz bir işleyişin olduğı ütöpik bir mekandır.

Birinci kısımda mekân Yeşilköy'deki köşktür. Köşkün olduğı muhit elit tabakadan oluşun bir çevredir ve bu köşkte yaşayanlar zengin insanlardır. Köşk'te yaşayan kişiler genelde sülalece yaşadıkları için hem aile bağları çok sıkıdır hem de aile içi olaylar büyük anlam kazanmaktadır.

İkinci bölümde hem açık mekanlar hem de kapalı mekanlar vardır. Mekân değışimi hayli fazladır.

Eser, hayali mekân ve gerçek mekân olmak üzere düalist bir zemin üzerine oturtulmuştur. Bununla birlikte mekân karakterlerin psikolojileriyle paralel olarak da açık mekân ve kapalı mekân olarak kendini göstermektedir.

3.4.8 Olay örgüsü

Olay örgüsü üç ana kısımdan teşekkül etmiştir. Eser Selmin'in hamilelik olayıyla başlar. Selmin annesine intikam oyunu oynar. Bu intikam oyunu gereğince annesine hamile olduğunu söyler. Bu durumu annesi Mefharet Hanım'ı endişelendirir. Mefharet Hanım'ın şüphesi olay vakasını hareketlendirir. Selmin'in nişanlısı Ferhat'tan ayrı olması, annesini Samim'den şüphelendirmeye iter. Bu şüphesini Besim'e açar, birlikte Samim'in odasına girerler. Oradaki kilitli dolabı açarak Samim'in düş ve düşüncelerini yazdığı *Simeranya* ' yı okur. *Simeranya* 'da Samim sevdiğinden bahseder. Mefharet isimsiz bu kadını kendi kızı olabileceğı kanaatine varır. Bu isimsiz kadın ise Selmin'in arkadaşı Meral'dir. Bu birbirine zincirleme bağlanan olaylar ilk bölümün düğümleridir. Eserin felsefi alt yapısını oluşturan *Simeranya* 'dan da bu bölümde bahsedilmeye başlanır. İkinci bölüm eserin düşünce yapısının güçlendirildiğı karakterlerin

derinleştirildiği kısımdır. İlk bölümde Selmin ile Mefharet arasında oluşan gerilim diğer şahıs kadrosuna da sirayet eder.

İkinci bölümde yalan diğer kişiler arasında da temel felsefi sorun haline gelir. Selmin ve Mefharet arasında olan yalan meselesi Samim ve Meral arasında da görülür. Selmin Meral yaşadığı kafa karışıklığından sonra Samim'e karşı tutumu değişmiştir. İkinci bölüm Meral ve Samim'in zıtlıkları üzerine kuruludur. Yazarın gölgesi olan Samim doğruluk timsalidir. Meral ve Samim arasında bu gerilimi Meral'in paragöz arkadaşı Feriha artırmaktır. Feriha zengin yaşlı bir eş vasıtasıyla yurt dışına çıkmıştır. Paranın gücüyle istediği hayatı yaşamaktadır. Meral Paris'te yaşama büyüüne kapılmakla beraber toplum tarafında onaylanmayan, ahlâki olmayan bu yaşamı seçme konusunda kararsız kalır.

Üçüncü bölüm Ferhat'ın Meral'e olan kızgınlığıyla başlar. Ferhat Meral'in Paris'e kaçacağından şüphelenir. Meral geldiğinde onu köşeye sıkıştırır ve sorguya çeker. Meral uzun uğraşlar sonucunda Paris'e kaçacağını söyler. Ferhat daha da sinirlenir. Meral odasına geçer. Bu sıkı yönetimden kurtulmanın tek yolunun Paris 'e kaçmak olduğu konusunda fikri daha da kesinleşir. Paris 'e kaçışını hayal eder. Plan yapmak için Feriha'yı arar, Feriha ile plan yaparlar. Çantasını hazırlayıp kaçmak için kapıya yöneldiğinde kapının Ferhat tarafından kilitlendiğini gördü. Hürriyetinin önündeki tek engel bu kapı olduğu için onu parçalamak özgürlüğüne kavuşmak ister. Keserle parçalamayı düşünür, kutudaki keser ise en diptedir, kutuyu indirmesi gerekir. Kutuyu indirirken düşürür ve gürültü kopar. Ferhat ahlâksız diye bağırır. Meral'e odasının kapısını gösterir. Ferhat Meral'in odasının anahtarını içeriden alır ve dışarıdan kilitler. Meral'in hürriyetinin daha da kısıtlanması ile tüm evlere bir kasvet çöker. İlk olarak annesi Necile Hanım'ın evine bakıldığında Necile Hanım' a hiçbir sebep yokken bir fenalık basar. Necile bu daralmayla baş edemez, Samim'i arar. Evhamlı halinden bahseder. Renginaz' ın durumunun çok daha kötü olduğunu söyler. Samim Necile' yi teselli ettikten sonra kendisinin de içinde bir sıkıntı olduğunu asıl tuhaf olan şeyin yazı yazarken hiçbir sebep yokken burnuna yanık kokusu geldiğini Renginaz' ın da alevler görmesinin kendisini ürperttiğini söyler. Onların hissettiği bu yangının kaynağı Meral'in evidir. Meral intiharı düşünür ama bu düşünceden de vazgeçer sonrasında rahatlamak için içinde sigara içme isteği uyanır. Çakmağı'nın benzini bittiği için ilk iş onu doldurmaya niyetlenir, doldururken titreyen elinden benzin dökülür ve bir anda eteği tutuşmaya başlar. Ferhat ve Emine uyandıklarında her şey için çok geç kalmışlardır. Meral saçlarına kadar yanmış, simsiyah kesilmiştir. Samim Meral'in kazayla öldüğünü bir anlık düşünse de genel kanı intihar ettiğiidir. Hemen ardından Necile'de kalp spazmı geçirir, hayata

gözlerini yumar. Samim eserin sonunda Simeranya'yı tüm insanlığa adar, maddiyata değil maneviyata önem vermeleri konusunda telkinde bulunur. Samim aydınlık bir sabaha uyanır. Bu aydınlık sabah umudun habercisidir.

3.5 Toprak Uyanırsa

3.5.1. Kimliği

1.Basım: Kasım ,1963

14. Basım: Aralık,2012, Remzi Kitabevi

3.5.2. Özeti

Anadolu'nun farklı köylerinde uzunca süre çalıştıktan sonra emekliye ayrılan öğretmen, emeklilikte rahat bir yaşam süreceğini ön görmektedir. Başlarda da düşündüğü gibi teşekkür etmiştir. Daha sonraları hayatı anlamsızlaşmaya ve değersizleşmeye başlar. Maddi durumu da sıkıntı içerisine girer. Bu nedenle valiliğe başvurarak yeniden öğretmen olmak istediğini belirtir. Başvurusu kabul edilir. Keltepe köyüne öğretmenlik yapmaya gider.

Öğretmen köye ulaştığında hiç umduğu gibi bir manzarayla karşılaşmaz. Bu köy daha önce öğretmenlik yaptığı köylerden oldukça farklıdır. Köy çorak, bakımsız ve bataklıktır. İnsanlar da mesafelidir. Köyde Hafız adında birisi kendisine yardım eder. Ona kalacak yeri gösterir. Kendisine yemek getirildiğinde yemekte ekmek olmadığından ötürü köyün ismini "EKMEKSİZ KÖY" olarak değiştirir. Hafızla konuşur. Hafız kendini tanıtır ne iş yaptığını, nereden geldiğini açıklar. Öğretmen o gece derin düşüncelere dalar. Köyün kendi gözünde hiçbir cazibesi yoktur. Bu köyde yaşam süremeyeceğini düşünür.

Sabah olduğunda tanımadığı biriyle karşılaşır. Karşılaştığı kişi muhtardır. Adının Sarı Çavuş olduğunu öğrenir. Onunla köyü tanımak üzere bir gezintiye çıkar. Köyün bir Türkmen Köyü olduğunu öğrenir. Köyün geçmişi onu derinden etkiler, dün gece verdiği karardan vazgeçer.

Köyün ve köylünün kanı önderi bir imamdır. Köy hakkında birçok bilgiyi de onun vasıtasıyla edinir. Öğretmen imama sık sık ziyaretlerde bulunur. Eser öğretmen imam çatışması şeklinde olan bir klişeye gitmeyerek iki toplumu düzenlemekle sorumlu meslek grubunu uyum içerisinde köyü refaha ulaştırma üzere ortak gayede birleşmelerini sağlamıştır. İmam köyü

tanıyan biri olarak öğretmene “*Köyün dirliğine el atmadıkça darülfünun açsanız nafîle.*” Bu şekilde bir telkinde bulunur.

Öğretmen hem köyün hem de okulun ihtiyaçlarını tespit etmek üzere işe koyulur. Muhtarın ağıl ve samanlık olarak kullandığı okul bir derslik ve bir odadan oluşmaktadır. Okulun onarılması için Polatlı’ya gider. Onarım maliyeti için Polatlı’daki eski tanıdıkları vasıtasıyla Ankara’dan mali destek üzerine bir dilekçe yazar. Öğretmenin köy için uğraşı köylüyle iletişimini güçlendirir.

Öğretmen sadece okulu onarmakla başarıya ulaşamayacağını bilincinde olduğu için bataklığı kurutarak köyü eski haline getirmeyi amaçlar. Kaymakam’a bu fikrini açtığı anda kaymakam ılımlı yaklaşır. Ankara’dan bu düşünceyi hayata geçirmek üzere memurlar gelirler. Memurlar köyün dirliği ile uğraşırken öğretmen de insanların dirliği ile uğraşır. Dersi sadece okul çağındaki çocuklara değil tüm köydeki insanlara verir.

Kısa bir süre içerisinde bataklık kurutulur. Bu gelişmeden sonra hem toprağın uyanışı hem de köyün uyanışı başlar. Köyü kalkındırmak üzere toplantı yapılır. Toplantıda bir ziraat mühendisi olan Ayhan Bozkır’ın görüşleri alınır. Ayhan Bozkır “köyde birlik” fikrini açıklar. Devlet’in imkanlarıyla köyü ve köylüyü desteklemesini ön görür. Köy için devlet ve köylü birlikte çalışmalıdır. Köylü tarafından da benimsenen bu görüşü hayata geçirmek üzere çalışmalara başlanır.

Öğretmen, Ayhan Bozkır ve tapu kadastro memurları köye gider. Toprağın veriminden faydalanarak üretime başlamaya karar verirler. Öğretmen Eskişehir Şeker Fabrikası ile görüşme gerçekleştirir. Şirkete bağlı mühendisler köye gelerek şeker pancarını yetiştirme hakkında köylülere teknik bilgi verirler. Bir grup köylüyü Eskişehir Şeker Fabrikasını görmek üzere davette bulunurlar.

Köydeki eğitimler devam eder. Gündüzleri Okuma-yazma ve vatandaşlık bilgileri verilirken gece derslerinde toprakla ilgili teknik bilgiler verilmeye başlanır. Öğretmenin arzusuyla devlet köye fidan gönderir. Ayhan Bozkır tarafından belirlenen konumlara köylüler tarafından fidanlar dikilir. Tarım konusunda gelişmeler gösteren köy, hayvan yetiştiriciliğine de el atmak ister. Devletin desteğiyle Doğu Anadolu’dan inek getirilir. Gelişen ticaretle kooperatif açılır. Köyün refah düzeyi artar.

Köye bir öğretmen daha atanır. Öğretmenin adı Süleyman Işık'tır. Yirmi beş yaşlarında olan bu genç öğretmen mevcut öğretmenin yüklerini hafifletir. Köylüleri yönlendirme hususunda çokça yardımcı dokunur. Süleyman Işık'ın eşi de aynı köye atanır. Köyde kadınlara yönelik eğitimler de verir.

Keltepeliler ve devletin imkanlarıyla köy iskân hale gelmiş yeni yapılar kurulmuştur. Köyün bu yeni halini kutlamak için bir gün belirlemek isterler. Nihayetinde zaferin elde edildiği gün olan 14 Eylül Sakarya zaferinin günü, kutlama günü olarak kararlaştırırlar.

Köyün açılış günü vali, kaymakam, eğitim müdürü ve yan köylerden heyetler gelir. Keltepe örnek bir köy olarak tanıtılır. Köyün adı Keltepe değil Keklikpınar olarak değiştirilir.

Eserin sonunda başkahraman kendinden başlayarak hem köyü hem de çevresindeki herkesin değişim ve dönüşümünü anlatır. Kendisi burada yaşayamayacağını düşünürken onuncu yıl dönümündedir. Beğenmediği Ekmesizköyün yerinde şu an bir cennet bahçesi vardır. Her tarafından gübre kokuları gelen davar ağılı olarak kullanılan mektep, yeni pavyonlarıyla çimen ve çiçekleriyle eğitim sitesi halini alır. Kaymakam vali olmuştur. Vali ise siyasete atılmıştır. Vali muavini ise milletvekilidir. Eski vekil ise siyasi fırtınaya kapılarak özgürlüğünden olmuştur. Ayhan Bozkır ise akademik kariyer yapmaktadır. Süleyman Işık ve Semiha Işık'ın iki tane çocuğu bulunmaktadır. Semiha Hanım'ın derslerini yürüttüğü kız kursu artık bir enstitüdür. Hatta komşu köylerden kızlar da enstitüden eğitim almak üzere Keklikpınarı Köyündeki yakınlarının yanlarına geçici yerleşmektedirler. Dinden bir haber olan hafiz ise şimdi bir uzmandır. Nerde bir kooperatif kurma işi olsa ilk ona danışırlar. Destekçisi olan köyün imamı ise vefat edeli iki yıl olmuştur. Başkahraman bu dönüşümünü anımsadıktan sonra uygar bir köy bırakmanın verdiği hisle mutluluk gözyaşları döker.

3.5.3 Tertibi

Eser 437 sayfadan meydana gelmektedir.

3.5.4 Konusu

Emekli olan bir öğretmen yaşadığı gagesizlik neticesinde tekrar öğretmenliğe döner. Görev aldığı köyün çok kötü durumda olmasından ötürü önce pişmanlık duyar. Daha sonra hem köyü hem de okulu ıslah etme gayreti içerisinde olur. Eserde bu süreç ve neticesi konu edilir.

3.5.5 Anlatıcı ve Bakış Açısı

Eser öğretmenin hatıraları şeklinde olduğu için direkt öğretmenin ağzından 1. tekil şahıs kahraman bakış açısıyla yazılmıştır.

3.5.6 Zaman

Eser’de geçen olay zamanı Demokrat Parti’nin iktidarlığındaki zamana denk gelmektedir.

3.5.7 Mekân

Yazar Ankara’da emekli hayatı yaşamaktadır. Emeklilikten sonra Sakarya’daki Keltepe Köyüne atanır. Köy mekân olarak aynı köy olmasına karşın geçirdiği değişim ve dönüşümlerle farklı şekilde tasvir edilir ve farklı şekilde adlandırılır. Baş kahraman tarafından Ekmeksiz Köy olarak adlandırılırken köy canlılık kazandıktan sonra köyün adı Keklikpınar Köyü olur. Köyü kalkındırmak üzere farklı yerlere gidilir. Eserde gidilen yerlerden olan Eskişehir, Polatlı gibi yerlerin adları da geçmektedir.

3.5.8 Olay Örgüsü

Emekliye ayrılan öğretmen ilk başlarda emekliliğin keyfini çıkarırken sonrasında kendini boşlukta hisseder. Maddi olarak da zora düşer. Tekrar öğretmenliğe döner ama atandığı köy virane gibidir. Umutsuzluğa kapılır. Daha sonra köyün tarihini dinledikçe köye karşı umudu yeşerir. Okul ahır ve samanlık olarak kullanılmaktadır. Bu can sıkıcı durumdan kurtulmak ister. İmam ona okuldan önce köyü ıslah etmesini öğütler. Köy halkının sözcüsü olan imam öğretmenle bir olarak hem köyü hem de okulu çok ileriye taşırlar. Bataklık olan köy zenginleşir, çevre illerden kıskanılacak duruma gelir. Okul eğitimi sadece okul çağındaki çocukları içermez. Okulda verilen eğitim tüm köyden hatta komşu köylerden dahi talep alan bir yapıya bürünür. Eğitim bir köyün kaderini değiştirdiği gibi çevre köyler de bu değişimden nasiplenmeye çalışır. Öğretmen köyün kaderini değiştiren kişi olarak köyü ve köylünün geçirdiği değişime ayrı ayrı mercek tutarak eseri sonlandırır.

3.6 Işın Çağı Çocukları

3.6.1. Kimliği

35. Basım: Haziran 2013, Altın Kitaplar Yayınevi

3.6.2. Özeti

İleri Görüşlüler Ülkesi'nde enteresan olaylar yaşanmaya başlar. Erkek bebeklerden bazıları doğumhanelerden kaçırılmaktadır. Zamanla ülkenin önemli bir meselesi haline gelen bu durumu çözmek için yöneticiler devreye girer. Doğumhanelerde üst düzey güvenlik önlemleri alınır. Bunun üzerine doğumhanelerdeki bebek hırsızlığı son bulur. Daha sonra erkek bebeklerden bazıları yine kendi evlerinden ya da sokaklardan çalınır.

Aslında bu hırsızlık devlet eliyle yapılmaktadır. Ülkenin yöneticisi bu bebekleri seçerken bazı kriterleri temel almıştır. Zekâ seviyesi yüksek olan bu bebekler insana ait olan zayıflıklardan arındırılarak insanlık faydasına olan büyük bir projeye hizmet edeceklerdir.

Bu sebeple bu bebekleri yetiştirmek üzere “bebekler çiftliği” kurulur. Bebekler, burada büyütülürler. Bebekler sayılarla isimlendirilir.

Bebekler büyüyerek akılları yetecek yaşa geldiğinde aileler ile çocuklar buluşturulur. Ailelilere oradaki bin çocuktan hangisinin kendi çocuğu olduğu açıklanmaz. Bunun ardında yatan neden ise özel yetiştirilen bu çocuklarda insani bir zayıflık oluşturma endişesidir. Çocukları gören annelerden biri, çocuğunu ben izini görerek tanır. Bu çocuk “Sekiz” numaradır. Sekiz numaralı bilginle sohbet eden anne, ona tarağını verir. Bu buluşma gizli bir buluşmadır. Aileler hayatın normal akışında kimseye bahsetmemek üzere tembihlenir.

Genç Bilginlerin yetiştirilme amaçları ise gelmekte olan nükleer savaş sonrasında beklenen açlık tehlikesinden halkı kurtarmaktır. Yaptıkları araştırmalar neticesinde çok besleyici olan “doygu” maddesini bulurlar. Bilginlerden 500 tanesi buldukları doygu maddesini yetiştirmek üzere uzaya tarım kümesi kurarlar.

Beklenen nükleer savaş gelir. Ülkeler, uzun süre nükleer silah kullanırlar. Bu nükleer savaş neticesinde çok sayıda canlı hayatını kaybeder. Savaşı çıkararak insanları olsa da tüm doğa olumsuz yönde savaştan nasibini alır. Doğa ağır tahribat içerisindedir. Savaştan sağ kurtulmayı başaran insanların durumu da hiç iyi değildir. İnsanlar, depolarda bulunan besinlerle beslenir. Depodaki besinlerin biteceği düşüncesi insanlar için endişe sebebidir.

İleri Görüşlüler Ülkesi ise “doygu” üretimine devam eder. Bu sayede insanlar açlıktan kurtarılacaktır. Doygu maddesi enerji kaynağı karşılığı tüm ülkelere verilir. Bir süre sonra İleri Görüşlüler Ülkesi'nin yöneticisi dünyaya hükmetme hırsına kapılır. Yöneticinin bu insani zayıflığına bilginler karşı çıkar.

Uzayın derinliklerinde parçalanmış büyük bir yıldız bilginlerin dikkatini çeker. “Sekiz” adlı bilgin, bu yıldızla yönelik çeşitli araştırmalar yaparken altın ve gümüş renkli ışınlar keşfeder. Bu ışınların özellikleri ise şu şekildedir: Altın ışınları, “iyilik” ışınları yansıtır. Gümüş ışınlar ise, çok kuvvetli bir enerji kaynağıdır. Ülkelerden bazıları karşılıksız ve daha fazla doyma maddesi almak için ileri görüşler ülkesi başkanına karşı birleşip savaşmaya karar verir.

Genç bilginler dünyada tekrar savaş yaşanması ihtimalini yok etmek üzere altın ışınlardan bir ışın bombası üretir. İyilik ve olumlu düşünce yayacak olan bu ışın bombasını dünyaya doğru fırlatırlar. Altın ışını ile hazırlanan bomba, dünyayı etkisi altına alırken dünyanın etrafında bir kabuk oluşturur. Oluşan kabuk dünya ve tarım ülkesi arasındaki bağlantının kopmasına sebebiyet verir.

Dünya, her türlü kötü hislerden arınır. İnsanlar, iyi duygularla doludur. Dünya yaşadığı bu çağa “Işın Çağı” adı verilir. Artık savaşlar yoktur, sonsuz bir barışın içerisindeyiz. Çevreye zararlı her türlü enerji kaynağının yerini gümüş ışınından elde edilen enerji kaynağı almıştır. Tarım küresinde ise her geçen gün bilginlerden bazıları hayata gözünü yummaktadır. Son haliyle elli bir kişi kalmışlardır. Kendilerini bir gün bulacaklarını umarak bir çözüm yolu bulmayı düşünürler. Düşüncelerinin neticelerinde kendilerini yüz sene dondurup, günü gelince çözülmeye karar verirler.

Işın Çağı İnsanları ileri bir uygarlık haline gelmiştir. Uzayı incelemek üzere gezilere çıkarlar. Bu gezilerden birinde tarım kümesine rastlanılır. Dünyaya derin dondurucuları aracılığıyla taşınan elli bir bilgin, yüz seneleri dolmak üzere bekletilir. Beklenen gün geldiğinde ise tüm dünya merakla onların dondurucudan çıkarılmasını izler. Uyum sağlamaları için solunum başlıkları takılır.

Geçen süre içerisinde gelinecek noktayı ilgiyle takip eden bilginler, kendileri için hazırlanmış özel odalara doğru adım atar atmaz yığılırlar. Buldukları atmosfere ciğerleri uyum sağlayamamıştır. Can çekişirken “Sekiz” annesinin tarağını öper ve hayata gözlerini yumar. Bu bilginlerin yapmış olduklarına duydukları vefadan ve ölümsüzleştirme isteğinden ötürü bilginleri mumyalama kararı alırlar. Dünya ise kötülüğe ebediyen son vermiş olarak sonsuz mutluluk içinde yaşamaya devam eder.

3.6.3 Tertibi

Eser 127 sayfadan oluşmaktadır.

3.6.4 Konusu

lke yönetimi tarafından üstün zekalı ve erkek olan bebekler bilim kolonisi kurmak amacıyla kaçırılır. İnsani zayıflıklardan arındırılarak yetiştirilen bilginler, halihazırdaki dünya sorunlarına çözüm buldukları gibi keşfettikleri ışın sayesinde dünyayı sonsuz bir iyiliğe ulaştırlar.

3.6.5 Anlatıcı ve Bakış Açısı

Gözlemci bakış açısıyla yazılmıştır.

3.6.6 Zaman

Eserin hangi zamanda geçtiğine dair bir bilgi olmamakla beraber eser içerisinde 5 yıl, 10 yıl ve 100 yıl gibi zaman ifadeleri yer almaktadır.

3.6.7 Mekân

Eser gerçek mekân olarak dünyada başlasa da hem dünyada bahsedilen İleri Görüşlüler lkesi hem de daha sonra bahsedilen bebek iftliği, tarım küresi gerçek mekanlar değildir.

3.6.8 Olay rgs

İleri Görüşlüler lkesi'nden olay örgüsü hep dinamiktir. Eser aksiyonla başlar. Ülkede sebepsizce bebekler kaçırılır. Bebeklerin lke yöneticisi tarafından bilimsel çalışmalar yaptırılmayı hedeflediği bir bilim kolonisi oluşturmak için kaçırıldığı anlaşılır. Bebekler bebek iftliğinde özenle yetiştirilir. Nükleer savaş sonrası açlığa çözüm arayacak olan bu gençler yetiştiklerinde aileleriyle bir araya getirilir. Ailelerden sadece birisi çocuğunu tanır. Olay rgs bu noktada zelleşir. Sekiz numaralı olan bu bilginne annesi tarak verir. Nükleer savaş sonrası ülkeler açlık ve sefalet içerisinde kalır. Özel yetiştirilen bu bilginler tarım küresinde açlığa çözüm olacak doyg u maddesini üretir. lke yöneticisi bu maddeyi diğer ülkelere enerji kaynağı karşılığı satar. lke yöneticisi bir ara egosuna yenik düşerek doyg u maddesi aracılığıyla dünyaya hükmetme düşüncesi içerisine girer. Bilginler bu duruma karşı çıkar. Bilginler farklı bir yıldız keşfeder. Bu yıldızı ayrıştırmalarıyla altın ışınları ve gümüş ışınlarını keşfederler. Altın ışını iyilik kaynağıdır. Gümüş ışınları ise kuvvetli enerji kaynağıdır. Diğer lkeler doyg u maddesini daha fazla ve karşılıksız almak için İleri Görüşlüler lkesi'ne savaş amayı planlarlar. Bilginler artık dünyada savaş olmasını kökten engellemeyi düşünür.

Dünya'yı sonsuz iyiliğe kavuşturmak için keşfedilen ışınlarla altın bombası yapılır. Dünya'ya gönderilen bu ışın tarım küresi ile dünya arasındaki bağlantıyı koparır. Işınlar dünyayı mutlak mutluluğa erdirtir. Tarım küresinde bulunan bilginler bir gün bulunacaklarını düşünerek kendilerini dondururlar. Uygarlık olarak çok ileriye giden İleri Görüşlüler Ülkesi'ndeki kişiler uzay gezintisinde bağlantıyı kopardıkları bilginlere rast gelirler. Bilginler dünyaya geldiklerinde gördükleri medeniyet karşısında şaşırırlar. Bilginler dünyadaki atmosfere uyum sağlayamayarak can çekişmeye başlar. Sekiz numaralı bilgin annesinin verdiği tarağı öperek hayata gözlerini yumar. İleri Görüşlüler Ülkesi'ndeki kişiler bir vefa göstergesi olarak dünyaya sonsuz mutluluk ihsan eden bu bilginleri mumyalayarak ölümsüzleştirirler, bu hadisesiyle eser son bulur.

3.7 Balık İzlerinin Sesi

3.7.1. Kimliği

1. Basım:1992

14. Basım:1999, Remzi Kitabevi

3.7.2. Özeti

Seçilmiş öğrenciler için ilk başta dış dünyaya kıyasla ütopya algısını taşıyan Fantolt Seçkin Öğrenciler Merkezi'ne Birleşmiş Milletler tarafından getirilirler. Fantolt Seçkin Öğrencileri normallerden ayrıştırdıkları ve seçkin insanlardan oluşan homojen bir gruba dahil oldukları için başlangıçta kendilerini bir ütopyada gibi hissederek. Dış dünyada kendilerine garip şekilde bakılırken kendileri de Fantolt Seçkin Öğrenciler içerisinde normalleri garipseler.

Seçilmiş kişilerin seçilmişlikleri onların genetik yapısına ve genetik mirasına bağlıdır. Romanın kurmacasında ön plana çıkan Afife Pirî, seçkin öğrencilerin seçilmişliğinin nedeninin mutasyonla olduğunu söyler. Normallerin anlaşılma üzerine kendilerini açıklama kaygısı taşıyan gen, seçilmiş özel öğrenciler 'de bir mutasyon sonucu ortadan kalkmıştır.

Üst soydan gen aktarımıyla aldıkları farklı kişilikler kahramanların kişiliğinde tam bir uyum içerisinde değildir. Kişilikler bölünerek ikili yapıda yürür, iç çatışmaya sebebiyet verir. Afife Pirî, kendisini üst soyundaki Afife Jale ve Pirî Reis'ten ayrı düşünemez.

Fantolt Seçkin Öğrenciler Merkezi'nde gerçekleşen olaylar gerçeğin gün yüzüne çıkış yönünde aksiyon alır. Merkezin görevlisi Günnar, seçilmiş öğrencilere ilaç vermektedir. Buldukları yer sanıldığı gibi seçilmiş öğrencilerin eğitim aldığı uluslararası bir kurs değildir. Akıl hastalarının tutulduğu bir klinikdir. Romain Gary'in aslında bir deli olduğunu öğrenen Afife Pirî, odasına döndüğünde Romain Gary'in Çince yazmış olduğu bir notla karşılaşır. Çince bilen Jeanne'e notu okutur. Her yerde dinleme cihazının olduğu, kendilerinin de deli olarak görüldüğü yazılıdır. Romain Gary ile Afife Pirî kaçış planı hazırlarken diğer taraftan Romain Gary'ye aşık olan Afife Pirî'nin dünyasına yeni tanıştığı Anders Grieg girer. Afife Pirî üzerinde kafa karışıklığına sebebiyet veren Anders Grieg, Afife Pirî'nin iki erkek arasında kalmasına neden olur. Afife Pirî, içgüdülerine bağlı olarak ve suçluluk duymadan geceyi Anders Grieg'le birlikte geçirir. Bir taraftan da Romain Gary'ye karşı hissettiği duyguları Anders Grieg'e açıklar. Jeanne ve Brooks ise ortadan kaybolmuştur.

Fantolt Fantolt Seçkin Öğrenciler Merkezi artık bir ütopya olarak değil distopya olarak kendisini gösterir ve yaşanılmaz bir yer haline gelir. Bu distopik yerden kaçmak üzere Romain Gary'in liderliğinde kaçış planları yapılır. Romain Gary kaçış planına “neşeli bir ölüm” ismini verir. Romain Gary'nin öncülüğünde bodrum katına inerler. Romain Gary, Carmen ve Afife Piri'yi karanlık bir merdivenden aşağı doğru iter. Afife Piri o anları sürekli aynı cümleyi tekrarlayarak açıklar: “döndüm, ağladım, indim” Bu sürecin sonunda bu düşüş onları farklı yere ulaştırır. Teknolojinin hayli ilerlemiş olduğu otoparka benzeyen bir yere inerler. Oradan helikoptere benzeyen bir araçla bir adaya ulaşırlar. Bu ada, dış dünyaya ve Fantolt Seçkin Öğrenciler Merkezi'ne alternatif olarak kurgulanan Balık İzlerinin Sesi Adası'dır.

Balık izlerinin Sesindeki adada her bireyin kişiliğine göre ev tasarlanmıştır. Afife ve Romain ikisi aynı evde yaşama kararı alır. Bu yüzden yaşadıkları ev ikisinin yansımasıdır. Evde zıtlığın uyumu hakimdir. Evlerde orijinal sanat eserleri de vardır. Bu mükemmel evde Romain Gary bir parti düzenler. Romain Gary bu ihtişamlı partide aldığı bir kararı herkese duyurur. Aldığı karar neticesinde BİS adasını terk edecek normallerin arasına karışacaktır. Bu kararına sebep olarak da Afife'nin aşkını eskitmek istemediğini söyler. BİS adasından uzakta tüm bu özgürlükleri geride bırakma pahasına aşkını koruyacaktır. Romain Gary'e göre yaşanan aşk tüketilir. Afife ise Romain'in normallerin arasına karışacağı için tedirgindir. Romain normallerin arasına karışmak için intihar edecektir. Aslında tüm dünya böyle bilirken intihar edecek olan o değil, Emile Ajar'dır. Romain normal insanların arasına katılır. Afife de evine gider. Romain ve Afife'nin son geceleri için verdikleri partide herkes eğlenmeye devam eder

Tuhaf bir sarsıntı meydana gelir. Yıldızlar denize düşer, deniz çekilmeye başlar. Okyanus'un yerinde dev bir oyuk kalır.

Ertesi sabah bütün dünyada aynı haber yer almaktadır. Okyanusta binlerce on binlerce ölü balık vardır. Nedeni anlaşılmamış bu olay için devreye Birleşmiş Milletler devreye girer.

3.7.3 Tertibi

Eser altı bölümden oluşmaktadır.

1.Bölüm: Başlangıç (11-13)

2.Bölüm: Asıl Başlangıç (15-56)

3.Bölüm: Gelişme (57-69)

4.Bölüm: Asıl Gelişme (71-128)

5.Bölüm: Son'a doğru (129-137)

6.Bölüm: Asıl Son (139-219)

3.7.4 Konusu

Toplum tarafından sıra dışı görülen seksen sekiz ülkeden seksen sekiz öğrencinin uluslararası bir program aracılığıyla özel bir bursla bir araya toplanması ele alınır. *Fantolt Seçkin Öğrenciler Merkezi*'nde bir sene kalacak olan öğrencilerin buldukları yerin aslında bir klinik olduğunu ve oraya getirilme nedenlerinin de onların normalleştirilmesi olduğunu farkına varmalarıyla ütopyadan distopyaya dönen mekânı terk ederek yeni bir ütöpik mekân olan *Balık İzlerinin Sesi Adası* 'na sığınmaları konu edinilir.

3.7.5 Anlatıcı ve Bakış Açısı

Kimi zaman kahraman bakış açısı yer alırken genelinde ise hâkim bakış açısı yer almaktadır.

3.7.6 Zaman

Postmodern bir anlatıya sahip olan *Balık İzlerinin Sesi* romanında zaman keskin hatlarla sınırlandırılmamakta gün dönümleri olan sabah ve akşam ifadeleri zaman noktasında kendini göstermektedir.

3.7.7 Mekân

Üç temel mekândan söz edebiliriz. Birincisi gerçek dünya, ikincisi önce ütöpik mekân sonra distöpik mekân olan Kuzey ülkelerinden birinde yer alan ve üç bloktan oluşan huzurlu bir yapıya sahip Fantolt Seçkin Öğrenciler Merkezi, üçüncü ise ütöpik mekân olarak lanse edilen Balık İzlerinin Sesi Adası'dır. Ada mekân olarak dış etkenlerden yalıtılmış olması hasebiyle ütöpik kurgular için elverişli bir yapıdır.

3.7.8 Olay Örgüsü

Eser altı bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm başlangıçta, Birleşmiş Milletler tarafından seksen sekiz ülkeden seksen sekiz özel burslu öğrencinin seçilmesi, Türkiye'den ülkesini temsil etmek üzere Afife Piri ve Paris'ten gelen öğrenci Romain Gary'nin tanışması olayı gerçekleşir.

İkinci bölüm olan asıl başlangıçta, seçilmiş öğrenciler için hazırlanmış, üç bloktan teşekkül eden Fantolt adlı bir tesise yerleşmesi, Fantolt'ta seçilmiş öğrencilere sunumlar ve konferanslar düzenlenmesi Romain Gary'nin sunumuyla dinleyicilerini hayran bırakması, Programın başında doktor Günnar'ın Romain Gary'e pembe ilaçlar vermesi yer almaktadır.

Gelişme olarak atfedilen üçüncü bölümde doktor Günnar'ın Romain Gary'nin depresyonda olduğunu söyleyerek Romain Gary'nin ortalıktan kaybolması, sonrasında seçilmiş öğrencilerin aslında seçilmiş öğrenci değil deli teşhisiyle orda olmalarını öğrenmeleri ele alınır.

Asıl Gelişme adlı bölüm başlığı olan dördüncü bölümde Afife ve Romain Gary'nin düşme sesi duymaları, ardından seçkin öğrencilerin ortadan kaybolmaları, Afife'nin Anders adlı yakışıklı bir gençle tanışıp ondan etkilenmesi, ilgi duyduğu lider ruhlu ve zeki Romain'e karşı hissettiği hislerle Anders'e karşı hissettiği hislerin çatışmaya girmesi, Afife'nin Anders'le geçirdiği muhteşem geceye rağmen aklı Romain 'de kaldığı için Romain'i seçmesi Anders'ten de anlayış beklemesi, normalleştirme çalışmalarına karşı çıkan seçkin öğrencilerin Romain Gary liderliğinde kaçış planı yapmaları bahsedilir.

Beşinci bölüm olan *Sona Doğru* 'da Romain Afife'ye aşkını ilan eder.

Altıncı bölüm *Asıl Son Bölüm* olarak isimlendirilir. Bu bölümde Anders gitmeden önce Afife'ye mektup bırakır. Romain Afife'yi başka bir seçilmişin keşfettiği bir merdivene ulaştırması, o merdivenden inerken daha önce duyduğu düşme sesini anlaması, Afife *BİS* adasına düştükten sonra kendine geldiğinde daha önce ortadan kaybolan seçilmiş öğrencileri

görmesi, Adadaki herkesin karakterlerine uygun evlere sahip olması, Afife ve Romain'in aynı evi paylaşması, Romain'in bu evde bir davet düzenlemek istemesi, Romain verdiği davette buradan gideceğini ve normallerin içerisinde dahil olacağını bunun sebebi olarak Afife'ye duyduğu büyük aşkı göstermesi, aşklarını eskitmemek istediğini dile getirmesi, Afife ve Romain vedalaşırken Afife'nin yitirilmemiş aşka sahip olan tek kadın olduğunu düşünerek gülümsemesi anlatılır.

BÖLÜM 4

4. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, veri toplama araçları, veri toplama süreci ve verilerin çözümlenmesi yer almaktadır.

4.1. Araştırmanın Modeli

Türk dili ve edebiyatında ütopya içerisnde geçen eğitim modellerinin incelendiği bu çalışmada genel tarama modeli tercih edilmiştir. Tarama modelleri geçmiş zamanda veya şu anda da var olan bir durumu betimlemeyi hedefleyen araştırma yaklaşımlarıdır.

Araştırmada nitel araştırma deseni benimsenecektir. “Nitel araştırma; gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlanabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2018).” Aynı zamanda nitel araştırmalarda ele alınan problem yorumlayıcı bir bakış açısı ile incelenir.

4.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Ahmet Ağaoğlu'nun “Serbest İnsanlar Ülkesi'nde (1930)”, İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun "Rüyamdaki Okullar (1936)", Memduh Şevket Esendal'ın " Yurda Dönüş (1940)" Peyami Safa'nın "Yalnızız (1951)", Şevket Süreyya Aydemir 'in "Toprak Uyanırsa: Ekmeksizköy Öğretmeninin Hatıraları (1963)", Gülten Dayıoğlu'nun "Işın Çağı Çocukları (1984)", Buket Uzuner'in "Balık İzlerinin Sesi (1992)" adlı eserler araştırmanın evrenini oluşturacaklardır.

4.3. Veri Toplama Teknikleri

Çalışmada, nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi kullanılacaktır. (Sönmez ve Alacapınar, 2019) ‘a göre doküman analizi “Yazılı, görsel malzemenin toplanıp incelenmesi olarak tanımlanabilir.” Bu bağlamda çalışmada, Ahmet Ağaoğlu'nun “Serbest İnsanlar Ülkesi'nde (1930)”, İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun "Rüyamdaki Okullar (1936)", Memduh Şevket Esendal'ın " Yurda Dönüş (1940)" Peyami Safa'nın "Yalnızız (1951)", Şevket Süreyya Aydemir 'in "Toprak Uyanırsa: Ekmeksizköy Öğretmeninin Hatıraları (1963)", Gülten Dayıoğlu'nun "Işın Çağı Çocukları (1984)", Buket Uzuner'in "Balık İzlerinin Sesi (1992)" adlı eserler çalışmanın evrenini oluşturacak ve doküman analizi yöntemiyle irdelenecektir.

4.4. Verilerin Toplanması

Çalışmada, Ahmet Ağaoğlu'nun "Serbest İnsanlar Ülkesi'nde (1930)", İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun "Rüyamdaki Okullar (1936)", Memduh Şevket Esendal'ın " Yurda Dönüş (1940)" Peyami Safa'nın "Yalnızız (1951)", Şevket Süreyya Aydemir 'in "Toprak Uyanırsa: Ekmeksizköy Öğretmeninin Hatıraları (1963)", Gülten Dayıoğlu'nun "Işın Çağı Çocukları (1984)", Buket Uzuner'in "Balık İzlerinin Sesi (1992)" adlı eserlerin doğrudan veya dolaylı olarak ütopyalarının bir parçası olan eğitim merkeze alınarak içerikleri değerlendirilecektir

Bu değerlendirmelerde öncelikle ütopyaları eğitim yönünden inceleyeceğimiz için anahtar kelimelerimiz olan ütopya, eğitim ve eğitim ütopyası ile alakalı en temel bilgileri öğrenebileceğimiz kaynaklara başvuracağız. Bu bilgilere ulaşmak, eserleri çözümlerken işimizi kolaylaştıracak ve çağrışımlar arasındaki bağlantıyı kurmamızı hızlandıracaktır. Ardından ütopya ve eğitim ütopyasına ilişkin yapılan çalışmaları, genel ağ üzerinden derlenen çalışmalar dahil olmak üzere araştırarak, ütopyaların eğitim ilişkisi hakkında bilgi sahibi olacağız. Sonraki aşamada başka türlü bir eğitimin hayal edilebilir ve bunun imkanlar dahilinde mümkün olabileceğini incelenecek yedi eser üzerinden göstermeyi hedefleyeceğiz.

4.5. Verilerin Çözümlemesi

Bu çalışmada Ahmet Ağaoğlu'nun "Serbest İnsanlar Ülkesi'nde (1930)", İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun "Rüyamdaki Okullar (1936)", Memduh Şevket Esendal'ın " Yurda Dönüş (1940)" Peyami Safa'nın "Yalnızız (1951)", Şevket Süreyya Aydemir 'in "Toprak Uyanırsa: Ekmeksizköy Öğretmeninin Hatıraları (1963)", Gülten Dayıoğlu'nun "Işın Çağı Çocukları (1984)", Buket Uzuner'in "Balık İzlerinin Sesi (1992)" olmak üzere eğitim ütopyasının amaç ya da araç olarak yer aldığı bu yedi eser içerik analizi tekniği ile analiz edilecek ve bulgular betimsel olarak sunulacaktır. İçerik analizinde temel amaç, toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ulaşmaktır. Kavramlar temalara götürür ve temalar sayesinde olgular daha iyi düzenlenir ve anlaşılır hale gelir (Yıldırım ve Şimşek, 2017). Çalışmada elde edilen veriler tema haline getirilecektir. Böylece bu yedi eser üzerinden eğitim ütopyaları incelenmeye ve çözümlenmeye çalışılacaktır.

BÖLÜM 5

5. BULGULAR

5.1 Ütopik Eserlerde Aile Eğitimi

Devlet yapısının sorunsuz işleyebilmesi için sağlıklı bir toplum gereklidir, sağlıklı toplum ise elbette sağlıklı ailelerden oluşur. Bireyin kimliğini belirleyen ana unsurların başında aile gelir. Çocuğun, özellikle ilk yıllarında, edinmesi gereken değer ve davranışları ailesinden öğrenmesi beklenir:

“...ailenin sosyal kontrol açısından yüklendiği işlev ilk el eğitimin, özellikle ahlâkî değerlerin kazandırılması şeklinde açıklanabilir. Bu örneklerde aile, toplumun küçük ölçekli bir kopyası olup toplum içerisinde sergilenmesi beklenen davranışların söz gelimi yaşlılara saygı ve/veya itaat gibi ilk olarak uygulandığı ve kişiye benimsetildiği bir merkez olmak gibi bir işlev üstlendiği söylenebilir.” (Vural, 2011:93-94).

Ütopya mekân yaratımıyla beraber yeni mekâna uyum sağlayan yeni bir birey meydana getirir. Bireylerin topluluk haline geldiği ilk yer ailedir. Ütopist yazarlar için aile, kurdukları düşün filizlendiği yerdir. Doğan bu durumu şöyle ifade eder:

“Eğitim ve pedagoji yoluyla programlanan yeni insan, aslında ütöpikleşen ‘Ben’i temsil eder. Bu temel toplumsal birimden hareketle de ütöpik toplumsal örgütlenme biçimleri gelir. Bunlardan en temel olanı ailedir. Ailenin nasıl bir örgütlenme olarak tasavvur edildiği birçok ütopyada farklı biçimlerde yer alır ve bazılarında da bu tarz bir örgütlenme baştan reddedilir.” (Doğan, 2016:45).

Ütopik eserlerde sağlam bir aile yapısı sağlam bir devlet demek olduğu için aileye kutsiyet atfedilir. Distopik eserlerde ise genelde durum bunun tam tersidir. İktidarın tek yetki merci olması için birlik değil bireysellik ön plana çıkartılır. Birbiriyle duygusal bağı olmayan kitleler daha çabuk boyun eğme temayülü içerisinde olurlar. Bu sebeple toplumun yapıtaşını kabul edilen aile ütöpik eserlerde kendisine yer bulmuştur.

Ağaoğlu'nun kaleme aldığı *Serbest İnsanlar Ülkesi*'nde romanında eğitim meselesinin temeli model alma olarak belirlenmiş bu sebeple çocuğun ilk rol modelleri olan aile bireylerinin önemi çeşitli şekillerde vurgulanmıştır:

“Bu bir terbiye mes’elesidir ki aileden ve mektepten başlar ve cemaatle biter. Aile ve mekteptir ki çocukların ilk ruhi temellerini atarlar Çocuk anne ve babasını ve muallimini taklit eden bir mahluktur. Yalancı anne ve baba ve muallimin yetiştirdikleri çocuklar da mutlak yalancı olurlar Binaenaleyh anne baba ve muallim çocukların yalana alışmamalarına azami dikkat etmekle mükelleftirler ve bunun için de ilk ve en müessir vasıta kendilerinin yalandan sakınmalarındır.” (Ağaoğlu, 1930:16)

Serbest İnsanlar Ülkesi’nde birey, model alma yoluyla kendini yetiştirir. Model aldığı kişiler içerisinde çocukluk döneminde etkileşime girdiği ilk kişilerin katkı payı çok yüksektir. Gözünü ilk kez açtığı anne babadan sonra aile dışında karşılaştığı ilk kişi öğretmendir. Aile ve öğretmen çocuk için hatasız bireylerdir. Bundan ötürü gerek ailenin gerekse öğretmenin yanlış tutumu dahi çocuk için kopyalanabilir olarak kabul edilir. Aile ve öğretmen çocuğa edindirmek istedikleri davranıştan önce kendi davranışlarına dikkat etmelidir. Bunun yanında çocuğu yakından gözlemlemek de aile ve öğretmenlerin görevleri arasındadır:

“Mektepte muallim, ailede anne ve baba, edebiyatta edip, şair ve mütefekkir ve menfaatperestlik gibi ruhi tezahürata karşı şiddetle mücadele etmekle mükelleftirler. Bu hususta bilhassa muallimler ile edipler müessir olabilirler. Muallimler çocuklarda gözükmeye başlayan hutkamlık meyillerini derhal bastırmak ve kırmakla taraftan bu gibi meyillerin menfur olduğu anlatılmalı, diğer taraftan da onlara karşı cezaî tedbirler alınmalıdır” (Ağaoğlu, 1930:50-51).

Ağaoğlu ütopyasında çocuğun edindiği yanlış tutum ve davranışlarından çevresini sorumlu tutmaktadır. Çocuğun üzerinde etki ve yetkisi olabilecek kişilerin derhal yanlışını düzeltmeleri yönünde uyarılarda bulunmaktadır. Ağaoğlu özellikle bireylerin kendini ve kendi çıkarlarını ön planda tutma yönelimlerine şiddetle karşı çıkmış, çocukta oluşan bu tarz temayüllerin söndürülmesi gerektiğini vurgulamıştır.

“Çocuklarımızın birbirinden şikayetlerine iyi gözle bakmayız. Aralarında çıkan iftira ve isnat hadiselerini şiddetle cezalandırırız. Arkadaşının her hangi bir işini haber veren çocuğu, başkalarına ibret olmak üzere teşhir ederiz Hulasa işimiz ve sözümüzle jurnalcılığın iğrenç bir illet olduğu duygusunu genç kalplere aşılırız ve bunlar büyüdükten sonra yasaya bakarlar ve bu suretle ülkeden jurnalcılık kalkmış olur.” (Ağaoğlu, 1930:23)

Ağaoğlu ceza sayesinde çocuktaki olumsuz davranışın ortadan kalkacağını ve bunun temelli bir çözüm yolu olduğunu düşünür. Yapılan araştırmalar neticesinde ise günümüzde cezanın yapılan davranışı ortadan kaldırmadığı, baskıladığı bilinmektedir. Baskıyı uygulayan uyaran ortamdan çekildiğinde davranış kendini tekrar göstermektedir. Çocuğun ceza ile kontrol edilmesi, yaptığı hatalı davranışın teşhir edilmesi çocukta özgüven eksikliğine yol açmaktadır.

Ağaoğlu'nun üzerinde durduğu diğer bir konu da gizil öğrenmedir. Doğası gereği gizil öğrenme çocuğun ilk çevresi olan ailede başlar:

“Biz vatandaşlarımızı sade yaşamaya ta çocukluktan alıştıırırız. Ta beşikten onların etrafını memleket mamulatından yapılmış sade ve temiz şeylerle kuşatırız. Gözlerini ve dimağlarını bu sadeliğe alıştıırırız. Mektep çağında zengin olsun, fakir olsun hep aynı tarzda yapılmış ucuz ve temiz elbiseler giydiririz. Tezyinata ve tecemmülâta müsaade etmeyiz. İsrafa ve lükse karşı yabancılık ve kayıtsızlık uyandırırız ve bu suretle vatandaşlar kendi kendine sade yaşayışa alışırlar, lüks ve israf ihtiyacı duymazlar” (Ağaoğlu, 1930:103).

Sanatçıya göre birey doğduğundan itibaren dolaylı olarak istenilen davranışı edinmesi için davranışa maruz bırakılmaktadır. Zamanla, istenilen davranış olan sade yaşamaya alışan birey için bu durum artık konfor alanı haline gelecek ve lüks yaşamak fuzuli kalacaktır. Bencillığe şiddetle karşı çıkan Ağaoğlu için okul forması da bireysellikten ve abartıdan uzak olmalıdır. Herkesin aynı formaya sahip olmasını istemesi toplumsal birliği ön plana çıkardığını göstermektedir. Aileler ekonomik durumlarına bakmaksızın bu toplumsal birliği destekleyecek bir tutum içinde olmalıdır.

Ağaoğlu ailede eğitimi; model olmak, çocuğun olumsuz davranışlarını kararlılıkla bastırmak ve gizil öğrenme üzerinden anlatmıştır. Görüldüğü üzere o bir eğitim ve iletişim yöntemi yerine ailelerin kendi kusurlarını yok etmesi gerektiği üzerinde durur. Çünkü yazara göre, çocuğun davranışları ailenin yansımasıdır.

İsmail Hakki Baltacıoğlu 1936 yılında kaleme aldığı *Rüyamdaki Okullar* eserinde aile eğitim meselesine değinmemiştir. Metin büyük ölçüde okul eğitimine yoğunlaşmıştır.

Yurda Dönüş (1940) adlı öyküde ise aile kavramına değinilmiş ve aile üretim modeli üzerinden değerlendirilmiştir. Devlet açıkça evliliği destekler ve evli ya da bekâr olmak bireyin yaşam kalitesini doğrudan etkiler:

“Tarakçıoğlu, bir işe girmemi, sağlık evlerinden birinde iş almamı, evlenip bir ev, biraz da toprak edinerek herkes gibi çalışmamı söyledi. Evlenmezsem, çalıştığım yerin bekâr konaklarında bir odadan başka bir şey vermezlermiş. Evlenirsem, biraz toprak ile bir de ev alabilirmişim!” (Esendal, 2007: 187)

Öyküde yönetime göre, aile üretimin sağlandığı ve yeni vatandaşların yetiştiği yerdir. Sosyalist düzeni çağrıştıran bu yapıda ataerkil sistem kırılmış kadının kamusal alanda görünürlüğü ve iş gücüne katkısı artmıştır:

“Hangi şeytanın aklına geldi buraya bir kız koymak! Bilseydim buraya böyle mi gelirdim!.. Ben o eski gümrükçüleri, eski polisleri düşünerek gelmiştim. Nerede o eski gümrükçüler, o eski polisler!.. İnanınız o herifleri aradım. Nerede o sukabağı kafalı, o eğri büğrü suratlı, o göbeğinden bir düğme- si iliklenmiş, üzülmüş, yıpranmış ceketli, dizleri çıkmış pantolonlu, çiçekli yün çoraplı, kafasında kasketi geriye itilmiş, ağlamış suratlı herif. Kaşlarını kaldırıp, “Beyefendi, biz de çocuk besliyoruz, bize de yazıktır!” diyen o zavallı...” (Esendal, 2007: 163).

Kadının konumunda görülen bu değişim aile dinamiklerini de etkileyeceği için ailede çocuğa verilen eğitimi özellikle cinsiyet rollerinin aktarımı noktasında değiştireceği öngörülebilir. Öyküde yeni bir toplum yapısı ve üretim sistemine odaklanıldığından aile kavramı sadece bu yönüyle esere yansımıştı

1951 yılında yayımlanan *Yalnızız* eseri ütopyayı ve toplumu birlikte ele alması yönüyle incelenen diğer eserlerden ayrılır. Ütopya, “Simeranya” bölümlerinde anlatılmış ve bu bölümlerde ütöpik toplum oldukça yüzeysel bir gözle, dışarıdan anlatılmıştır. Bu sebeple ütopyada aile kavramı üzerinde durulmamıştır.

1963 yılında yayımlanan *Toprak Uyanırsa* romanı bir öğretmen tarafından ideal topluma dönüştürülen bir köyün hikâyesini anlatır. Metnin odağında okul ve köy vardır. Öğretmen sadece okulda eğitim vermekle yetinmez köy halkına da okuma yazma, vatandaşlık gibi konularda dersler

vererek bilinçlendirir. Daha sonra köye atanan Semiha Işık köy kadınları üzerinde daha etkili olmuştur. Zamanla kız kursu bir enstitü gibi işler hale gelmiştir. Komşu köylerdeki kadınlarda bu eğitimden faydalanmak üzere Keklikpınarı'na gelmiş, birçoğu da burada evlenerek köye yeni aileler kazandırmışlardır.

Işın Çağı Çocukları (1984) romanında aile yaklaşımı son derece sıra dışıdır. Eserde devlet mükemmel bireyler yetiştirmek için üstün zekâlı erkek bebekleri doğumhaneden kaçıır ve kendi amaçları doğrultusunda yetiştirir. Bu çocuklar dünyanın önemli problemlerine çözüm bulurlar. Görüldüğü üzere toplumun temeli kabul edilen aile denklemden çıkartılmış ve eğitim doğrudan devlete devredilmiştir. O kadar ki aileler uzun zaman çocuklarının akıbetinden haberdar bile olamazlar. Toplum düzenini kökten değiştirmeye yönelik bu kurguda elbette ailede eğitimden bahsetmek mümkün değildir.

Balık İzlerinin Sesi (1992)'nin ütopya yaratisında aile algısı *Işığın Çocukları* eserine benzer. Bu romanda da tıpkı *Işığın Çocukları*'nda olduğu gibi çocuklar aile ortamından koparılarak bir adaya götürülürler ama bu kopuş bebeklikte değil ergenlikte yaşanır. Diğer eserden farklı olarak *Balık İzlerinin Sesi*'nde aile yok sayılmaz tersine önemli bir unsur kabul edilir. Ailenin önemi çocuğun ilk çevresi olması açısından değil doğrudan genetik devamlılık açısından ele alınmıştır. Çocukların isimleri de genetik miraslarını vurgular. Eserin merkezî figürü Afife Pirî, atalarından Pirî Reis ve Afife Jale'nin isimlerini taşır. Bu durum bütün karakterler için geçerlidir. Romain Gary, Tuula Jeanne d'Arc, Carmen de Cervantes, Aurore Sand eserin kahramanları arasındadır. Gençler atalarının adlarını kullanarak seçkinliklerini ve potansiyellerini vurgularlar. Seçkin olduğu düşünülen bu çocuklar kendi ütopyalarını yaratırken sıradan buldukları akrabalarıyla ilişkileri oldukça sınırlıdır. Bu durum gençlerin onları sıradan bulması kadar akrabalarının gençleri anormal bulmasıyla da ilgilidir:

“-Akrabalarımızın çoğu, normal bulmadıkları için uzak dururlar bizden. Onlar için tuhaf, ne iş yaptığı, neye yaradığı anlaşılmaz, utanılacak insanlarıdır. Ya bir kavram, bir ses, ya bir renk, bir figür ya da bir formül, bir harf üzerine titizlenen, bunları dert eden, soyut, belirsiz, anlaşılmaz yaratıklarımızdır... Yani, bildikleri 'iş'lere uymayan, bu yüzden yabancılaştıkları ve 'iş'e yaramaz buldukları... -Ancak ünlenip, yaratılarımız para pul getirdiğinde ortaya çıkarlar... Akrabalarımız

yalnızca bu durumda ve bu nedenle belirlediğinde, zaten biz çoktan olmuşuzdur! dedi.”
(Uzuner,1999:189)

İncelenen eserler arasında sadece *Serbest İnsanlar Ülkesi* 'nde ailede eğitim meselesini ele almış ve bu konuda bir model ortaya koymuştur. Yurda Dönüş, öyküsünde ailenin yeni toplum modeli içindeki yerinden bahsedilmiş ve değişen aile yapısına dair bir izlenim oluşturulmuştur. Toprak Uyanırsa eserinde köye atanan öğretmenler okul eğitimiyle sınırlı kalmayıp onların ebeveynlerini ve yeni yuva kuracak gençlerini de eğitime dahil etmişlerdir. *Işın Çağı Çocukları* ve *Balık İzlerini Sesi* eserlerinde sıra dışı bir tavır benimsenerek aile neredeyse tamamen işlevsiz hâle getirilmiştir. *Yalnızız* ve *Rüyamdaki Okullar* eserleri ise bu konuya hiç değinmemiştir.

5.2 Ütopik Eserlerde Din Eğitimi

Din günah ve sevap mekanizmasıyla kişinin içsel olarak davranışlarını düzenlemektedir. Ütopyalarda dinin oluşu ya da olmayışı önemlilik arz eder. Bu noktada ütopyaların eşitlikçi toplum tasavvurlarında neden dinsel topluluklardan beslendiklerini ayrıntılandırmak gerekir. İlk olarak belirtilebilir ki, ütopyaların varlık nedeni olan “ideal toplum düşüncesi” dinler ve dinsel cemaatler için de önem taşımaktadır.

“Ütopya eserlerinde gerek tek dinli örneklerde gerekse birden çok dinin bulunduğu durumlarda dinin sosyal yaşamı düzenleyen ve yönlendiren önemli bir denetim mekanizması olarak işlev üstlendiği söylenebilir. Distopya eserlerinde ise bilindik anlamda bir dinin bulunmadığını, bununla birlikte din benzeri işlevler yerine getiren unsurların dinin bu rolünü üstlendiği görülür” (Vural, 2011:94).

Ütopyalar ve dinler insanın aidiyet duygusunu besler. Toplumun bir parçası olmak insanı daha güçlü hissettirir. Birlik olma, yardımlaşma ve dayanışma içerisinde olma insanı iyi hissettirirken devletin de yükünü hafifletir. Bu şekilde ideal toplum düzeni yaratılır. Ütopyalar dini toplumu düzenleme aracı olarak görebilmektedir. Dinler ise insanın kurallara riayet ettiği takdirde ütopyayı ödül olarak sunmaktadır. Dinlerdeki cennet kavramı bu durumu örneklendirmektedir.

. “Dinler; topluluk üyelerinden fedakârlık ve kendini adama bekler çünkü ideal bir toplumsal düzeninin oluşumu buna bağlıdır. Ütopyaların dinlerden beslenmelerinin nedenlerinden biri, tam

da toplumun üyelerinin kendilerini adamalarını başarıyla sağladıkları ve adanmışlığın örnek kurumları oldukları içindir” (Coşkuner & Coşkuner Aslan, 2019).

Paylaşılmış iş gücü, işi hafifletirken gücü artırmaktadır. Bu durum bireylerin birbirine kenetlenmesi için hayli önemlidir. Bireylerin çatışma halinde olmayıp ortak bir din kisvesi altında birleşmiş olmaları yönetilmelerini kolaylaştırmaktadır. Bu da ideal yönetimi ortaya çıkarır. Dine inanışla birlikte toplumun dayanışması arttığı gibi dayanıklılık gücü de artar. İnsanlar fiziksel olarak karşılaştıkları zorluklara din sayesinde elde etmiş oldukları manevi güçle karşı koyabilmektedirler.

Serbest İnsanlar Ülkesi’nde dinin ütopyaya yansımaları şu şekildedir. “Tanrının resulü imiş! Sözler söyledi ki donmuş kalplere sıcaklık, ölmüş damarlara can verdi. İşler yaptı ki bütün dünya hayret etti. Yadelleri yurttan koğdu, hakanı başı aşağı etti ve bugün milletini hürriyet etrafında toplamakla meşguldür. Ben o vakit zindanda hakanın esiri idim. Ümitsizlik içinde kıvranırdım Tanrı resulünün sesini ben de işittim, birdenbire canlandım, zincirlerimi kırdım, duvarı deldim ve hürriyet ararken bu diyara geldim” (Ağaoğlu, 1930:6). Ağaoğlu’nun ütopyası siyasal İslam çizgisinde ortaya çıkmaktadır. Yapılan tasvirlerle Atatürk olduğu anlaşılan yöneticinin yaptığı işlerin büyüklüğüne dikkat çekmek adına dinin yüceliği kullanılmıştır. Yöneticiye dinin yüce makamlarından olan peygamberlik makamı uygun görülmüştür.

Türk kültüründe Tanrı’nın yeryüzündeki yöneticiyi belirlediği inancı vardır. Bu şekilde yöneticiye kutsiyet atfedilerek iktidar erki kuvvetlendirilir. Kişinin Tanrı tarafından seçildiğine inanılması, toplumun geri kalanının yöneticiye isyan etmesini engeller ve itaatkâr bir toplum meydana getirir. İlk Türklerden itibaren durum bu şekildedir. İlk Türklerde kut anlayışı vardır. Kut anlayışına göre bireyin yönetici sıfatına bürünebilmesi için Tanrı tarafından kut verilmesi gerekir. Türkler din değiştirdiklerinde de bu anlayışı terk etmeyerek girdikleri din medeniyetine göre uyarlanmışlardır. İslam medeniyeti çerçevesinde yöneticinin Tanrının yeryüzündeki gölgesi olduğu kabul edilmiştir. Yöneticinin kanı kutsal kabul edilmiş, bu kanı taşıyanlara da kutsiyet atfedilmiştir. Kanın akıtılması yasaklanmıştır. Görüldüğü üzere dinin koruyucu ve yüceltici bir etkisi vardır. Ağaoğlu da bu geleneği sürdürerek Atatürk’e kutsiyet atfetmiştir.

Rüyamdaki Okullar adlı eserde din olgusuna yönelik içerik saptanmamıştır. Bunun temel nedeni yazarın odak notasının okuldan ibaret olmasıdır.

Yurda Dönüş 'te Memduh Şevket Esenal din üzerinde durmamıştır.

Yalnızız romanında Peyami Safa'nın yansıması olan Samim aracılığıyla sık sık ahlâk eğitime değinilmiştir. Din içerisinde ahlâkı barındırmakla birlikte ahlâk için din bir ön koşul değildir. *Samim'in yaratmış olduğu "Simeranya'da yalan tamamıyla lüzumsuz bir hale gelmiştir; anlaşılmalıdır ki bu, tabiatın ve hayatın içindeki zıtlıkları barıştıramayan insanın bir görünüş ahengi yaratmak için kutuplardan birini örtmek ihtiyacıdır. Bu zıtlıklar ortadan kalkar veya uzaklaştırılırsa yalana lüzum kalmaz. Yani prensibinde kutuplaşma bulunan olmak dramına karşı âciz insanın elindeki geçici silâh, yalandır"* (Safa, 2017:71).

Safa romanın ütopya kurgusunda bahsettiği yalanın acizliğine romanın gerçek kurgusunda da Meral üzerinden değinir. Meral Samim'e yalan söyledikten ve yalanı ortaya çıktıktan sonra kendiyi iç hesaplaşma yaşar. *"Artık yalana güvenmiyorum. Kendi yalanlarım başkalarından evvel beni aldattılar. Samim'e rezil oldum, rezil. Gitmiş o gün anneme. Selmin Feriha'ya rastlamış ve anlatmış. İnsanın böyle bir yalanı yakalandığı zaman ahlâkıyla beraber zekâsı da maskara oluyor"* (Safa, 2017:336-337).

Yalan dinlerde günah olarak kabul görmektedir. Yalan, toplumsal düzeni bozup kaosa götürebilme gücüne sahiptir. İdeal toplumsal düzeni bozabilecek bir nifak olduğu için ütopyist yazarlar için yalan istenilmeyen bir durumdur. Yalan konusunda hayli hassas olan Samim bu konuya kafa yormuştur. Yalanı acizlik olarak görmüştür.

Toprak Uyanırsa adlı eserde klişe hale gelmiş hoca ve öğretmen olmak üzere iki meslek grubunun çatışması görülmez. Bu iki meslek grubu köyü ihya etmek için genel itibariyle uyum içerisinde çalışırlar. Aralarında zıt fikirler oluşsa da bunu çatışmaya götürmeden ılımlı bir şekilde hallederler.

"Sınıfa girdiğim zaman Hafız, Kur'ân derslerinde olduğu gibi, kızlarla erkekleri ayrı ayrı oturtmak için tedbirler almaya çalışıyordu. Ona hiç karıştırmışım gibi davranarak bunu önledim. Çocuklar, karışık olarak sıralara oturdular. Boylarına göre dağıtıyormuş gibi sıralayarak onları karıştırdım" (Aydemir, 2012:88).

İki farklı eğitim anlayışına dikkat çekildiği görülmektedir. Hafız geleneksel eğitimin simgesiyken öğretmen çağdaş eğitimin vücut bulmuş halidir. Cumhuriyet ile karma eğitime

geçilmiştir. Bu genel itibarıyla alışılmamış bir durumken muhafazakarlığın daha hat safhada olduğu köylerde uyum süreci daha zor olmuştur.

Dini eğitimi veren kişilerden hafızın yetkinlik sahibi olmadığına yönelik birçok kez eleştiri mahiyetinde değinilir. Din eğitiminin yozlaşmasına dikkat çekilir.

“-A efendi, sorduğuna bak. Lazım olmaya lazım. Ama şimdi şehirlerde ipini sapını koparan, köylere hoca, imam, üfürükçü diye dağılır. Ben, bir aralık Kur'an kurslarında sürttüm. Sesim güzel olduğu için köylere mevlüt, ilahi okumaya da götürürlerdi. Ama bu sefer burada kötü kapandık. Hoş, uzun boylu bir işim de yok ya. Köylü de benden pek bir şey beklemez. Ölü kaldırır, ezan okur, namaz kaldırırım. Zaten camiye, dostlar alışverişte görsün diye gelirler. İçlerinden kaç tanesinin doğru dürüst abdesti olduğunu Allah bilir” (Aydemir,2012:27).

Şehirlerde geçim sıkıntısı çeken ya da toplumun yapısını bozmak üzere özel yetiştirilen birçok kişinin köye ben hocayım diyerek gelip yerleştikleri görülmektedir. Bu hem toplumun düzeni için hem de dininin öğretimi için oldukça tehlikeli bir durumdur.

Gülten Dayıoğlu'nun Işın Çağı Çocukları'nda inanç değeri zayıftır. Bilimin üstünlüğü ön plandayken Tanrı inancı veya başka moral değerlere eserde pek yer verilmez. Tanrı, sadece yeryüzünü ve yaşayan canlıları yaratmış olan yüce varlıktır. İnsanlara akıl ve düşünme yetisi armağan etmiştir, fakat bundan sonrası insanın aklının işidir ve bilimin sayesinde gerçekleşir (Küçükcoşkun, 2006:149).

Din eğitimine çok fazla yer verilmese de yetiştirilen bireyler ateist değildir. Tamamen seküler bir yapının varlığından söz edilemez. Eser'in birçok kısmında Tanrı'nın yüceliğinden insana armağan ettiği yüce vasıflardan ve bunların içerisinde aklın ehemmiyetli konumundan birçok kez söz edilmiştir. Deizm düşüncesine yakın olunduğu söylenebilir.

"Tanrı, özenerek yarattığı insanoğlunu, çok sever. Bu sevgi nedeniyle dünyayı onun ayaklarının altına sermiştir. Üstelik ona akıl ve düşünme yetisi armağan etmiştir. İnsanoğlu tüm bu olanakları, gereği gibi değerlendirememiştir.” (Dayıoğlu,2013:73)

Tanrı'nın insana iyi yaratık niteliği kazandırmak istediği belirtilmiştir. Bu şüphesiz sadece Tanrı varlığına inançla mümkün değildir. İyi bir insan olmak için iyi bir ahlâka sahip olmak gerekir. İleri

Görüşlüler Ülkesi’nde de bireylerin tinsel bakımdan gelişimleri desteklenmiştir. “Bu dâhiler, bilim adamı olarak yetiştirilirken, tinsel yönden çok iyi eğitilmişti, insan yavrusu olarak, özlerinde taşıdıkları, kin, nefret, öfke, kıskançlık, yalancılık, bencillik, kendini beğenmişlik... gibi kötü tutum ve davranışları gemlemeyi öğrenmişlerdi. Ama, bu tinsel düzen, tarım küresinde, çeşitli etkenlerle yıpranmıştı. Bilginlerin ruhsal yapıları giderek, koşullanmaların baskısından kurtulmuş, doğal durumuna dönüşmüştü” (Dayıoğlu,2013:111).

Işın Çağı Çocukları’nda din öğretileri ön planda olmasa da özel olarak yetiştirdikleri bireylerin manevi gelişimlerine büyük önem verilmiştir. Bireylerin olumsuz dürtüleri baskılanmış iyi dürtüleri ise beslenmiştir. Bu durumun olumsuz etkisi de olmuştur. Baskılanan her dürtü baskı ortadan kalktığında yeniden ortaya çıkmıştır.

Balık İzlerinin Sesi adlı eser dine temas etmemiştir.

Serbest İnsanlar Ülkesi’nde adlı eserde din yöneticiyi korumak ve daha ziyadesiyle yüceltmek yaptığı işlerin büyüklüğüne işaret etmek için kullanılmıştır. *Yalnızız* ve *Işın Çağı Çocukları* eserlerinde din konusu nüfuz etmemişken ahlâk eğitimi üzerine önemle durulmuştur. Toprak Uyanırsa’ da Hoca köy halkının özü gibidir. Hoca’yı yeniliklere ikna etmek tüm köyü ikna etmek gibidir. Bu eserdeki hoca ise yenilik karşıtı değildir. Köy halkı ile idealist öğretmen arasındaki iletişim ağını oluşturur. Hoca ve öğretmenin birlikte çalışması, yenileşme çalışmalarını da hızlandırır. Din eğitimi almadan köyde rahat yaşam sürme hevesiyle kendilerini hoca ve türevleri olarak tanıtan kişiler ise eleştirilir. *Rüyamdaki Okullar*, *Yurda Dönüş* ve *Balık İzlerinin Sesi*’nde ise dine yönelik unsurlara rastlanmamıştır.

5.3 Ütopik Eserlerde Teknolojik Bilgi

Teknolojinin gelişmesiyle yeni bir dünya yaratımı gerçekleşmiştir. Antik Yunan’da sadece deniz vasıtası olarak değil yaratma edimi olan sanat ve zanaat olarak da karşımıza çıkan “tekhne” kelimesi, tamamıyla eş değer olmasa da “teknoloji” kelimesinden bağımsız değildir. Kanaatimizce teknoloji ve ütopya yaratma eylemi merkeze alındığında birbirine paralel iki kelime olduğunu söylenebilir. Yakın dönemde hızla gelişen teknoloji, ütopya eserlerinden daha ziyade distopya eserlerinde geniş yer bulmuştur. Kimi yazarlar teknolojinin faydalarını temel alarak ütopya oluştururken kimi yazarlar ise teknolojinin gideceği bilinmezliği ürkütücü bularak distopik eserler meydana getirmiştir.

İncelenilen eserlerden *Işın Çağı Çocukları* ve *Balık İzlerinin Sesi* 1980 sonrası yakın dönem eserleri olduğu için yazarlar yeni bir dünya yaratırken eserlerinde teknolojinin hızlı değişim gücüne başvurmuşlardır.

Dayıoğlu teknolojinin gelişimine karşı olumlu perspektif almış bireylerin yetiştirilmesinde nitelik arttırıcı olarak görmektedir. Dayıoğlu'nun ütopyasında okullarda derslerin işlenişinde elektronik aygıtlardan faydalanılmaktadır. Öğrenciler önlerindeki alıcı-verici nitelikte bulunan araç vasıtasıyla öğretmen ders işlerken, öğrenciler dersi kasete kayıt altına alma imkanına sahiptirler. Kimi öğrenciler derse kitap yerine bu kasetlerden çalışmayı tercih etmektedir. Sınav esnasında da öğrenciler, soruları kaset aracılığıyla yanıtlamaktadır. Öğretmen, sınav kasetlerini okulun bilgisayarına yükleyip kısa sürede değerlendirebilmektedir. Sınavlar anksiyete nedeni olmaktan çıkmış, öğrencilerin eksiklerini gördükleri, eksi yönlerini artıya çevirme imkânı buldukları bir yapı haline gelmiştir.

Dâhiler için bu teknolojik atılım da yeterli gelmemeye başlar. Işın çağının hareket noktası olan ışıklardan ilham alarak eğitimde ışın devri başlatırlar. Dört yaşına gelen çocukların beynine, ışın gönderilerek okuma yazma kabiliyeti kazandırılır. Çocuk, on beş yaşına geldiğinde öğrenim hayatı sona erer. Bundan sonra, yeteneklerine göre, meslek seçimi yapar. Herkes, toplum içinde üstlendiği görevi en iyi şekilde yapmaktadır. Artık okullar kapatılmış, okulların sorumluluğunu, ışın merkezleri devralmıştır. Bu üsler, çok az bir çabayla çağdaş bilgi ve beceri yüklemesi yapabilmektedir. İşlerin bu şekilde kolaylaşması refah düzeyini arttırmıştır.

Balık izlerinin sesi adlı eserde seçilmiş kişiler çok yönlü bireyler olarak tasvir edilir. Önemli araştırmalara imza atan, müzik aleti çalan, kitap yazan ve teknolojik buluşu olan kişilerdir. Seçilmiş insanlar arasında teknolojik buluşlara imza atmanın bir kriter olması teknolojik bilgiye önem verildiğinin göstergesidir.

Seçilmişler aynı zamanda teknolojinin ilerlemesiyle normallerin de güç elde ettiğini ve bu gücü seçilmişlere karşı soykırım malzemesi olarak kullandıklarını dile getirirler. Buradan anlaşıldığı üzere teknoloji önemli bir güç takviyesidir. Asıl önemli olan ise bu gücün iyiliği mi yoksa kötülüğü mü beslediğidir.

Seçilmişler eserin asıl ütöpik mekânı olan BİS adasına bir geçitten inerek ulaşırlar. Afife bu geçitin sonunda kendini devasa bir otoparka benzeyen bir yere ulaşır. Teknolojinin hayli ilerlemiş olduğu bir yerdir. Etrafına bakındığında tekerleksiz araçlara rastlar. Bu BİS adasında teknolojiye bakış biraz farklıdır.

Balık İzlerinin Sesi Adası'nda hem somut gerçekliğin hem de kurmacanın bir arada ele alınması ve bu kavramlara ayrı ayrı içerisinde yer veren ütöpik adaları okuyucuya bir arada sunan ilginç bir yaklaşım benimsenmiştir. Bu adada ulaşım faytonla sağlandığı gibi tekerleksiz, negatif yerçekimi üreten, beyin gücüyle çalışan taşıtlarla da sağlanır. Böylece yazar ilkel ve modern teknoloji ürünlerinin birlikte olabileceği ada hayalini bizlerle paylaşır (Gariper & Küçükcoşkun, 2007:92).

Yazara üretmiş olduğu BİS adasını herkese hitap edecek şekilde dizayn etmiştir. Bu sebeple doğaya yakın ilkel yaşamla teknolojiye yakın modern yaşam iç içedir.

Işın Çağı Çocukları'nda teknoloji birey yetiştiriminde destekleyici bir unsur olarak kabul görmüştür. Dayıoğlu'nun ütopyasında teknoloji hem bireyin bilgi edinme işini kolaylaştırıcı hem de bilginin doğru ve etkili bir şekilde sınanmasını sağlayan bir görev üstlenmiştir. *Balık İzlerinin sesi*'nde teknolojik ürün üretmek seçilmişliğin bir kıstası olarak kabul görmüştür. Teknoloji'nin kontrol edilme noktasının önemine değinilmiştir. Teknoloji'nin ilerlemesiyle modern bir dünya inşa edilmişken ilkel araçlar da muhafaza edilerek nostalji duygusu korunmuştur. Bu sayede her kitleye hitap eden bir düzen kurulmuştur.

İncelenen eserler doğrultusunda teknolojinin hızla gelişmeye başladığı zaman diliminde üretilen ütopyalarda teknolojiye yer verildiği görülmektedir. Teknoloji'nin hayata nüfuz etmediği zaman diliminde üretilen ütopyalarda ise teknoloji kendine yer bulamamıştır.

5.4 Ütöpik Eserlerde Eğitim-Toplum İlişkisi

Bir yıl sonrasını düşünüyorsan, tohum ek,

Tasarladığın on yıl sonrası ise, ağaç dik.

Yok, yüz yıl sonrası ise düşündüğün, halkı eğit!

Tohum ekersen bir kez ürün verir,

Ağaç dikersen, on kez ürün alırsın,

Halkı eğitirsen üründen ürün tüter.

Balık verdiğin, bir kez doyar,

Ona balık tutmayı öğretirsen,

Açlık nedir bilmez...

Kuan TZU

Ütopyalarda ortaya konulan eğitim anlayışı, ütopyadaki toplum anlayışını kavrayabilmek için son derece önemlidir. Eğitim formal ve informal dallarıyla toplumu meydana getirir. Toplumun kodlarından nasıl bir eğitim aldığı anlaşılabilir. Toplum gözlemcisi yazarlarda toplumlarına bakarak nerede sorun olduğunu saptayabilir ve bu sorunu giderici doğru eğitim yolunu sunabilir.

“Doğru” bir toplum için gerekli eğitimin ne olabileceği bu şekilde ortaya konulur. Çünkü ütopya yazarı, kendi toplumunun iyi bir gözlemcisidir ve toplumunda saptadığı “kötü gidişin nedenini ve çözümünü ütopyasında “eğitim” kurumuyla gidermeye çalışacaktır” (Öztürk, 2006:7).

Eğitim ütopyalardaki toplumun yenileşme sirkülasyonunu sağlayan en temel araçtır. Topluma sadece nicel açıdan bakılmamalıdır. Toplum niteliksel açıdan beslenmelidir. Bireye yapılan her yatırım toplumun büyümesini, gelişmesini sağlayacaktır. Nitelikli eğitim, nitelikli bireyi; nitelikli birey, nitelikli toplumu oluşturur. Birey, büyük toplum resminin bir parçasıdır. Ütopyalarda ise genel resme bakılması tercih edilir. Birey doğrudan ele alınmaz. Toplum anlatıldığı için eserlerde bireysel ayrıntılar yerine toplumsal genellemeler vardır.

Serbest İnsanlar Ülkesi’nde hem toplumun yetiştirilmesine hem de yetiştirilen toplumun, yapısının korunmasına büyük önem verilmektedir. Devletin en büyük yatırımı insana yaptığı yatırımdır. Bu yüzden bu yatırımın israf edilmemesi için devlete büyük sorumluluk düşmektedir. Devlet bireyin yaşam boyu eğitimini destekleyici konumdadır.

“Hakikatte bir cemaatin varlık kuvveti fikir, san’at, ilim, askerlik ve sair sahalarda yetiştirdiği büyük adamların adet ve kıymetleri ile ölçülebilir. O halle büyük adamlar yetiştirmek, onları

muhafaza eylemek bir cemaat için bir hayat mes'elesidir. Ve büyük adamlar yetiştiği zamanlarda kendini bilen bir cemaat onlardan azami faideyi elde etmeğe çalışır, hayatlarının her dakikasından behremet olmağa koşar. Hele onların israf olunmalarına ve bozulmalarına asla tahammül etmez.” (Ağaoğlu,1930:21)

Ağaoğlu nitelikli insan gücünün büyük bir emek karşılığı elde edilen nimet olduğunun bilincindedir. Her alanda büyük adamlar yetiştirmek devleti çok yönlü büyütmek demektir. Toplum, bilim insanının, yazarının, sanatçısının yöneticisinin ortak uğraşısıyla yükselir, çağdaş medeniyet seviyesinin sınırlarını zorlar. Sadece yetiştirmekle de yetinmemek gerekir, onları muhafaza etmek de bir o kadar önemlidir. Bu şekilde beyin göçüne dikkat çekmektedir. Beyin göçü; Yatırım yapılan bireye uygun şartlarda çalışma ortamı oluşturulmadığı için bireyin başka bir ülkeye gitmesidir. Masrafını ülke olarak siz karşılarken faydasından başka bir ülkenin faydalanmasıdır. İnsana yapılan kaynak sermayesinin âtil hale gelmesidir. Bu da yazarımız tarafından büyük bir israf olarak görülmektedir.

“Tören asil, elim necip, kanım temizdir. Yurdum evvelce orta Asya'nın yüksek yaylası idi. Sonra taşkın bir kanın hamleleri ile cetlerim Şarka, Garba, Şimale ve Cenuba doğru yayılmışlar. Memleketler basmışlar, devletler kurmuşlar, medeniyetler çıkarmışlar. Evvelce uluslarımız sade yaşarlardı, halkla oturup kalkarlardı, yasaya bakarlardı, hakka ve kurultaya itaat ederlerdi” (Ağaoğlu, 1930, :5).

Ağaoğlu israfın her türüsüne şiddetle karşı çıkmakta eski sade yaşayışı yüceltmektedir. Makamların yüceliği lüks yaşamla değil doğru iş yapmakla, hakka ve meclise itaat etmekten geçmektedir.

“-O halde rica ederim söyleyiniz. Bu mitingler her gün mü olur? Hemen her gün. Burası adeta umumi bir mekteptir. Ülke ahalisinden herkes alakadar olduğu mes'eleler hakkında burada malûmat alır.

-Ne güzel bir adet!” (Ağaoğlu,1930:29)

Günümüzdeki televizyonun, internetin üstlendiği sorumluluğu o zaman hatipler üstlenmektedir. Toplumu bilinçlendirmek ve halkın haber alma özgürlüğüne kavuşması gibi ulvi bir iş edinmişlerdir. Hatipler ülkenin her yerindedirler. Hatipler ülkeyi sürekli dolaşarak topluma

özellikle de gençlere yol göstermektedirler. Bu şekilde toplumda zuhur edebilecek kötü huylara karşı önlemler yaklaşım sergilemektedirler. Eğer bu tedbirlere rağmen toplumdaki fertlerden birisi kötü bir huy edinirse derhal tepki gösterilerek toplumdan dışlanır. Toplumun çıkarları her şeyin üstünde tutulmaktadır. Bir kişiyi feda etmek binlerce kişiyi korumak için tercih edilebilir bir yol olarak görünür. Toplumun yetiştirdiği iyi insanlara ise her zaman hürmet edilmektedir.

“Panteo'nun üzerinde altın hat ile şu yazı yazılmıştı. ‘Serbest ülkenin büyük evlatlarına minnettarlık abidesi’ izah ettiler ve anladım ki bütün serbest ülkenin yetiştirdiği bütün büyük adamlar burada yatıyorlarmış. Her gün ahali takım takım buraya koşarmış ve küçük çocuklara orada yatan büyük adamların tercümei halleri, ülkeye karşı yapmış oldukları hizmetler naklî hikâye edilirmiş.” (Ağaoğlu,1930: 82)

Ağaoğlu'na göre insan iyi veya kötü olarak doğmaz onu iyi veya kötü yapan yetiştiği çevrenin kültürel ve sosyal yapısıdır. Çocuğa küçük yaşta çevresinden rol model alabileceği kişiler gösterilir ve anlatılır. İyi örneklerle tanık olan çocuğun içinde iyi huylar uyandırılır. Çocuklar ülkesine hizmet etmiş bu büyük insanlara karşı içinde minnettarlık duygusu besler.

Baltacıoğlu'nun *Rüyamdaki Okullar*'ında eğitim sahasında yapmayı düşündüğü yenilikler, aynı zamanda insanın bütün hayatını da ilgilendiren yenilik ve değişimleri içermektedir. Düşünür açısından toplumun kültürü ile uyuşmayan bir eğitim anlayışının başarılı olma şansı yoktur. Dolayısıyla sadece eğitim ve öğretim hayatını şekillendirmekle kalmayıp aynı zamanda bu doğrultu da toplumu da değiştirmek amaç olmalıdır. (Kahveci,2018:203) Baltacıoğlu ilmi okutmaktan öte onu kullandırtma gayesi içerisindedir. Dersi sadece teorik olarak almak kafa yorgunluğundan başka bir şey bırakmaz. Bilgiyi işlemek onun hayattaki yansımasını bulmak ise topluma yarar sağlar. Toplumun gelişmesine öncülük eder.

“Çocuğun dosyasını elime aldım, tetkik etmeye başladım. Çocuk muhtelif gübrelerin, nebatların gelişimi üzerine tesirinden bahseden sayfalarının bir tarafında şöyle diyordu: "babam Anadolu gezilerinin hatıralarını anlatırken demişti ki: Niğde'de ev sahipleri aptesaneleri evden bir koridorla ayırırlar ve daima bahçe tarafından bir kapak bırakırlar. Bu kapak zaman zaman açılıp içindeki insan gübresi alınır ve tarlalara dökülür. Şimdi sebebini anlıyorum. Bu gübreyi krizantemler için kullandım, pek çok istifade ettim. Çünkü fevkalade büyütüyor. Ziraat kitaplarını tetkik ettim. Bulduğum malumala göre, bir insan senede 3,5 kilo azot ve 2 kilo fosfat veriyor. Bu

kuvvetler insan gübresiyle toprağa karıştırıyor. Türkiye'nin bazı yerlerinde olduğu gibi Fransa, Belçika, Japonya ve Çinde insan gübresinden istifade ediyor. Ziraat kitaplarımı karıştırırken Profesör Mehmet Yaşar'ın Ziraat Fenni adlı kitabında tahaf bir hesap gördüm, satırları aynen buraya yazıyorum: «yapılan tetkikat ve hesabata nazaren bir insan senevi 3,5 kilozot,2 kilo kadar da fosfat husule getirmektedir. Azotun kilo- sunu 20, hamızı fosforunkini 15 kuruş hesap edersek, azotun kıymeti $35 \times 20 = 70$ kuruş, hamızı fosforun ise $15 \times 2 = 30$ kuruşa baliğ bulunduğuna göre bir insan bir liralık mevadı münbite veriyor demektir.... Memleketin nüfusu 20 milyon olduğuna göre her yıl 20 milyon lira kaybediyoruz. Eğer büyüyünce bir şehrin belediye reisi olursam ilk işim halka bu gübrelerden istifade yollarını öğretmek olacaktır.... » (Baltacıoğlu, 1944:26-27).

Öğrenciler okulda kazandıkları muhakeme gücüyle teorik bilgileri hayata uyarlayarak pratiğe çevirebilmektedir. Asıl olan toplum yararı olduğu için ülke ekonomisini düşünerek öğrenci edindiği bu bilgilerle halkı bilinçlendirme gayesi içerisinde.

Öğrencileri toplum hayatına, meslek hayatına doğrudan etki etmeye çalışan bir anlayışın ortaya çıkardığı bir model, bir sistem, bir uygulama sahası olma özelliği göstermektedir. Öğrencilerden bu okul da sadece okuyan değil yazan şahsiyet, sadece ezberleyen değil tartışan, uygulayan, kullanan şahsiyet; eskiye olduğu gibi razı olan değil, yeni ile karşılaştıran şahsiyet olmaları arzu edilmektedir. Düşünür bu yeni eğitim anlayışının yetiştireceği iyi eğitilmiş insanlarla sağlıklı aynı zamanda toplumsal kalkınmanın da gerçekleşeceğini düşünmektedir (Kahveci, 2018:5).

“BEN.- Sizce pedagoji ne demektir, bunu bana söyler misiniz?

ÖĞRETMEN. - Evet; ressamı, bahçıvanı, çiftçiyi, pilotu, radyocuyu ve askeri en kısa zamanda, en iyi, yani yaratıcılık gücü en yüksek olarak yetiştiren tekniktir” (Baltacıoğlu,1944:11). Kanaatimizce Baltacıoğlu için toplumsal kalkınma modeline giden yol eğitim sisteminden geçmektedir.

Yurda Dönüş (1940) M. Şevket Esenal dikey sanayi medeniyeti yerine yatay tarım medeniyetini düşlemektedir. Bunun için de köy toplumunun eğitimine büyük önem vermiştir. Tarım konusunda oldukça şanslı olan Türkiye’de yaşayan her bireyin, hangi mesleği icra ederse etsin tarım faaliyetleriyle ilişki içerisinde olmasını telkin etmiştir. Bu düşün temel dayanağı eserin yazıldığı dönem olan erken cumhuriyet döneminde köy nüfusu kent nüfusuna göre fazladır.

Köydeki tarım arazileri ise köylüler arasında dengeli bir dağılım göstermez. Geniş köy arazileri köy ağalarının tekelindedir. Cumhuriyetin ilk yıllarında baş gösteren bu soruna karşı Memduh Şevket Esendal haklarının ve sorumluluklarının bilincinde olan eğitilmiş, güçlü bir köy halkı düşlemiştir. Esendal'ın ürettiği bu ütopyayı besleyen ana kaynaklardan birisi de de bir dönem milletvekili olarak görev aldığı CHP'nin köycülük politikasıdır. Bu İlim yuvaları ülkenin merkezi birkaç noktasına konumlanmamış, ülkenin her yerinde kümelenmişlerdir. Eğitim daha ulaşılabilir hale gelmiştir.

Zorkul' a göre köydeki eğitimin genelde mesleki eğitime yönelik olması CHP'nin köye yönelik politikalarından olan Köy Enstitüleri'ni aklı getirmektedir. Zorkul'un bu bağlantıyı kurmasındaki temel nokta Esendal'ın ütopyasındaki eğitim şekliyle Köy Enstitüleri'ndeki eğitim şeklinin işlev olarak aynı olmasıdır. Her iki eğitim modelinde de birey bulunduğu ortam içerisinde yetiştirilir ve yetiştiğinde, bulunduğu konuma hizmet eder. (Zorkul, 2015:213). Kadınlar da hobi olarak ürettikleri dokuma, işleme ve örme gibi dalların eğitimini alarak hobilerini mesleğe dönüştürmüşlerdir. Toplum içinde daha güçlü kadın profili oluşmuştur.

Öyküde toplumun eğitimi hususunda halkevleri de büyük rol oynamaktadır. Köy halkı için halkevleri eğlenerek öğrendikleri bir mekandır. Akşamları halkevleri günümüzdeki televizyonun görevini üstlenmektedir. Köydekiler aileleriyle halkevine giderek tiyatro, orta oyunu gibi gösterileri izleyerek hem hoşça vakit geçirmekte hem de bu gösteriler sayesinde daha bilinçli hale gelmektedirler. Orada sunulan gösteriler ise bizzat köyün gençleri tarafından icra edilmektedir. Köyün gençlerinin köyden kopmayarak köyün gelişimi için çaba göstermeleri yine Esendal'ın köycülük politikasının yansımasıdır.

Safa'nın *Yalnızız*'daki ütopyasında öğrenme yaş kisvesi altına sokulmamış, okulla sınırlı bırakılmamıştır. Toplumun her yaş kesimine eğitim hizmeti sunulmuştur. Bununla beraber eğitim almanın sorumluluğu bireye yüklenmiştir. Birey istibdat, ilgi ve sorumlulukları önderliğinde eğitimden yararlanır. Birey kendi kendine yetebilmeyi öğrendiğinden ötürü sıkıntı durumunda yardım bekleyen değil müdahale eden konumundadır. Toplum manevi durumlar içinde aynı hassasiyeti göstermektedir.

“Orada herkes, hastalanmadan evvel, hayatın çaresizlikleri önünde sinirlenmemeyi, isyan etmemeyi öğrenir. Bütün ailelerde ve müesseselerde her gün yapılan ruh sporu budur. Kendine

göre ayinleri vardır. Öyle ki, bütün Simeranya'yı derin bir sükûn ve tevekkül havası sarmıştır. Oraya ilk adımını atar atmaz, kendini her tarafa yayılmış bir umumi intibak ve ahenk atmosferi içinde bulursun. Herkes bu ruh sağlığının yollarını bilir ve hastalandıktan sonra, kendi kendisine isyandan tevekküle giden yolu açacak telkinlere uygun bir hazırlık bulur” (Yalnızız,2017:74).

Safa toplumun eğitimine Simeranya'da değindiği kadar romanın gerçek kurgusunda da değinir. *“Cemiyet ve cemiyetin yaşattığı değerler; kişilerin üzerinde olan, kişilere manevi yaptırımlar uygulayan, kişilere belli sorumluluklar hissettiren ve yaşayan bir güç olarak yansıtılmıştır. Cemiyetin kendisine has değerleri olduğu ve bu değerlerle şekillenen belli bir düzene sahip olduğu ifade edilmiştir. Cemiyet, toplumun temeli olan ailenin bir yansıması olarak da ele alınmıştır. Yazar anlatıcı yozlaşmış bir toplum yapısını göstermek için yozlaşmış ailede yetişen Feriha, Meral gibi olumsuz karakterlere yer vermiştir” (Çebi, 2016).*

Toplumun en küçük bileşeni olan aile kurumu içerisinde de Samim bir öğretmen ciddiyetinde kontrolü elinde bulundurmaktadır. Milli kültürün aktarımı hususunda Meral üzerinde etki gücü yüksektir. Meral argo kelime kullandığında, bir kelimenin Türkçesi yerine Fransızcasını tercih ettiğinde derhal gerekli uyarıları yapmaktadır.

Toprak Uyanırsa'da toplumun uyanması için toprağın uyanması ön koşuldur. Hocanın bu konuda yaptığı ikaz dikkat çekicidir.

“- Köyü yazarsın. Mektebi de açarsın. Ama sen bana bak, efendi: Köyün dirliğine el atmadıkça, Keltepe'ye mektep değil ya, darülfünun açsan nafile. Sen köyün dirliğine el at oğlum, köyün dirliğine bak...” (Aydemir,2012:79)

Öğretmen, bu ikazı dikkate alarak hem toprağı hem de toplumu uyandırma gayesiyle işe koyulur. Öğretmen toplumun bir parçasıdır. Eğitimi köy hayatına uyarlamak ister. Bir araç olan eğitimi köy toplumuna öyle şuurulu bir müdahale şeklinde verir ki hem köyün şartlarına hem de çağın gereksinimlerine ters düşmez. Araç olan eğitimi amaç pozisyonuna getirir. Onun için amaçsız bir öğretim cansız bir öğretimdir. Cansız öğretimi sadece ahirete dönük bir telkin olarak tanımlar ve bu hususta Osmanlıyı örnek gösterir.

Köy bağlamında öğretimin amacı yazar için köylünün kendi kökünü, kendi köyünün maddi ve manevi oluşumunun bilincinde ve bunu geliştirmeye istekli olmasıdır. Yazar için Türk eğitim

sisteminin en büyük yanlışı gençlerin köklerinden koparılmasıdır. Onların koparıldıkları yere yani yuvasına, köyüne, şehrine dönemeyecek kadar yabancılaştırmasıdır. Bu yüzden yatılı okul kavramına karşı çıkmaktadır.

Öğretmenin eğitim adına diğer bir önemli atılımı da okuma- yazma kursu açmasıdır. Öğretmen, zamanla kursa katılım sağlayan kişilere sadece okuma yazma öğretmenin yeterli olamayacağı kanısına varır. Bu kanıya varmasındaki en büyük etken dünyası bu köy olan insanlara yeni dünyalar açma isteği ve köyün dışına çıktıklarında sudan çıkmış balığa dönmelerini engelleme isteğidir. Bu sebeplerden ötürü eğitim konularını gençlere yeni bakış açıları kazandıracak sosyal bilgiler üzerinde yoğunlaştırır. Köylülerin hem yaşam standartlarını yükseltebileceklerini hem de eğitim olarak istenilen seviyeye ulaşabileceklerini onlara gösterir.

Devlet ve köylü güçlerini birleştirerek köyün refah düzeyini artırır. Köye kooperatif kurulur, köyün temel ihtiyaçları giderilir. Bunların yanında öğretmen de eğitim ile ilgili gerekli çalışmaları yapmaktadır. Öğretmen eğitimi sadece okul çocuklarıyla kısıtlı tutmak istemez. Okulu yirmi dört saat açık tutarak daha geniş bir kitleye seslenir. Köyde öğretmenlik yapan Semiha Işık hanımefendinin katkılarıyla kadınların da dâhil edildiği bir eğitim faaliyetine girişilir. Bu girişimin en büyük geri dönüşü Keltepe'ye inşa edilen modern bir okuldur. Öğretmen ufkunun genişliği ile Anadolu toplumuna yeni ufuklar açmıştır

Işın Çağı Çocukları'nın ütopyasındaki toplum yapısına bakıldığında ülkedeki bilginlerin, ayrıcalıklı yurttaşlar olduğu görülür. İstekleri, yönetim tarafından hemen karşılanmaktadır. Eğitilmiş insanın baş tacı olduğu bu düzende bilginlerin arasına katılmak ise çok zordur. Bilginler kuruluna katılmak isteyen bireyin, öncelikle yüksek bir zekaya sahip olması ve önemli bir buluşa imza atması gerekir. Bunun akabinde de çeşitli konular üzerine birçok sınava tabii tutulurlar. Bilginler ayrıcalıklı yurttaşlar olsalar da kimse kimsenin hayatına, imkanlarına, göz dikmez. Çünkü, kast sistemi gibi bir sistem hâkim değildir. Çaba gösteren herkes, istediği olanaklara kolayca ulaşabilir, Işın çağında bunu engelleyecek hiçbir güç, görüş kişi ya da kurum yoktur.

Balık İzlerinin Sesi'nde toplum seçilmişler ve normaller olmak üzere iki kutba ayrılmıştır. Seksen sekiz ülkeden özel kriterler doğrultusunda seçilmiş seksen sekiz öğrenci uluslararası pilot eğitim merkezine getirilirler. Buket Uzuner bu sayede uluslararası eğitim ütopyasını ortaya koyar. Normallerden sıyrılıp seçkin insanlarla bir arada Fantolt seçkin öğrenciler merkezinde eğitim

görmek seçkin öğrenciler için mutluluk kaynağıdır. Buraya getirilmelerinin asıl amacının normalleştirmek olması özellikle Afife’de hayal kırıklığı oluşturur.

“Afife Pirî, normal olmayı tam bir aşağılanma olarak değerlendirir. Çünkü normallik seçilmişliğin zıddıdır. Onlar normaller gibi bürokrasi, örgütlenme ve yönetilme kaygısı taşımazlar. Onların tartıştıkları konular normallerin ele almadığı konulardır. Hiçbir not, hiçbir derece, unvan, şan ve şöhret kaygısı olmadan insanların birbirine bilgi ve tecrübelerini aktardıkları bir eğitim modelini savunurlar. Bu görüşlerle roman, ütöpik bir yapı kazanmaya başlar. Ancak bunu, merkezdeki normallerin varlığı gölgeler”(Gariper ve Küçükcoşkun, 2007:79).

Uzuner’in ütopyasında seçilmiş kişiler eğitilmiş, birkaç dil bilen, akademik çalışmalara imza atmış, buluşları olan insanlardır. Bu nedenle toplumun geri kalanından kendilerini üstün görmektedirler. Kendilerini ayrıcalıklı bir sınıf olarak görmeleri ütopyaların eşitlikçi yapısına ters düşmektedir.

*Serbest insanlar ülkesi’nde eğitim toplum ilişkisi güçlü bir şekilde kurulmuştur. Toplum varlık erki farklı alanlarda niceliksel ve niteliksel mevcudiyeti ile ölçülebilir. Güçlü bir toplum oluşturmak için her ne kadar sürece dikkat ediliyorsa aynı şekilde sonuçta oluşturulan toplumun varlığının korunmasına da dikkat edilmelidir. Toplumun yetişmiş iyi örnekleri küçük yaşta çocuklara benimsetilmektedir. Bu şekilde hem çocuğun önüne iyi bir örnek sunulur hem de çocukta vefa duygusu uyandırılır. *Rüyamdaki Okullar*’da toplumun kültürü ile uyum içerisinde bir eğitim anlayışının başarılı olacağı dile getirilir. Çocukların edindikleri bilgileri toplum yararına uygulayıcı ve geliştirici bir rolde kullanmaları beklenir. Baltacıoğlu’na göre toplumsal kalkınmanın reçetesi eğitimidir. *Yurda Dönüş*’e göre kişi eğitim gayesiyle bulunduğu ortamdan koparılmamalıdır. Bireyin bulunduğu toplumu daha iyi tanıması sağlanmalıdır. Bu sayede birey bulunduğu toplumu daha ileriye taşımak için kendinde güç bulur. Esendal’ın toplum ve eğitim üzerine kurduğu ilişki CHP’nin köycülük politikası eserin kurgusunda ete kemiğe bürünür. Halkevleri de sosyal ve kültürel gelişimi sağlamada öncü kurumlardan biridir. Toplum’un eğitime rahat ulaşabilmesi için doğu illerinde de önemli ilim yuvaları oluşturulmuş, üniversiteler kurulmuştur. *Yalnızız*’da eğitim yaş gruplarıyla sınırlandırılmaz. Toplum’un her kesiminin ilgi ve ihtiyacı doğrultusunda yararlanabileceği bir sistem olarak kurgulanır. Eğitim, kültürel aktarımı sağlayan toplumu düzenleyen bir olgu olarak düşünülür. *Toprak Uyanırsa*’da *Yurda Dönüş* adlı öyküde olduğu gibi çocuğun eğitim için köyden koparılıp kente gönderilmesine şiddetle karşı çıkar. Çocuk köy kültürü*

içerisinde bulunduğu kültürü geliştirmek ve ileriye aktarmakla yükümlüdür. *Işın Çağı Çocukları*' nda eğitim toplumda ayrıcalık elde etmenin yoludur. Eğitimden yararlanma imkânı herkese eşit şekilde sunulduğu için ayrıcalık elde edenler toplumun geri kalanı tarafından kıskanılmaz. *Balık İzlerinin Sesi* 'nde uluslararası eğitim ütopyası ön görülmüştür. Uluslararası eğitime seçilmiş insanların tek gayeleri bilgi edinmek ve bilgi paylaşmaktır. Eğitimi statü elde etme aracı olarak görmezler.

Ütopik eserlerde eğitim toplum ilişkisi, çoğu zaman ideal bir toplumda nasıl bir eğitim sistemi olduğunu gösterir. Bu eserlerde eğitim, toplumun kültürel değerleri ve hedefleriyle uyumlu bir yapıda biçimlenir ve bireylerin gelişimine katkıda bulunur.

5.5 Ütopik Eserlerde Eğitim-Devlet İlişkisi

Formal eğitim devletin etki alanındadır. Devlet formal eğitimi finanse ederek eğitimin sürekliliğini sağlamaktadır. Devlet her bireye eğitim alma imkânı sağladığı için fırsat eşitliği yaratır. Bu sayede eğitim alma hakkı sadece zengin sınıfın inhisarında olmaz ve toplumun geneli eğitimi olur. Özel ve devlet okullarında eğitimin yönetimi devletin elinde olduğundan dolayı toplumun kontrolü de devlet tarafından sağlanır ve denetlenir.

Vural'a göre ütopya eserlerinde devletin yurttaşlarına karşı koruyucu ve kollayıcı bir yönelim sergilerken distopya eserlerinde iktidar vatandaşlar üzerinde bir baskı kurmakta ve büyük oranda bir "demir yumruk" yönetimi sergilemektedir. Bu açıdan bakıldığında ütopya eserlerinde uygulanan sosyal kontrol mekanizmalarının "ideal yönetim"e ulaşmak ya da "ideal düzen"i sürdürmek amacıyla kullanılmasına karşın distopya eserlerindeki sosyal kontrol uygulamalarının "tahakküm rejimi"ni sürdürmek üzere kullanıldıkları söylenebilir. (Vural, 2011:94)

Kusursuz bir toplumsal yapının yaratılabilmesinin yolu, kusursuzluğun hayalini kurmak ve kusursuz düşünmekten geçmektedir. Aklın ve düşüncenin bu gayeye yönelik yaratıcılığından hem yineleyici hem de yenileyici imgelem gücünden fayda sağlanmalıdır. Eğitim, bu gayeye giden yolda en güçlü yöntemdir. Değişim ve dönüşümün yaratıcısı olacak bireyler, yeniden düşünecek ve kusursuzu düşleyecek olan bireyler, bu minvalde yol alacak bir "eğitme" anlayışını kaynak olarak görecektir. *Birey, kendi çıkmazını da kurtuluş yolunu da bu araçla sağlayabilir. Bundan ötürü Ütopyalarda çoğunlukla şuna rastlamaktayız ki, devletin temeli eğitimidir. Bütün ütopyaları ve ütopik tutumları, eğitim kavramına sıkı sıkıya sarılmalarına sürükleyen en önemli faktör Platon*

olmaktadır. Çünkü Platon, "eğitim" ile "devlet" i birbirini yaratan, birbirini üreten iki sistem olarak ele almaktadır. (Öztürk,2006,100)

Serbest insanlar ülkesi'nde adlı ütöpik eserde de eğitim ve devlet arasında sıkı bir ilişki kurulmuştur. "Hakikaten o gün serbest ülkenin akademisinde icra olunan bir merasime davet edilmiştik. Gittik. Muhteşem bir binaya girdik. Binanın mermer merdivenlerinden vâsi salonuna kadar iki taraf beldenin meşhur adamlarının heykelleri ile donatılmıştı. Bize ayrıca bir loca verilmişti. Komşu localarda da bir çok hanım ve efendiler bulunuyordu. Henüz salon boştu. Fakat bir kaç dakika sonra zil çalındı ve akademi azası birer ikişer dahil olmağö başladılar" (Ağaoğlu,1930:66).

Devlet, eğitime verdiği önemi yaptığı yatırımlar ile gösterir. Ağaoğlu'nun ütopyasında hem kadınlara hem de erkeklere hitap eden akademinin fiziki özellikleri gayet iyi durumdadır. Devlet sadece binalara değil binaların içini dolduracak kültürel etkinlikleri de finanse etmektedir. Bu şekilde devlet nitelikli insan yetiştirmektedir. Devletin tamamıyla kendi kontrolü içerisinde olan örgün eğitim de olanaklar bakımından gayet iyi durumdadır. Okullar şehir boyutundadır. Kültürel buluşmanın yaşandığı okula dünyanın farklı yerlerinden gelen on altı bin öğrenci bulunmaktadır. Kütüphanesinde dört yüz bin cilt kitap yer almaktadır. Dünya çapında ün salmış birçok profesör üniversitenin bünyesinde. Bu muhteşem binanın her tarafında farklı bilim dallarında yeni nesil yetişmektedir. Yeni nesil, ihtiyar profesörlerin rehberliğinde çalışmakta, yarını bugünden daha iyi yapmak için uğraşmaktadır. Örgün eğitimin son basamağı olan üniversiteler bu şekilde iyi imkanlara sahip olduğu gibi ilk basamağı olan ilköğretimlerde de aynı şekilde iyi imkanlar sunulmaktadır. Şehir içerisinde pek çok ilkokul yer almaktadır. 6-12 yaş aralığında olan erkek, kız bütün çocuklar ilkokula devam etmek mecburiyetindedirler. Her kesim çocuğunu buraya göndermekle mükelleftir. Çocukların bütün eğitim harcamaları devlet tarafından karşılanır. Bütün okul gereçleri devlet tarafından verilir. Bu sayede okuma bilmeyen vatandaş kalmamıştır. Çocuklar aldıkları bu örgün eğitimin yanında yaygın eğitimle de desteklenirler. Şehrin içerisinde halk için Kütüphaneler mevcuttur. İlkokullarda yetiştirilen çocuklar serbest zamanlarının bir kısmını burada ders çalışarak geçirirler Buradan kitap alarak çalışmalarını evlerinde de devam ettirme imkanına sahiptirler. Bu şekilde bilgilerini sürekli artırmaktadırlar, beyinlerini terbiye ederler ve çağın gereksinimlerini karşılarlar. Devlet eğitim aşamasında bireyin yanında olmasının yanı sıra eğitim sonrasında da bireyin istihdamı hususunda destek sağlamaktadır.

“-İş arayıp bulamıyanlardır. Bunlara ya iş bulunacak, ve yahut devlet hesabına ücret zerilecektir!

-Üstat, devlet bu kadar ağır yükü üzerine nasıl alır?

- Almak mecburiyetindedir. Yukarda izah ettiğim veçhile vatandaşlık haysiyeti vatandaşın aç kalmasına tahammül edemez. Hüsnü niyet sahibi olarak çalışmak isteyen bir vatandaşın sırf iş bulmaması yüzünden aç kalması bir zulümdür.” (Ağaoğlu,1930:118)

Ya ona iş bulur veya iş buluncaya kadar besler. İşte ülkemizde kabul edilen bu vatandaşlık şeref ve nefsi beşer telakkisinden doğmuştur. (Ağaoğlu,1930:119) Burada sosyal devlet anlayışının üst mertebede olduğu görülmektedir. Devlet bireylerin kişilik haklarına hassasiyet içerisinde yaklaşmaktadır. Devlet, işsizlikle mücadele etmek ve yurttaşlarının geçimini sağlamak için istihdam politikaları ve sosyal güvenlik önlemleri uygulamaktadır.

Rüyamdaki Okullar ‘da okulların fiziki şartlarının çok iyi olduğu ve modern tarzda tasarlandığı görülmektedir. Devlet okulların nitelikleri bakımından iyi bir yatırım yapmıştır.

Yurda Dönüş adlı hikâyede devlet Van, Ahlat ve Muş’ta ve Beyşehir civarında fakülteler inşaa etmiştir. Ahlat civarında konumlanmış fakültelele, sağlık evleri, laboratuvarlarla donanmış geniş kümeye “Uygurluk”, Afyon civarındaki kümelenmeye ise “Oğuzluk” denmektedir. İnsanları eğitim için kentlere yönlendirmek yerine ülke geneline yaptığı fakültelerle buldukları yerden kopmadan iyi bir eğitim imkânı sunmuştur.

Toprak Uyanırsa’ da öğretmen yeni bir düzen oluştururken maddi olarak en büyük dayanak noktası devlettir. Öğretmen devletin maddi imkanları ve kendi yetkinlik olanaklarıyla köylünün hayatına sihirli değnek misali bir dokunuş sağlar. Köylü aydınlanmaya ve kalkınmaya karşı tutum sergilemeyip eğitimi destekler konuma getirilmiştir. Keltepe, Öğretmen’in girişimci karakteriyle artık kötü kaderini yenmiştir Köyün mimarı devletin yetiştirdiği, devletine hizmet eden Öğretmen’dir.

Devleti milletten ayrı düşünmek olmaz. Okul ve öğretmen köyde devletin temsilcisidir. Devletin ve rejimin istediği değişimi gerçekleştirmek bu iki temsilciye düşmektedir. Bunun şuurunda olan Öğretmen’in ilk amacı, okulu imar etmektir. “- İşte burası mektep! Muhtar

davarlarını buraya kapatır. Halbuki köyün salma parasıyla yapıldı. Vaktiyle içinde bir eğitimci biraz çalışmak istemiş. Ama seçimler yapıp devir de since, Muhtar eğitimci de sarmış. O vakitten beri burası ağıldır...” (Aydemir,2012:34) Öğretmen’in çabası, Polatlı’daki garnizon komutanının destekleri ile köyün ahır olarak kullanılan eski okulu onararak eğitime başlanır. Bu çabalar, çocuklar kadar, köydeki gençlerin ve yaşlıların da eğitime ve öğrenmeye olan arzularını kamçulamıştır. Eserin sonunda, köyün hâkim mevkiine yapılan modern okul, köydeki müspet dönüşümü göstermek yanında, köyün ve devletin elbirliğinin ve başarısının da ifadesi olmuştur.(Ogur, 2018:289)

Dayıoğlu’nun İleri Görüşlüler Ülkesi, devletler arasında medeniyeti, yüksek bir mevkidedir. Devlet bu konumunu dünyaca ünlü bilim adamlarına borçludur. Bilim kurulunun gerçekleştirdiği buluşlar diğer devletlere kıyasla çok ileridedir. Bu dahi bilginlerin buluşlarının bir kısmından dünya haberdar edilirken bir kısmı devlet yararı için gizleniyordu. Devlet kendi çıkarları doğrultusunda yetiştireceği bilim insanlarını bebekliklerinde özel kriterler eşliğinde belirlemiştir. Bu kritere göre bebekler dahilik düzeyinde ve cinsiyet olarak erkek olmak zorundadır. Bunun için ülkedeki tüm hastanelere özel eğitim almış kişiler konumlandırılmıştır. Bunların görevleri üstün zekâlı bebekleri tespit etmektir. Tespit sonrasında ülkeye hizmet için bebeklikten itibaren yetiştirilecekleri yaylaya götürülmüştür. Yaylanın çevresini elektronik cihazlarla güvenlik altına alınmış, sonra orada eşi benzeri olmayan bir çiftlik kurulmuştur. Devlet bu bireylerin eğitimi için üst düzey bir ortam oluşturmuştur. Devlet öncesinde bireylere hizmet etmiş, bunun neticesinde de yetiştirdiği bu bireylerden hizmet beklemiştir.

Balık İzlerinin Sesi ‘nde de sosyal devlet anlayışı hakimdir. Seksen sekiz ülkeden seksen sekiz üstün zekalı öğrencinin eğitim almak üzere getirildiği önce daha sonra klinik olduğu anlaşılacak olan Fantolt Seçkin Öğrenciler Merkezi fiziki şartlar bakımından şu şekilde tarif edilir.

“Odalarımız tek kişilikti. Bir öğrenci odasından çok, üç yıldızlı bir Avrupa oteli konforunda ve yirmi metrekaare büyüklüğündeydi. Bütün mobilyalar ahşaptı ve İskandinav tarzındaydı: yalın, pratik ve özgün.” (Uzuner,1999:17).

“Açıklamak istediğim bir başka nokta, kimlik kartlarımızdı. Kredi kartlarını andıran, elektronik baskılı, metal kartlardı bunlar. Eflatun üzerine beyaz kabartma elektronik yazıyla, anadilimiz ve İngilizce olmak üzere iki dilde, adlarımız ve Birleşmiş Milletler’in burslu, seçilmiş özel öğrencisi

olduğumuz yazılmıştı. Kartın sol alt köşesinde kimlik numaramız, sol köşede de 'ait olduğumuz ülkenin kod harfleri yer alıyordu.' (Uzuner, 1999:19).

Önce ütöpik mekân olarak algılanan Fantolt Seçkin Öğrenciler merkezinde öğrencilerin hayatını kolaylaştırmaya yönelik devlet yatırımları yapılmıştır. Mekân tasarımı için göz yormayan sade, zamansız, şık İskandinav tarzı tercih edilmiştir.

“Bu kart sayesinde küçük kentin merkezine giden otobüslere, merkezdeki tramvaya ve dağlara tırmanan teleferiğe ücretsiz biniyorduk: Gratis! Ayrıca kütüphanelerde, sinema, tiyatro ve konser salonlarında da kartlarımız geçerliydi.” (Uzuner, 1999:20).

Diğer bir yatırım ise öğrenciler için özel çıkan kart da aynı şekilde öğrencilerin günlük yaşamını kolaylaştırmakta ulaşım konusunda ekonomik destek sağlamaktadır. Kart kültürel gelişimlerine de katkı sağlamaktadır.

Eserlerin hepsinde devlet eğitimi maddi olarak beslemektedir. Ütöpik eserler genellikle devletin bireylere eşit ve adil eğitim fırsatı sunması gerektiğini ön plana çıkarır. Bunların ışığında, devletin eğitim alanında görevleri arasında, herkesin eşit fırsata kavuşmasını sağlamak ve toplumun düzeyini artırmak yer alır.

5.6 Ütöpik Eserlerde Eğitim-Politika İlişkisi

Toplumı yönetmek ve yönlendirmek için ideolojiler vardır. İdeolojiler eğitim yoluyla servis edilir. Siyaset, kümülatif gelişimi hedeflerken bireyin gelişimine katkıda bulunur. Eğitim ise toplumun geleceğini biçimlendirirken, bireylerin düşünce yapılarını etkiler. *“Her ne kadar genellikle ütopyalarda birçok politik düşünce yer alsa bile, yazarın zihninde yer alan amaçların gerçekleşmesi için ütopyada "asıl enstrüman "eğitim"dir.” (Öztürk, 2006:99).*

“Hemen her ütopyada yeni insanın programlanması ütopyanın siyasi programıyla (ideolojik formülasyon ve biçimleriyle) uyum içerisinde olacaktır. Bu nedenle ütopyada pedagojik bir formasyonu ve dolayısıyla eğitimi de yeni insanın yaratımı sürecinin aşamaları olarak görürüz. Bu aynı zamanda gelecek kuşakların da garantiye alınması ve bu yeni insanın sürekliliğinin sağlanması amacına da hizmet eder. Bu sürekliliğin sağlanması, Kültür devrimlerinin de ortak bir özelliği olan yeniden programlama sayesinde başarılı:” (Doğan, 2016:44-45).

Günümüzde bütün ideoloji ve devletlerin, var olma amacıyla denetleyip düzenledikleri toplumu uzun zaman diliminde yönlendirme ve taraftar olmasını sağlamada en önemli araç olarak eğitim kurumlarından faydalanılmaktadır. Bütün ütopyaların eğitimi araç olarak faydalanmasının suçlanmasına karşın, geleceği ve toplumsal düzeni yeniden oluşturmada bütün devletlerin elinde eğitim en etkin araç durumundadır. (Öztürk, 2006:308-309)

Serbest İnsanlar Ülkesi 'nde monarşi yönetiminde yetişen bireyin cumhuriyetin içerisinde yaşarken benimsemesi gereken kurallar ve kaideler rehberler aracılığıyla bireye oryantasyon eğitimi verilmektedir. Bireyin verilen bu eğitimlerle bu yönetime uyum sağlayacak düzeye gelip gelmediği bir konsey tarafından test edilir. Testi başarıyla geçtiği takdirde cumhuriyetle yönetilen ülkenin yurttaşı olabilir. Ağaoglu ideolojik olarak milli kaynaklara dayalı bir kalkınma modelini savunur.

Rüyamdaki Okullar 'da yazar tüm enerjisini okul için harcar. Yazar eserde politika ile ilgili doğrudan bir şey söylemez.

Yurda Dönüş 'te yazar toplumu anlamaya ve geliştirmeye yönelik düşüncelerini aktarmıştır. CHP'nin köycülük politikasını esere yansıtmıştır. "Eserde köylerdeki eğitimin daha çok mesleki eğitime yönelik olduğu görülür. Bu da yine CHP'nin köye yönelik politikalarından olan Köy Enstitüleri'ni anımsatmaktadır. Zira Köy Enstitüleri de mesleki eğitim veren, yerinden eleman yetiştiren bir kurum olarak bilinmektedir. Özellikle de kırsal kesimde yaşayan kadınlar bu eğitim kurumları sayesinde, meslek sahibi olmakta ve bu sayede kendi ayakları üzerinde durabilmektedirler"(Zorkul, 2015:213).

Yalnızız adlı eserde batılı okullarda verilen eğitime yönelik eleştiri vardır. Bu okullara gidenler kendi milli kültürlerinden uzaklaşıp gittikleri okulların ideolojilerini benimsemektedir. Eserde Meral 'in gittiği okul dolayısıyla hem dilinin hem kültürel bilincinin yozlaşması birçok kez vurgulanmıştır.

"Sahip olmadığımız şeylere... Şeylere... Sahip olmadığımız şeyleri istiyoruz. Bazen Türkçe kelime bulmakta zorluk çekiyorum. Hep Fransızcaları hatırıma geliyor. Bazen tamamiyle Fransızca düşünmek daha kolay oluyor. Tabii, Fransız mektebinde okuduğum için. Il me semble, en affet, que la conversation que j'ai avec moi-meme, en francais, me console parfois d'être

moimeme. (Gerçekten bana öyle geliyor ki kendi kendimle Fransızca konuşmak bazan, kendim oluşumun tesellisi oluyor.) Sonra? Zoraki olmuyor. Neydi? Samim... Beni ona bağlayan hisse bir isim takamıyorum.” (Safa,2017:188-189)

Toprak Uyanırsa ‘da cumhuriyet ideolojisinin ülkenin her zerresine işlenmesi için fikir taşıyıcılarına ihtiyaç vardır. Bu ihtiyacı öğretmenler karşılar. Toprak Uyanırsa adlı eserde de öğretmen okul eğitimi haricinde köylüyü vatandaşlığın gerektirdiği hususlarda aydınlatır. Köy çocuğunun köyden çıkmasını doğru bulmaz. Çocuğu köyden koparmadan kentteki eğitimi köye ulaştırmayı dikte eder.

Bu dönemde Cumhuriyet ideolojisini ve aydınlanmayı Anadolu’nun en ücra köşelerine ulaştırmak için Köy Eğitici Kurslarının ve daha sonra da Köy Enstitülerinin faaliyete geçmesi eğitim aracılığıyla refah düzeyini arttırmanın en somut örneklerindedir. Bu eğitim kurumlarında, bu eserdeki Öğretmen örneğinde olduğu gibi idealist ve yaşadığı ortamı iyileştirecek yetenekte eğitimcilerin yetiştirilmesi hedeflenmiştir. Bu anlayış, günümüzdeki öğretmen yetiştirme politikalarına örnek olabilecek niteliktedir (Ogur,2018:295).

Işın Çağı Çocukları’nda iktidar erki yoğun bir biçimde esere etki eder. İleri Görüşlüler Ülkesi’ndeki yönetici hayli otoriter ve gücü tek elden yönetmek isteyen mutlak gücü arzulayan bir kişidir. Nükleer savaş sonrası açlığı ön gördüğü için hiçbir izne tabii tutulmadan zeki erkek bebekleri ailesinden koparır. Ailesiyle karşılaştıklarında da sayılarla isimlendirilen bir ada sahip olmayan bu çocuklar buldukları ailelerden hangisinin kendi ailesi olduğunu bilmez. Nükleer savaş sonrasında da özel olarak yetiştirdiği bu bilginlere ürettirmiş olduğu “doygı” maddesini kullanarak tüm insanlığı yetkisi altına almayı düşünür.

“Gülten Dayıoğlu’nun Işın Çağı Çocukları’nda iktidar erki günümüzdeki yönetimlere benzer özellikler gösterir. Devletler vardır, ancak küresel iletişim devletler arası mesafeyi kısaltmış, teknolojiyi elinde bulunduran güç, dünyadaki hâkim unsur konumuna yükselmiştir. İleri Görüşlüler Ülkesi, bilim adamı olan bir başkan ve bir bilginler kurulu heyeti tarafından yönetilir. Başkanın ileri bilimsel güce sahip olması, bin tane dâhiyi yetiştirme imkânını elinde bulundurması onu hırslandırır ve başkan dünyanın tek sahibi hâline gelmek ister. Hırs, savaşlar ve ülkelerdeki kötü gidış distopyaları hazırlayan unsurlardan sadece bir kaçıdır. Ortaklaşa hayatın içinde kendi

menfaatleri uğruna yarar sağlamak ve dünyayı tek başına yönetmek isteyen kişiler yeryüzü cehennemlerinin baş oyuncusudur.” (Küçükcoşkun, 2006:92)

Kalem kılıçtan keskindir mantığıyla hareket eden yöneticinin kendisi de zekâ düzeyi temel alınarak yönetici seçilmiştir. *“İleri Görüşlüler Ülkesinin başkanı, çeşitli dallarda öğrenim görmüş, dahilik düzeyinde üstün zekâlı, olağanüstü ileri görüşlü bir bilim adamıydı. Zaten bu nitelikleri taşımayan kimseler, ileri Görüşlüler Ülkesi ‘ne başkan olamazdı. Asırlardır bu kural bozulmamıştı.” (Dayıoğlu, 2020:8)* Diğer ülkeler nükleer silahlarla üstünlük kurma yarışındayken savaş bitiminde savaşım kaybedeni ve daha az kaybedeni olarak savaştan çıkmışlardır. Bilim sayesinde üstünlük kurmayı hedefleyen İleri Görüşlüler Ülkesi’nin yöneticisinin ürettirmiş olduğu *“doygu”* maddesi karşısında ise aciz kalmışlardır.

Bilginlerin keşfetmiş olduğu ışınlar sayesinde kötü duygulardan arınmış tertemiz bir sayfaya ulaşan Dünya’da, yönetimin en temel dayanağı eğitimidir. Gerekli eğitimi alan kişiler arasında ise yönetici olmak için bir rekabet yoktur. Yönetici bu eğitilmiş kişiler arasından random şekilde seçilir.

“Uluslararası başkan, okullarında yetişen öğrenciler arasından, bilgisayarlarca seçiliyordu. Başkan adayların arasından en yetkin kişi görevi üstleniyordu, Ama, üstlendiği işi yürütemeyecek olursa, hemen görevden ayrılıyordu.” (Dayıoğlu,2013:97)

Daha öncesinde de olduğu gibi ülke başkanı olmak her şeyin üstünde görülüyor, insanlar bu uğurda her şeyleri feda etmiyorlardır. Kendilerini, olduklarından farklı göstermek, vaatlerle göz boyamak gibi hülyalara kapılmıyorlardır.

Balık İzlerinin Sesi adlı romanda eğitim ile politika arasında bir ilişki kurulmamıştır.

Serbest İnsanlar Ülkesi’de bireyin alışmış olduğu yönetim şekline farklı bir yönetim sistemiyle karşılaşması ve bu yönetim biçimine uyum sağlayabilmesi için oryantasyon eğitimine başvurulmuştur. Yurda Dönüş’te CHP’nin köye yönelik politikaları esere nüfuz etmiştir. Tarım medeniyeti düşüncesi, köydeki eğitimin meslek eğitimine dayalı olması, düşünülen eğitim modelinin köy enstitüleriyle benzerlik göstermesi bu bakımdan dikkat çekicidir. *Yalnızız’da* milli ideolojide olan okullar yüceltilir. Yabancı okulların kendi ideolojilerini aksettirmeleri toplumsal yozlaşmaya neden olduğu için eleştirilir. *Toprak Uyanırsa* adlı eserde devlet ideolojisini topluma benimsetecek meslek grubu öğretmenler olarak görülmüştür. *Işın Çağı Çocukları* ‘nda bilim ve

eđitimle diđer űlkelere űstűnlűk kurma gűdűlműűtűr. Seęilen yűneticide de ilk kriter zekâ dűzeyidir. Yűnetecek kiűi ęeűitli kriterler ıűıęında yapay zekâ tarafından belirlenmektedir. Rűyamdaki okullar ve Balık izlerinin sesi adlı eserlerde politikanın eđitime yansımaya yűnelik bir bulguya rastlanmamıűtır. Ŭtopik eserlerde eđitim politikaları genellikle toplumun deęerleri, normları ve idealleri doęrultusunda űkillenmektedir.

5.7. Ŭtopik Eserlerde Mevcut Eđitim Sistemine Yűnelik Eleűtiri

Bu ęalıűmada seęilen eserler sűreę olarak ele alındıęında neredeyse yűzyılın panoramasını gűzler űnűne sermektedir. Her dűnemde eđitim konusunda rastlanılan sıkıntılar farklılık gűstermekle beraber yazarların bu fark ettięi sıkıntıların sűreę ięerisinde devam edip etmedięi gűzlemlenebilmektedir. Yazarların űnermiű olduęu bazı ęűzűm űnerileri haklılıęını, doęruluęunu korurken bazı űnerilerin pedagojik yűnden kusurlu olduęu saptanmıűtır.

Yazar toplumun űnűnden giden topluma doęru yolu gűsteren kiűidir. Eđitim hususunda da eserlerinde yazdıkları telkinlerin, űnerilerin daha sonraları eđitimci araűtırmacılar tarafından da doęruluęu teyit edilerek hayata geęirildięi gűrűlmektedir. Bunun en bűyűk katkısı inceleme sahamızda olan yazarların doęrudan ya da dolaylı olarak eđitimle meűgul olmalarındır.

Eđitim alanında aksayan yűnleri yazarlar aracılıęıyla tespit edip űnerdikleri ęűzűm yollarını kontrol ve deney grupları aracılıęıyla uygulanabilirlięini test ederek artı yűnde sonuę elde edilen kısımları eđitim sistemimize enjekte etmenin kanaatimizce baűarılı bir sistem, bir toplum ve bir űlke sonucuna eriűtireceęidir.

Serbest İnsanlar Ŭlkesi' nde eskiden sadelięi ile űn planda olan bir toplumken, toplumun genetięinin deęiűtięini dile getirir.

“Tűrem asil, elim necip, kanım temizdir. Yurdum evvelce orta Asya'nın yűksek yaylası idi. Sonra taűkın bir kanın hamleleri ile cetlerim űarka, Garba, űimale ve Cenuba doęru yayılmıűlar. Memleketler basmıűlar, devletler kurmuűlar, medeniyetler ęıkarmıűlar. Evvelce uluslarımız sade yaűarlardı, halkla oturup kalkarlardı, yasaya bakarlardı, hakka ve kurultaya itaat ederlerdi” (Aęaoęlu, 1930:5).

Cençler maddiyata çokça dalmışlar imiş. İş adamı olmak hevesi ile yüksek beşerî ve vatani alakalardan uzaklaşmakta imisler, ve bunun da neticesi olmak üzere eserleri cılız ve cansız, muhayyeleleri boş ve kof, seciyeleri gittikçe gevşekliğe doğru eğilmekte imiş. Hatip bu alametleri gelecek için korkunç sanıyor ve buna çare olmak üzere maarif sisteminin değişmesini istiyordu. (Ağaoğlu, 1930:26).

Kendi zamanındaki gençleri maddiyata, gösteriş batağına düşmekle eleştirir. İş hayatına atılma hevesi içerisinde olurken kendilerini yetiştirme konusunda aynı hırsı göstermezler. Bu sebeple ürettikleri eserler zayıflık içerisindedir. Yazar hem bu eserleri hem de toplumdaki zayıflığı güçlendirmek için reçete olarak eğitimi sunar.

“-Nasıl olur da kadını yetiştirdiği oğul bu makama gelir de kendisi gelemez? Bize fizyolojik hususiyetlerden bahsediyorlar! Sanki erkeklerin hepsi her türlü fizyolojik eksiklikten temiz imişler! Deli evlerine. hapisanelere gidiniz; cinayet istatistiklerini okuyoruz. Zannetmem ki netice erkek lehine olsun! O halde ileri sürülen bu endişe sırf bahanedir.” (Ağaoğlu:1930,26).

Ağaoğlu’ nun eğitim sisteminde gördüğü eksikliklerden birisi de cinsiyet eşitsizliğidir. Kadın ve erkeklerin makam yarışında adil şekilde yarıştırılmadığına değinir. 1930’da yazmış olduğu eserde döneminin sorunlarından çok öte bir soruna mercek tutması hayli önemlidir.

“İnsanlar korkak doğmazlar. Onlar korkak yapan bizleriz. Aile ve mektepte verdiğimiz terbiye, hükümette kullandığımız usuldür ki vatandaşı korkak yapar. Çocuğa cinlerden perilerden, süpürge sakallardan, devlerden, ruhlardan bahsederek, korkutmak istersiniz, çocuğun ruhuna ta beşikten korkaklık tohumunu ekmiş olur sunuz!” (Ağaoğlu:1930,45)

“Serbest ülkede ise vatandaşa şeref ve haysiyet duygusu ve cesaret kabiliyeti esastır. Burada gerek aile ve mektep terbiyesi, gerek hükümet usulü bambaşkadır. Ailede yumruk yerine şefkat ve anlatma, mektepte falaka yerine telkin ve muhakeme, hükümette deenek yerine kanun ve adalet geçer ve böylece ta çocukluktan kendi kendini idare etmeğe, düşünmeğe ve muhakemeye alıştıran vatandaşlar hayatta kimseden ve nesneden korkmazlar, tevahhuş etmezler.” (Ağaoğlu,1930:45-46).

Ağaoğlu eğitimle insanı hem değiştirebileceğine hem de dönüştürebileceğine inanır. Bireyi yetiştiren aile, okul ve hükümet bireyi kendilerine karşı itaatkâr yapabilmek için korkaklık

aşlamaktadır. Eğitimle bireyi eğmektedirler. Ağaoğlu bu usule karşı çıkarak bireye cesaret verildiği takdirde bireyin çocukluktan itibaren kendi bakımını üstleneceğini ön görür. Bu şekilde vatandaşlık bilinci da yüksek bireyler yetişmiş olur.

“Ecdadımızın kabahatleri yere göğe sığmayacak kadar çoktur. Onlar ne çalışmışlardır ne de çalışmak yolunu öğrenmişlerdir. Canlı ve kuvvetli bir milletin kol zoruna dayanarak ağılık etmişlerdir.

Dünyada iş bu kol zoruna kaldığı müddetçe ağılıklarını sürmüşler. Fakat dünya durmamış, çalışmış, çalışmış. Hayata iki yeni büyük amil sokmuş: Bilgi ve usül. Bu amillerin önünde kol kuvveti iflas etmiş. İlim ve san'at birleşince bütün diğer kuvvetleri yıkmışlar ve o dakikadan itibaren bizim de revnakımız bozulmağa başlamış..”(Ağaoğlu, 1930:110).

Dünya’da yetkin güç kasa dayalıyken Türk milleti dünyaya hükmetmekteydi. Bu Türk milletinde güç sarhoşluğuna neden olmuştur. Dünya değişim dönüşüm içerisindeyken Türk yönetimi bunu takip etmeyi dahi kendilerine hakaret olarak görmüştür. Diğer ülkeler ise beyin kaslarının gücünü kullanarak kol kaslarının gücünü geri planda bırakmışlardır. Türkler dünyaya hükmedemedikten sonra ne ekonomiye ne bilime ne de sanata hükmedebilmişlerdir. Türkler bu yarışa girdiklerinde ise hayli geç kalmışlardır.

“Fakat unutma ki biz henüz başladık. Dediğim gibi ecdadın bu hususta pek büyük kabahatleri vardır. Fakat bizim gibi bu yola sonradan girenler yok mudur? Onlar muvaffak olmadı mı? Neden bizde olmayalım? Bizde insan değil miyiz. aklımız, suurumuz yok mudur? Elverir ki çalışmak havesini ve çalışmak usulünü benimsiyelim!” (Ağaoğlu: 1930,112).

Yazar geçmişteki hatalar neticesinde oluşan bu olumsuz tabloyu gözler önüne serdikten sonra neticesinde bu yarışa girildiği için umutludur. Yarışa sonradan girip başarılı olan birçok ülke vardır. Bunun en büyük etkeni çalışmaktır. Türk milleti de çalışmayı benimsediği takdirde elbette ki bu yarışta başarılı olacaktır.

Rüyamdaki Okullar adlı içerikte Baltacıoğlu’nun tespit ettiği noksanlıklar ve tamamlayıcı olarak sunduğu noktalar şu şekildedir:

“Baltacıoğlu yıkmaya çalıştığı eski eğitim anlayışlarının yerine verimli, aktif, modern bir anlayış, bir sistem yaratmaya çalışmıştır. Teorik eğitimin yerine pratiği; ezbere dayalı renmenin yerine, yaparak, yaşayarak ve anlayarak renmeyi; kitapları tek ve asıl ğretim aracı gören zihniyetin yerine hayatın ta kendisini koyan zihniyeti; ğretmen ğrenci arasındaki statüsel farkın yerine ğretmen ğrenci arkadaşlığını; bütün öğrencileri aynı zihinsel ve bedensel gelişimde görüp hepsine tek düze bir metotla ders anlattıran sistemin yerine bireysel farklılıkları göz önünde bulunduran ve tek tiplerleştirmeye karşı bir sistem anlayışını koymuştur.”(Kahveci, 2018:5)

“ğRETMEN. - Biz ameli nazari bilgi diye bir ikilik bilmiyoruz ve anlayamıyoruz. Bizim bildiğimiz, yapmak, kullanmak, yaratmak gibi şeylerdir. Bunlar için neler gerekiyorsa onları kazandırırız, okadar !

BEN- Peki canım, mesel bitkilerin morfolojisi gibi bahisleri okutmaz mısınız ?

ÖğRETMEN.- Görüyorsunuz, bizler bahivanlarız, papazlar değiliz ki okutalım. Biz yaptırırız, öğretiriz, okadar. Ne okuturuz ne de ezberletiriz.” (Baltacıoğlu, 1944:10).

“Ben de ona imtihanlarda bulunacağımı syliyorum. Direktör önüme düştü. İlerledik. Ben artık tahayyüle başladım: büyük ve muhteşem bir salondan içeri- ye giriyoruz. Orada büyük bir masa, var üzerinde bir ıngırak, başında kelli felli adamlar, mmeyyizlerce oturmuş, karşılarında kitap ezberlemekten belkemiği bükülmüş ve vücudunun suyu çekilmiş zayıf zayıf çocuklar, talebe! şimdi bir aksilik olacak, şimdi bilmediğim bir sual çıkacak diye tirtir titriyorlar. Ben ayağımı içeriye atar atmaz gr diye ayağa kalkacaklar, diyordum. İçeriye daldık. Garip şey! Burası büyük bir çalışma odası. Her yerde grup grup çocuklar var. Muayene ediyorlar, münakaşa ediyorlar...”(Baltacıoğlu, 1944:25).

nemli olan bilgiyi hayatta kullanmaktır. Hayata aktarılmayan bilgi, bilgi hamallığından başka bir şey değildir. Mevcut eğitim sisteminde teorik ve pratik olmak üzere bilginin ayrılmasına karşıdır. Üretilen bilgiler insan yaşamını kolaylaştırmak için vardır. Bu yüzden bilgi yaparak yaşanarak edilmeli ve hayata kolay aktarılabilir olmalıdır. Üretilen bilgilerin öğrenciler tarafından ezberlenmesine, hayattan kopuk olmasına, gagesinin sınıf geçmek olmasına karşıdır.

Yurda Dönüş’ te uzun süre dışarıda çalışan bir adamın ülkesinin geçirmiş olduğu değişime şahit olması konu edilmektedir. Değişim sürecine şahit olmadığı için eskiyi eleştirmek yerine bu yeni

gördüğü düzeni hayretle ve hayranlıkla anlatmaktadır. Bu sebeple eğitim sistemine yönelik eleştiri barındırmamaktadır.

Peyami Safa *Yalnızız* adlı yapısında kendi zaman dilimindeki gerçek dünyadaki eğitim konusundaki kusurlara değinirken bunların giderildiği bir dünya oluşturmuş ve oraya Simeranya adını vermiştir. Eğitim konusunda önerdiği çözümlerin prototipi bu sayede gözlemlenebilmektedir.

“Eski dünya ilminin en büyük hatalarından biri de, ihtisas bölümlerine ayrılan ilimlerin "bütün"ü gözden kaçırdıkları için hiçbir hadiseyi esaslı ve doğru izah edemediklerini anlamamış olmalarıydı. Simeranya ilminde "fizik hadise", "biyolojik hadise", "sosyal hadise" diye birbirinden ayrı vakta serileri yoktur. Bu hadiseler, "bütün"ün ışığı altında incelenir. Bir şeyin içinde her şey mevcut olduğu için bir mesele bir meseleyi bünyesinde taşır. Mesela insan ruhunu anlamadan atomu izah etmek mümkün değildir. Dalga mekaniği ile hazım fonksiyonu, yahut bir öksürükle gökte bir yıldızın düşmesi arasında sıkı münasebetler vardır ve bunlar bir büyük oluş prosesinin ayrı ayrı görünüşleridir.” (Safa, 2017,61).

Bütün bilimler felsefeden meydana gelmiştir. İnsanlar bu bilimleri ayrı ayrı daha ayrıntılı ve daha sistematik inceleyebileceklerini düşündükleri için kollara ayırmışlardır. Safa ise bu ayrımı hatalı bulmaktadır. Hatalı bulmasının dayanağı ise her bilim dalının birbiriyle bağlantılı olmasıdır.

Okula yönelik de ciddi eleştirileri bulunmaktadır. Bunlardan birisi okulda geçirilen süredir. Hayatın önemli bir kısmını okul hayatı kapsamaktadır. Bu da bireyi sınırlı şekillerde yaşamaya mahkûm etmektedir. Okuldaki başarı ile hayattaki başarı da doğru orantılı değildir. Besim bu düşünceyi temellendirecek şu tespiti sunar. *“Dünyanın ve Türkiye'nin halen hiçbir büyük zengini Ticaret Mektebinden mezun değildir. Bazıları okuma bilmezler.”* (Safa,2017:43) Besim bununla alakalı bir de anekdot anlatır.

“-... Hâzırın arasındaki Amerikalı sanayicilerden biri sormuş: - Okuma bilmediğiniz halde bu kadar muvaffak oldunuz, ya bilseydiniz ne olurdu?”

Yahudi zenginimiz, geçliğinde işsiz kaldığını anlatmıştı. Bir tavsiye bulup Hahamhaneye başvurduğunu, fakat okuma bilmediği için oradaki münhal kâtipliğe tayin olunamadığını da anlattıktan sonra: - “Okuma bilseydim, şimdi, aranızda bulunma şerefine sahip olmazdım. Çünkü hâlâ Hahamhanede kâtiptim!” demiş.” (Safa,2017:43).

Safa'nın görüşüne göre okulda ezber bilgi öğretildiği takdirde çocuk okuldan çıkıp hayatla yüz yüze geldiğinde afallayacaktır. Ne kadar erken yaşta hayatla yüzleşirse hayatla mücadele konusunda da o kadar avantajlı olacaktır. Öğrenme ve alışkanlık edinme küçük yaşlardan itibaren gerçekleşir. Eserde yazarın sözcüsü konumunda olan Samim de bu konuya değinir.

“Mefharet sordu: - Küçük yaşta da mı?

- Tabii. Ömür süren alışkanlıklar küçük yaştan başlar. Çocukken Galata'da çıplak ayaklarla sigara kâğıdı satan Seferoğlu'nun sonradan büyük zenginlerimiz arasına girmesi, müstehlikin ihtiyaçlarını küçük yaşta müşahedeye ve onları karşılamayı düşünmeye başlamasındandır. Mektebe gitseydi bu tecrübe ve müşahedelerin hepsinden mahrum kalırdı.” (Safa,2017:44)

Safa kendi zamanındaki okulların maddi zararın yanında manevi olarak da zarar verdiğini dillendirir. Gerek okuldaki başarılı olmaları konusunda yapılan baskı gerek sınavların zorluk derecesi öğrencileri hayli yıpratmaktadır.

Eserde Mefharet Hanım'ın oğlu Aydın yaşadığı sınav stresi yüzünden rahatsızlanır. Buna karşın sınava girme hususunda inatlaşır. Her şeyden önemli olan sağlık dahi Aydın için sınavdan daha az önem arz etmektedir. Yazarın eserdeki gölgesi Samim merkezinde sadece sınav olan, klasik eğitim veren okul kurumlarının faydadan çok zarar verdiğini söyler. Bir sene kaybetmesinin hiçbir önemi olmadığını vurgular. Asıl suçlu olarak öğrencinin ilgisini, ihtiyacını hesaba katmayan okulu suçlar. Okul bunları hesaba katarak bir öğretim gerçekleştirseydi, bugünkü hastalık hadisesini önleyebileceklerini dile getirir. Aydın 'ı strese sokan matematik için de şunları söyler:

Matematik sıhhat kadar lâzım değil. Hattâ insanların yüzde doksanına hiç lâzım değil. (Safa, 2017:40)

“İnsanların yüzde doksan dokuzuna bakkal hesabından fazla matematiğin lüzumu yoktur. Fakat ne çare! Tahsil denilen şey, hayatımızda on beş seneden fazla süren bir hastalıktır ve mektepten kaç- maktan başka ilacı yoktur.” (Safa, 2017:41).

Safa'nın alınan dersler noktasında da pragmatik bir yaklaşım sergilediği görülmektedir. Bazı dersleri o konuda uzmanlaşmak isteyenlerin alması gerektiğini o kısım dışında alan kişiler için ise

gereksiz bilgi olarak gördüğü sezilir. O ders sahasında uzmanlaşmayacak kişilerin o dersten sadece gerçek hayatta kullanabileceği kadar bilgi edinmesi gerektiği ön görülür.

Safa mevcutta olan bu sıkıntılara kendi dünyası olan Simeranya'da şu şekilde çözüm önerileri sunmuştur:

Simeranya'da her seviyeye göre okuma salonları, laboratuvarlar, atelyeler, müzik, tiyatro, sinema ve spor evleri vardır. Her yaşta insanlar bunlara devam ederler. Her merak ettikleri mevzuu kendileri etüd eder ve öğrenirler Çocuklar ve gençler için, araştırma metodlarını gösteren kılavuz-öğretmenler vardır. Bunların vazifeleri öğretmek değil, öğrenmenin yolunu öğretmektir. Çünkü Simeranya pedagojisi, insanın bütün hayatında öğrendiği şeyleri ancak istediği zaman ve kendi araştırmaları neticesin de öğrendiğini bilir. Eski dünyada, yani Simeranya'ya göre bugünkü dünyamızdaki okullarda çocuklara ve gençlere öğretilen şeylerin, muayyen istidat ve ihtiyaçları karşılamadıkça, hayatta hiçbir işe yaramadığı anlaşılmış ve klasik mektepten eser kalmamıştır: Sınıf, kürsü, ders programı nutuk söyler gibi ders veren öğretmen ve profesör yoktur. (Safa, 2017:42)

Safa'nın eğitim ideasında öğrenciler etken, öğretmenler ise edilgen durumdadır. Öğrenci merkezli bu eğitimde, Safa'nın devletten beklentisi öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçları doğrultusunda kendilerini geliştirebilecekleri ortamı yaratmasıdır. Öğretmenler ise bu sistemde rehber konumundadır.

Mefharet alışmış olduğu düzenle abisinin anlattıklarını kıyaslayınca akıl erdiremez. Diplomasız, sınıfsız ve dersiz nasıl bir eğitim olabileceğini sorgular.

“Ağabeyisinin yerine, Besim cevap verdi:

- Gayet basit. İş hayatından daha büyük mektep, tecrübeden daha büyük ders, ihtiyaçtan daha büyük mürebbi, tecessüsten daha büyük öğretmen, muvaffakiyetten daha büyük diploma olur mu?” (Safa, 2017:42-43).

Safa'nın okul ideasında okul, hayattan kopuk değildir. Okulun hayatla kaynaşması için şu şekilde bir sistem üretilmiştir. Öğrenciler sabah okula gitmektedir. Öğleden sonra ise yetenekleri doğrultusunda farklı meslek şubelerinde staja giderler. Bu sayede işlerin erbablarına yardım ederler

ve ıraclık evresi geçirirler. Yeteneklerini değişirse mesleklerini de değiştirme hakkına sahiptirler. Yeteneklerini tespit eden mükemmel testler vardır. Bununla da yetinilmez bireyin meslek hayatındaki durumuna ve tutumuna da bakılır. Simeranya’da birey iş bitirici bir robot olarak görülmez. Birey kendini gerçekleştirme için her yaşta ve her meslekte imkân tanınan manevi bir şahsiyet olarak görülür.

Besim bu eğitim sistemini işittikten sonra abisine karşı hayıflanır. “Ben Galatasaray’da kafa patlatmadan evvel ağabeyim orasını keşfetmiş olsaydı, tahsil belasından kurtulurdum.” (Yalnızız,2017:45).

Samim bu duyduklarına karşı çıkar. Gerçek eğitimin orada olduğunu söyler. Simeranya’da eğitim gördüğü takdirde kebabıyla pilavıyla meşhur bir okulda olmayacağını söyleyerek Simeranya’da alacağı eğitimin kalitesinden bahsetmeye devam eder. Simeranya’da öğretim sisteminin sürekli değişmediğini söyler. Simeranya’da ruhsal kişiliğinin Galatasaray’daki eğitime kıyasla çok daha fazla gelişeceğini dile getirir. Şu an gerçek dünyada gerçekleştirilen eğitimde öğretim yönteminin baskı, zorlama ve tıka basa öğrenci doldurma olduğunu söyler.

Toprak Uyanırsa adlı eserde öğretmen emekliliğinden önceki eğitim geçmişini düşünür. Birçok şeyi prosedür olarak yaptığının, laf ebeliğinden öteye gidemediğinin farkına varır. Öğretmenliğini, müfettişliğini eleştirdiği gibi öğrencilik hayatını da eleştirir. Yetiştirdiği mekteplerin ona bir şey vermediğini söyler. Öğretmenlik hayatında da sürekli değişen eğitim yönetmeliklerine yetişemediğini söyler. Bunları düşündükçe işe yaramaz bir adam olduğunu, ömrünü boşa geçirdiğini düşünür. Hem mesleki tatminsizlik yaşar hem de varoluşsal sancılar çeker.

“Anladım ki, benim eğitim alanında tecrübeler sandığım şeyler, hiç de ahım şahım şeyler değilmiş. Yetiştirdiğim mektepler bana zaten pek bir şey vermemişti. Eğitim usulleri ise her gün değişmektedir. Ben bu usullerin hiç bir zaman önünde gitmedim. Her zaman arkasından koştum. Meğer benim sanatım ne kafamda, ne kalemimde, sadece dilimdeymiş. Her girdiğim sınıfta zaten ya bir ilkokul öğretmeni, yahut bir eğitim müfettişi olarak yaptığım neydi ki? Hocalıkta birtakım kalıpları tekrarlamak, müfettişlikte birtakım mekteplere gitmek, birtakım defterleri, kayıtları yoklamak, notlar almak, notlar vermek ve sonra sonu gelmez bir laf ebeliği... Yarabbi, ben ömrümü meğer ne kadar boş geçirmişim...” (Aydemir, 2012:20)

Öğretmen tekrar mesleğe döndüğünde ikinci şansını elde eder. Bitik halde olan bu öğretmen, bataklık halde olan bir köye gelir. Geçmişindeki eğitim eksikliklerini gören öğretmen, bu köyü eğitim ideali çerçevesinde düzenler. Aldığı neticeyle hem kendini hem de köyü yeşertir.

Öğretmen burada meslek tanımının içine kısılıp kalmayan, daha fazlası için harekete geçen bir eğitim neferidir. O okulun değil, köyün öğretmenidir. Geçmişte amaç olarak gördüğü okutma-yazdırma, edimlerini araç olarak görmektedir. Asıl amacı halkı eğitmek, toplumu kalkındırmaktır.

Öğretmen, köydeki çocukların nasıl bir eğitime tabi tutulması gerektiği hakkında da açıklamalar yapar. Ona göre, çocuğu köyden koparmadan hayat içinde yetiştirmek gerekir. Çocuk, köyün ve köydeki insan topluluğunun dışında ele alınmamalıdır. Bu sebeple, bizim gibi az gelişmiş ülkelerde, çocuğu köyün küçük âlemi içinde ele almak ve köyle beraber değiştirmeye çalışmak lazımdır. Bunun için de köydeki çocukların kasaba ve şehir merkezlerinde, yatılı okullarda eğitilmesinin sakıncalı olacağına dikkat çeker. (Ogur, 2018:289)

Öğretmen'e göre, Türkiye'de eğitimin aksayan yönleri bulunmaktadır. Gençlerin aldığı eğitimler neticesinde asıllarına yabancılaşmalarını eleştirir. Hatta bu yabancılaşma o kadar büyük derecededir ki köyden eğitim için çıkan birey tekrar köyüne dönmek istemez.

Işın Çağından önceki çağdan kalma kitaplar, filmler, resimler, savaş planları, savaş raporlar, soygun, baskın, cinayet dosyaları, çeşit çeşit insan öldürme araçları Işın Çağı insanlarına tiksinti ve utanç veriyordu. Yakıcı yıkıcı, boğucu, parçalayıcı bombalar, tüfekler, tabancalar, insan gövdesini delik deşik etmeye yarayan, boy boy. biçim biçim mermilerin bir bölüğü, örnek olarak, müzelerle kaldırılmıştı. Arta kalanlarsa yok edilmişti. Yeni insanlar onları müzelerde görünce bile dehşete kapılıyorlardı. (Dayıoğlu,2013:88)

Dayıoğlu eleştirisini Atom Çağı ve Işın Çağı karşılaştırması üzerinden yapar. Atom Çağı insanların birbirilerine üstünlük kurmak için acı sonuçlarını bile düşünmeden bilimi de emellerine alet ettikleri bir çağdır. Işın Çağı ise bilimle sonsuz mutluluğa kavuştukları bir çağdır. Ülkelerin amacı birbiriyle üstünlük yarışı yapmak değildir. Tek gayeleri birlik olarak dünyayı hep daha iyi bir konuma taşımaktır. Işın Çağı'ndaki insanlar geçmişlerini unutmamak için Atom Çağı'ndaki insanların bencillikleriyle yaptıkları insanlık suçlarını ve bu suçları işlerken kullandıkları araçları müzede sergilemektedirler. Böylece Işın Çağı'nın bireyleri, eğitimin geçmişte olduğu gibi

kötülükte kullanılmasını eleştirirken aynı hatalara düşmemek için eskilerin hatalarını müzede sergileyerek hafızalarını tazelemektedirler.

“Işın çağı insanları, zaman zaman bu tür gösterileri de izlemekten hoşlanıyorlardı. Atalarının, depremlerden sel baskını ve kasırgalardan kendilerini koruyamamış olmalarına şaşıyorlardı. İnsanoğlunun, atom çağı denen çağda bile, bu tür doğa olaylarına yenik düşmesine, akıl erdiremiyorlardı. Gösterilerde bir yandan bu durum vurgulanıyor, bir yandan da birbirinden üstün savaş aracı ve silah bulmaktan başka bir etkinlik göstermemiş olan, geçmiş çağların bilginleri, eleştirilip kınanıyordu...” (Dayıoğlu, 2013:114-115)

Işın Çağı insanların eleştirdiği bir diğer nokta ise Atom Çağı insanların ellerindeki bilgiyi mevcut durumdaki felaketleri engellemek için kullanmak yerine bilgi birikimlerini yeni felaketlere neden olacak şekilde kullanmalarındır. Bilgiyi edinmek, bilgiyi muhafaza etmek kadar bilgiyi yönetmek ve yönlendirmek de önemlidir.

“Eğitim-öğretim düzeninde her geçen gün, olağanüstü gelişmeler oluşmaktaydı. Okullarda dersler elektronik aygıtlarla yapılıyordu. Her öğrencinin önünde, alıcı-verici nitelikte bir araç bulunuyordu. Öğretmen ders anlatırken, isteyen öğrenci, bilgileri kasete geçirebiliyordu. Dersler, kitap yerine bu kasetlerden çalışılıyordu. Sınav sırasında da öğrenciler, soruların yanıtlarını, kasetlere veriyorlardı. Öğretmen, sınav kasetlerini topluyor, okulun bilgisayarına verip kısa sürede değerlendiriyordu. Sınavlar artık Korku ve heyecan kaynağı olmaktan çıkmıştı. Öğretmen, sınavla öğrencilerin eksiklerini saptıyor, öğrencilerse, hemen bu eksikleri giderme çalışmalarına girişiyorlardı. Zayıf alarak sınıfta kalma, dört buçuktan beş alarak, sınıf geçme gibi yöntemler artık uygulanmıyordu. İnsanoğlunu sıkan, bunaltan, yıpratıp mutsuz kılan her etken giderek ortadan kaldırılıyordu” (Dayıoğlu, 2013:96).

Işın Çağı Çocukları 'ı sınav sistemine yönelik eleştiri barındırmaktadır. Sınav'ın öğrencinin artısını eksisini göstermek için uygulanması gerekirken başarı odaklı heyecan ve kaygı duygularını tetikleyen bir uygulama olması eleştirilir. Dayıoğlu kendi ütopyasında teknolojiden de faydalanarak sınavı öğrencinin kazanımlarının muayenesi olarak görmektedir. Sınavlar başarı sıralaması şeklinde oluşturulan yapıdan sıyrılmış kişiye yönelik tetkik aracı olmuştur. Bu da stres faktörünü ortadan kaldırmıştır. Bireyler tamamıyla kendi gelişimlerine odaklanmışlardır.

Hiçbir not, hiçbir derece, unvan, şan, şöhret kaygısı olmadan, insanların birbirine bilgi deneyimlerini ve aktardıkları bu eğitim biçimine, ilerde bütün eğitim kurumlarının da yöneleceğinden hiç kuşku yok. Çünkü eğitim ve öğrenimde en etkili tek yöntemin bu olduğunu, sonunda normal insanlar da keşfedecekler. (Uzuner,1999:32)

Balık İzlerinin Sesi adlı yapıda Uzuner, eğitimin yükselme aracı olarak görülmesini eleştirmiştir. Önemli olanın bilgiyi edinmek, deneyim yaşamak olduğunu vurgulamıştır.

Serbest İnsanlar Ülkesi 'nde yazarın dönemindeki eğitim konusunda gördüğü eksiklikler şu şekildedir. Öncelikle halkın eskiden olduğu gibi gösterişten uzak sade bir yaşam sürmesidir. Bu yaşam biçiminin benimsenmesi için eğitime başvurulmasını telkin eder. Ağaoğlu, Makamda yükselişte cinsiyet eşitsizliğine değinir. Bireyi yetiştirirken itaat etsin diye bireye korkaklık aşılmasını hatalı bulur. Korkup kaçan bireyler yaratmak yerine cesaret aşlayıp yaptığının sorumluluğunu üstlenecek öz güvenli bireyler yetiştirilmesini konu edinir. Güncel kalmanın önemini vurgular. Gelişmeler takip edilmezse geride kalınacağı uyarısını yapar. Bu uyarıyı dikkate alarak bireylerin çalışmasını öğütler. *Rüyamdaki Okullar* 'da yazar, teorik, ezbere dayalı, sadece sunuş yoluyla ders işleyen çoklu zekayı gözetmeyen öğretmenleri, sürekli olarak öğretmenin etken öğrencinin edilgen olduğu sınıf ortamını, öğretmen ve öğrencinin arkadaş gibi olmayıp sınıfsal bir uzaklıkta konumlanmalarını eleştirir. *Yalnızız* eserinde Safa, bilimin, bilim dallarına ayrılarak incelenmesini hatalı bulur. Bilim'in bütün olarak incelenmesi gerektiğini dile getirir. Okul için ayrılan hem günlük süreyi hem de insan hayatının önemli bir zaman dilimini kapsıyor oluşunu eleştirir. Okul'da hayattan kopuk, ezber bilgiye dayalı eğitim verilmesinden, derslerin öğrencilerin ilgi ve isteğine göre ayarlanmamasından şikayetçi olur. Sınavların kaygı kaynağı olma sorununun üzerinde önemle durur. Öğrencilerin öğrenme ortamında pasif rol üstlenmelerini yerer. *Toprak Uyanırsa*'da sürekli değişen öğretim programları eleştirilir. Gençlerin eğitim amacıyla yaşadıkları yerden koparılması şiddetle kınanır. *Işın Çağı Çocukları* 'nda eğitimle elde edilen bilgilerin savaş gibi felaketleri ateşlemek için kullanılması ama halihazırdaki doğa felaketlerine çözüm üretilmemesi eleştirilir. Eserde eğitimin ölçme ve değerlendirme aracı olan sınavların kaygı ve strese neden olmasından şikayetçi olunmuştur. Buket Uzuner 'in yazmış olduğu *Balık İzlerinin Sesi* adlı eserde bilgi edinme amacının şan şöhret, edinme olmasını yermiş asıl amacın bilgiyi edinmek, paylaşmak ve deneyimlenmek olduğu söylenmiştir. *Yurda Dönüş* adlı

yapıda geçmişteki eğitim uygulamaları eleştirilmeden, doğrudan ideal olan eğitim uygulamaları verilmiştir.

İncelenen eserler ışığında ütopyik eser yazarlarının, çoğunlukla eğitim sisteminin sınırlanmasını ve standartlaşmasını eleştirdiklerini söylemek mümkündür. Ütopist yazarlar kişisel yeteneklerin ve özgür düşüncenin önemini vurgularlar. Dikkat çeken diğer bir nokta ise yazarların farklı zaman dilimlerine ait bu eserlerinde eğitim konusunda hemen hemen aynı sorunlara işaret etmeleridir. Bu sorunlar karşılığında oluşturdukları ideallerin de benzer bir yapıda olduğu saptanmıştır.

BÖLÜM 6

6. 1. TARTIŞMA

İncelenen eserlerin genelini tamamen hayali bir yapıda olmadığı dönemlerinin gerçeklerine dayandığı görülmüştür. Hiç şüphesiz edebiyat ve tarih birbirlerini besleyen iki bilim dalıdır. Türk tarihinde önemli bir değişim noktası olan, bir ütopyanın gerçekleşmiş hali olan cumhuriyet, Türk edebiyatında ütopya türüne büyük ölçüde ilham olmuştur. Ütopik eserlerin birçoğu cumhuriyetten cesaret alarak yeni bir düzen oluşturmuşlardır. Oluşturulan bu düzenler tahlil edildiğinde genelini dayanak noktasının cumhuriyet olduğu görülmektedir. İncelenen eserlerden *Serbest İnsanlar Ülkesi'nde* (1930), *Rüyamdaki Okullar* (1936), *Yurda Dönüş* (1940), *Toprak Uyanırsa* (1963) adlı eserlerde dönemin iktidar partisi olan CHP'nin ideolojisine ve eğitim felsefesine rastlamak mümkündür. Eserlerin içeriğindeki halkevleri (1932) ve Köy Enstitüleriyle (1940) aynı ya da benzer yapılanmaların olması dikkat çekicidir. Asıl dikkat çekici olan diğer bir nokta ise yukarıdaki eserlerden bazılarının bu kurumların açılış tarihinden daha önce yazılmış olmasıdır.

Seçilen ütopik eserlerde hepsinin eğitimle teması bulunmakla birlikte çoğu eserlerde eğitim ana konumdadır. Kimi eserde ise yazar eğitim görüşünü detaylandırmamış eserde eğitim unsuru zayıf kalmıştır. *Balık İzlerinin Sesi* adlı yapı buna örnektir. Oyun fikri üzerine kurulmuş, metinlerarasılık düzleminde üst kurmacanın hâkim olduğu girift bir eser olması hasebiyle sistemli bir eğitim örneği sunmaz. Uluslararası eğitim modeli eserde olmakla birlikte içeriğine yönelik pek fazla ip ucu verilmez. *Balık İzlerinin Sesi* romanının ütopik dünyasında eğitim önemli bir yer tutmaz. Fantolt Seçkin Öğrenciler Merkezi, önce seçkin öğrencilerin bir yıl özel eğitim göreceği yer olarak sunulmuş iken, yavaş yavaş akıl hastalarının tedavisinin yapıldığı klinik olduğu fikri öne çıkar. *Balık İzlerinin Sesi* Adası ise ileri zekâlı, yetişkin birçoğu bilim adamı olan seçilmiş yetişkinlerden oluştuğu için ayrıca eğitim organizasyonuna ihtiyaç duyulmaz. Bu yönüyle *Balık İzlerinin Sesi* romanı klâsik ütopyalardan farklı yapıya sahiptir. (Gariper & Küçükcoşkun, 2007:93) Eğitim ve ütopya kavramlarına odaklanılan bu tez çalışmasında eğitim konusunda *Balık İzlerinin Sesi* adlı ütopyanın klâsik ütopyalardan farklı bir yapıda olması tezin bulguları bakımından hayli önem arz etmektedir.

Bilindiği üzere ütopyalar ideali arzulamaktadır. Yaşanılan dönem anlayışıyla birlikte ideale olan bakış açısı da değişim göstermektedir. Ütopyalar yazıldığı andan itibaren eskimeye başlamaktadır.

Bu sebeple ütopyalar içerisinde geçerliliğini kaybetmiş ya da günümüz şartlarında yanlış kabul edilen bazı uygulamalar bulunmaktadır. *Serbest İnsanlar Ülkesi'nde* çocukların edindiği kötü davranışlar ceza yoluyla ve teşhir edilerek ortadan kaldırılmaya çalışılmaktadır. Ağaoğlu'nun sunmuş olduğu bu çözüm yoluna günümüzdeki ceza üzerine yapılan araştırmalar ışığında bakıldığında geçersiz ve sakıncalı bir durum teşkil ettiği görülmektedir. *Işın Çağı Çocukları* adlı eserde de bilginleri yüksek zekâ seviyesine sahip sadece erkeklerden oluşan bir topluluktur. Bu durum günümüz şartlarında ele alındığında onaylanmayacak bir tutumdur. Fırsat ve cinsiyet eşitliğine terstir. Yine *Işın Çağı Çocukları* adlı eserinde iktidar özel kriterler ışığında belirlemiş oldukları bebekleri ailelerinden kopararak *bebek çiftliği* adlı bir yerde eğitim vererek yetiştirmektedir. Bugünün şartlarında şiddetle karşı çıkılacak bir durumdur. Erikson 'un psikososyal gelişimine göre (0-18 ay) aralığı temel güvene karşı güvensizlik dönemidir. Bu dönemde bebeğin en çok ihtiyaç duyduğu duygu güven ve sevgidir. Bebeklerde bu duygular tatmin edilmediği takdirde ölümlerine dahi neden olmaktadır. Bu bulgular ışığında idealin değişebilir olduğunu söylemek mümkündür. Ütopyaların içerisinde olumsuz unsurlar da barındırabildiği görülmüştür.

Distopik eserlerin kurguları kendilerine özelken ütopyik eserlerdeki kurgular büyük çoğunlukla benzerlik göstermektedir. Ütopyaların eğitim konusundaki arzuladıkları eğitim modeli de genel itibariyle aynı şekilde düşünülmüştür. İncelenen eserlerin idealize ettikleri eğitim modellerinin kesiştiği noktalar temel alındığında yazarların genel hatlarıyla her türlü ilgi ve ihtiyaca cevap verebilecek fiziki şartlara sahip okulları, rehber konumunda olacak öğretmenleri, sorgulayan, öğrendiğini uygulamaya geçirebilen, eğitimde aktif rol üstlenen öğrencileri, hayattan kopuk olmayan, pratik ve teoriğin bir arada verildiği, öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçlarına göre esnetilebilen, bilgi hamallığından arınmış öğretim programlarını, yaşam boyu eğitime açık her kesime hitap edebilen eğitim sistemlerini düşledikleri görülmektedir.

Daha önce kaleme alınan tezler incelendiğinde İpek Demir 'in Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatında Distopik Romanlarının Kuramsal Analizi ve Tematik Çerçevesi (1990-2019) (2020) adlı yüksek lisans tezinde, son dönem Türk Edebiyatı'ndaki distopik eserler kurgu ve tema çerçevesinde incelenmiştir. Bilhassa 2000 sonrası distopik eserlerin ele alınması alan yazına önemli ölçüde katkı sağlamıştır.

Hande Altar' ın Doris Lessing'in Hayatta Kalma Güncesi ve Tahsin Yücel'in Gökdelen Adlı Romanlarında Modernite Eleştirisi Olarak Distopya (2018) yüksek lisans tezinde, sonuç olarak Doris Lessing'in Hayatta Kalma Güncesi ve Tahsin Yücel'in Gökdelen adlı distopik romanlar karşılaştırılmış, karşılaştırma neticesinde distopyaların, üretildikleri toplumun geçirdiği değişim ve dönüşümlerle aynı zamanda yazarlarının hayata bakış açılarıyla anlamlı bir ilişki içinde oldukları tespit edilmiştir.

Necla Dağ 'ın Cumhuriyet Dönemi Türk Romanında Ütopya (1923-1950) (2017) doktora tezinde, Türk edebiyatında 1923-1950 yılları arasında yayımlanan on üç ütopyik roman tespit edilmiştir. Eserlerin yazıldıkları dönem şartları ışığında, romanlar tematik olarak değerlendirilmiştir. Tez'in evreninin çok sayıda ütopyik romanı bünyesinde barındırması alan yazını güçlendirmiştir.

Seda Çakmak, 1980 Sonrası Türk Romanında Karşı-Ütopya (2016) yüksek lisans tezinde, Türk Edebiyatı içerisinde karşı- ütopya türünün görülmeye başladığı 1980 sonrasında başlanarak 2015'e kadar geçen sürede karşı-ütopya yazınına ait romanlar tezin inceleme sahasını oluşturmuştur.

Firdevs Canbaz Türk Romanının Ütopik Metinlerinde Kadın ve Aile (2009) doktora tezinde yirmi dört roman üzerinden ütopyik eserlerdeki kadın ve aile yapısı incelenmiştir. Ütopik ve distopik eserlerde kadın ve ailenin nasıl konumlandırıldığıdır. Kadının kimliği, cinsiyet rolleri, çocuklar ve aile yapısı tezin araştırma bağlamı içerisinde yer almaktadır.

Yasemin Küçükcoşkun, 1980-2005 Dönemi Türk Edebiyatında Ütopik Romanlar ve Ütopyanın Kurgusu (2006) yüksek lisans tezinde 1980-2005 yılları arasında yayımlanan ütopyik romanlar, yapı ve tematik özellikleri odağında incelenmiştir.

Faruk Öztürk Ütopyalarda Eğitim Sorunsalının Karşılaştırmalı Bir İncelenmesi (2001) doktora tezinin evrenini Dünya Edebiyatı'nın kült haline gelmiş ütopya eserleri oluşturmuştur. Bunlar "Devlet, Ütopia, Güneş Ülkesi, Yeni Atlantis, Biz, Yeni Dünya ve Ada" isimli ütopyik eserlerdir. Konu edilen ütopya türündeki eserlerin eğitime bakış açıları incelenmiştir. Bu bakış açısıyla ütopyaların toplumsal, siyasal, dinsel, yazınsal, mitolojik ve psikolojik vb. alanlarla ilişkisi de

irdelenmiştir. Bu ilişkiler bağlamında ütopyalardaki eğitim olgusunun içerdiği değer alanları belirlenen ütopyik eserlerde karşılaştırmalı olarak incelenmiştir

Ayhan Yalçınkaya Türk Edebiyatında Ütopik Temalar Olarak Eşitlik ve Özgürlük: Bir Karşılaştırma; 1970- 1980 ve 1980 – 1990 (2000) adlı doktora tezin sonuç bölümünde karşılaştırılan iki ayrı dönem doğrultusunda inceleme sahasına alınan ütopyik romanların geçirdiği değişimler gösterilmiştir. Türkiye'de ütopyanın gelişmemesi ve Türk romancılığında belirgin yer edinmemesinin temel nedeninin Türk modernleşmesinin temel dinamikleri olduğu sonucuna varılmıştır.

Nurettin Öztürk 'ün Çağdaş Türk edebiyatında ütopya (1992) adlı yüksek lisans tezinde Çağdaş Türk edebiyatında ütopya türünün var olduğu gösterilmiştir. Türk Edebiyatı'nda var olan ütopya türünün bir gelenek oluşturamadığı sonucuna varılmıştır.

Bu çerçevede araştırmacıların ütopyik ve distopyik eserleri tanıtmaya yönelik araştırmalar yaptığı görülmektedir. Alan yazındaki araştırmaların birçoğunun eserlerdeki ütopya yapılarının incelediği görülmektedir. Alan yazında ütopya ve distopya türündeki sosyolojik, psikolojik, ideolojik yansımalar irdelenmiştir. Bizim çalışmamızı bu çalışmalardan ayırtıran nokta Türk edebiyatındaki ütopyik eserlerdeki eğitim unsurlarının temel inceleme alanı olarak belirlenmesidir. Bizim çalışmamızı önemli kılan diğer bir nokta da belirlenen eserlerin yazarlarından bazılarının eğitimci kimliğinin de olmasıdır. Bu sayede eğitime yönelik eleştiriler ve akabinde oluşturulan eğitim ideası günümüz eğitiminin vizyonunu besleyebilecek bir kaynak görevi üstlenebilecek yeterliliktedir.

6. 2. SONUÇ

Ütopya içerisinde aile eğitimi, din eğitimi, teknolojik bilgi eğitimi; eğitimin toplumla, devletle, politikayla ilişkisi ve yazarların ütopyalar aracılığıyla kendi dönemlerine yönelik yaptıkları eğitim eleştirileri incelenmiştir.

- İncelenen ütopyik eserlerde birey silik konumdadır. Ütopyaların asıl ilgilendikleri toplumdur. Birey topluluk haline geldiği ilk yer ise ailedir. İncelenen eserlerden bazıları ailede eğitim meselesini ele almış ve bu konuda bir model ortaya koymuştur. Bazı ütopyik eserlerde ise sıra dışı bir tavır benimsenerek aile neredeyse tamamen işlevsiz hâle getirilmiştir.

- Ütopyanın da dinin de toplumu ıslah etmek, bir arada tutmak gibi ortak amaçları vardır. Bazı ütopyik eserler dinin bu yönünü kullanarak ütopyaadaki toplum yapılarını düzenleme yolunu tercih etseler de bazı ütopyik eserler ise toplumdaki bireylere kimlik kazandıracak bir ayrıştırma yaşanmaması için bireyi ırksız, cinsiyetsiz ve dinsiz olarak görür. Bu şekilde yönetimin daha kolay olacağına inanır. Ütopik eserlerde din yöneticini korumak, yüceltmek ve yöneticinin yaptığı işlerin büyüklüğüne işaret etmek için kullanılmıştır. Din toplumu yönetmek ve yönlendirmek için etkili bir güç olarak tasvir edilmiştir. Kimi ütopyik eserlerde din konusu nüfuz etmemişken ahlâk eğitimi üzerine önemle durulmuştur.
- Ütopyalarda teknoloji hayatı kolaylaştırmak için vardır. Teknoloji insanlığın ilerleyişini hızlandıran, daha ileri bir medeniyet yaratan konumdadır. İncelenen eserler doğrultusunda teknolojinin hızla gelişmeye başladığı zaman diliminde üretilen ütopyalarda teknolojiye yer verildiği görülmektedir. Teknoloji'nin hayata nüfuz etmediği zaman diliminde üretilen ütopyalarda ise teknoloji kendine yer bulamamıştır.
- Eğitim ve toplum birbirlerini yaratan iki kavramdır. Eğitim topluma yön verirken toplum da eğitime yön verir. Ütopik eserlerde eğitim toplum ilişkisi, çoğu zaman ideal bir toplumda nasıl bir eğitim sistemi olduğunu gösterir. Bu eserlerde eğitim, toplumun kültürel değerleri ve hedefleriyle uyumlu bir yapıda biçimlenir ve bireylerin gelişimine katkıda bulunur. Bu sebeple incelenen her eserde toplum ve eğitim arasında sıkı bir ilişki görülmüştür. Toplumun varlık erki farklı alanlarda niceliksel ve niteliksel mevcudiyeti ile ölçülür. Güçlü bir toplum oluşturmak için her ne kadar sürece dikkat ediliyorsa aynı şekilde sonuçta oluşturulan toplumun varlığının korunmasına da dikkat edilmelidir. Toplumun yetişmiş iyi örnekleri küçük yaşta çocuklara benimsetilmektedir. Bu şekilde hem çocuğun önüne iyi bir örnek sunulur hem de çocukta vefa duygusu uyandırılır. Toplumun kültürü ile uyum içerisinde bir eğitim anlayışının başarılı olacağı dile getirilir. Çocukların edindikleri bilgileri toplum yararına uygulayıcı ve geliştirici bir rolde kullanmaları beklenir. Bu sayede birey bulunduğu toplumu daha ileriye taşımak

için kendinde güç bulur. Halkevleri de sosyal ve kültürel gelişimi sağlamada öncü kurumlardan biridir. Eğitim toplumun her kesiminin ilgi ve ihtiyacı doğrultusunda yararlanabileceği bir sistem olarak kurgulanır.

- Devlet kendini daha ileriye taşımak için eğitimi araç olarak kullanır. Devlet eğitim sayesinde hem toplumu yönetme erkini kendinde bulundurur hem de eğitime verdiği destekle daha iyi bir toplum oluşturur. Eserlerin hepsinde devlet eğitimi maddi olarak beslemektedir. Ütopik eserler genellikle devletin bireylere eşit ve adil eğitim fırsatı sunması gerektiğini ön plana çıkarır. Bunların ışığında, devletin eğitim alanında görevleri arasında, herkesin eşit fırsata kavuşmasını sağlamak ve toplumun düzeyini artırmak yer alır.
- Devletin başındakiler nasıl bir toplum istediklerini izledikleri politikalarla belirler. Bu politikaları topluma benimsetmek için izledikleri politikaları eğitim sistemine doğrudan ya da gizil olarak yansıtırlar. İncelenen ütopik eserlerde eğitim ile politika arasında kurulan ilişki şu şekildedir. Eğitim, dönemdeki politikayı benimseticiyi bir rol almıştır. Çocukluğundan itibaren bu politikalarla maruz kalan birey, maruz kaldığı politikalar çerçevesinde olayları değerlendirmektedir. Yerli ve milli ideolojide olan okullar yüceltilmiştir. Devlet ideolojisini topluma benimsetecek meslek grubu öğretmenler olarak görülmüştür. Bilim ve eğitimle diğer ülkelere üstünlük kurma güdülmüştür.
- Ütopyalar pembe rüyalar değildirler. Aslında ütopyalarda tatlı rüyaların arkasına gizlenmiş acı gerçekler bulunmaktadır. Pek tabii olarak yazarlar yaratıkları dünyayı tasarlarken mevcut düzendeki eksik gördükleri kavramları tamamlama ihtiyacı duymuşlardır. Bu kavramlardan birisi de eğitimidir. Gerek eğitimci kimliğe sahip olan yazarlar gerekse eğitimle dolaylı olarak ilgilenen yazarlar eğitime yönelik güçlü eleştirileri eserlerine yansıtılmışlardır. Oluşturdukları ütopyalar sayesinde de çözüm alternatifleri sunmuşlardır. İncelenen eserler ışığında eğitim konusunda eleştirilen noktalar şunlardır: Birey, yetiştirilirken itaat etsin diye bireye korkaklık aşılması

hatalı bulunur. Güncel kalmanın önemi vurgulanır. Gelişmeler takip edilmezse geride kalınacağı uyarısı yapılır. Bu uyarı dikkate alınarak bireylerin çalışması öğütlenir. Teorik, ezbere dayalı, sadece sunuş yoluyla ders işleyen çoklu zekayı gözetmeyen öğretmenler, sürekli olarak öğretmenin etken öğrencinin edilgen olduğu sınıf ortamı, öğretmen ve öğrencinin arkadaş gibi olmayıp sınıfsal bir uzaklıkta konumlanmaları eleştirilir. Bilimin, bilim dallarına ayrılarak incelenmesi hatalı bulunur. Bilim'in bütün olarak incelenmesi gerektiği dile getirilir. Okul için ayrılan hem günlük süre hem de insan hayatının önemli bir zaman dilimini kapsıyor oluşu eleştirilir. Hayattan kopuk, derslerin öğrencilerin ilgi ve isteğine göre ayarlanmamasından şikayetçi olunur. Sınavların kaygı kaynağı olma sorununun üzerinde önemle durulur. Sürekli değişen öğretim programları eleştirilir. Gençlerin eğitim amacıyla yaşadıkları yerden koparılması şiddetle kınanır. Eğitimle elde edilen bilgilerin savaş gibi felaketleri ateşlemek için kullanılması ama halihazırdaki doğa felaketlerine çözüm üretilmemesi eleştirilir. Bilgi edinme amacının şan şöhret, edinme olması yerilmiş asıl amacın bilgiyi edinmek, paylaşmak ve deneyimlenmek olması gerektiği söylenmiştir.

6. 3. ÖNERİLER

1. Eğitim vizyonu oluşturulurken Türk edebiyatındaki ütopyik eğitim modellerinden faydalanılabilir.
2. Öğrencilerin ufkunu genişletmek adına ütopyik eserlerden parçalar liselerde ve ortaokullarda ders kitaplarına konulabilir.
3. Alan yazında Türk Edebiyatı'ndaki ütopya türüne yönelik çalışma sahasında yeteri kadar çalışma bulunmamaktır. Araştırmacılar tarafından bu alan güçlendirilebilir.

KAYNAKLAR

- Ağaoğlu, A. (1930). Serbest İnsanlar Ülkesi'nde. İstanbul: Sanayii Nefise Matbaası.
- Altar, H. (2018). Doris Lessing'in hayatta kalma güncesi ve Tahsin Yücel'in Gökdelen adlı romanlarında modernite eleştirisi olarak Distopya. *Yüksek Lisans Tezi*. Eskişehir: Sosyal Bilimler Enstitüsü Eskişehir Osmangazi Üniversitesi
- Aydemir, Ş.S, (2012) Toprak Uyanırsa Remzi Kitabevi
- Balı, F., Uğur, U. (2013). “Yazınsal Alanda Klasik Ütopyalar ve Türk Edebiyatı'nda Ütopya”. Dede Korkut Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi. 3 (6), 1- 12.
- Baltacıoğlu, İ. H. (1944) Rüyamdaki Okullar. İstanbul: Ahmet İhsan Matbaası
- Çakmak, S. (2016). 1980 sonrası Türk romanında karşı-ütopya. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi
- Canbaz, F. (2009) Türk romanının ütopyik metinlerinde kadın ve aile. Doktora Tezi. Ankara: Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara Üniversitesi
- Çebi, T. (2016). Yalnızız, Onuncu köy ve Bozkırdaki çekirdek romanlarındaki değerler ve eğitim anlayışı. Yüksek Lisans Tezi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü Karadeniz Teknik Üniversitesi.
- Coşkun, M., ve Coşkun Aslan, S. (2019). Ütopyalara siyasal teolojik müdahale: erken cumhuriyet ütopyalarının kaynağı olarak cumhuriyetçi sivil din. Adam Akademi Sosyal Bilimler Dergisi, 9(1), 37–67. <https://doi.org/10.31679>
- Dağ, N. (2017). Cumhuriyet dönemi Türk romanında ütopya (1923-1950). Doktora Tezi. Adıyaman Üniversitesi.
- Dayıoğlu, G. (2013) Işın Çağı Çocukları. Altın Kitaplar Yayınevi
- Demir, İ. (2020) Cumhuriyet Dönemi Türk edebiyatında distopik romanlarının kuramsal analizi ve tematik çerçevesi (1990-2019). Yüksek Lisans Tezi. Sosyal Bilimler Enstitüsü Ordu Üniversitesi
- Demirel, Ö ve Kaya, Z. (2002). Öğretmenlik Mesleğine Giriş. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Engin, E. (2015). Didaktik ve ütopyik bir roman: toprak uyanırsa. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 25(1), 23–30.
- Gariper, C., Küçükcoşkun, Y. (2007). Buket Uzuner'in Kişilikler Oyunu ve Fantastik-Ütopyik Dünyası: Balık İzlerinin Sesi Romanı. *Türkbilig*, 14, 69 – 96.
- Hançerlioğlu, O. (2005). Felsefe Ansiklopedisi. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Kadioğlu, H., ve Ateş, R. (2016). İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun eğitim görüşleri. *Eurasian Education and Literature*, 5, 16–23.

Kumar, K. (2006). *Modern Zamanlarda topya ve Karşıtopya*. (Çev. Ali Galip). İstanbul: Kalkedon Yayınevi.

Kahveci, K. (2018). Cumhuriyet dönemi topyası : ‘ Rüyamdaki okullar ’ (1936). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Mart 2018 22(1): 199-205 Cumhuriyet 22(1), 199–205.

Kkoşkun, Y. (2006). 1980-2005 dönemi Türk edebiyatında ütopik romanlar ve ütopyanın kurgusu. *Yüksek Lisans Tezi*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi.

Esendal, M. Ő. (2007). *Gdeli Mehmet*. Bilgi Yayınevi

Marshall, G. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları

Meşeci Giorgetti, F. (2019). Cumhuriyetçi Muhafazakâr İsmail Hakkı Baltacıoğlu: Bir Eğitim İnkılâpçısının Hayatı. *Hayef: Journal of Education*, 16(1), 117–129. <https://doi.org/10.26650/hayef.2019.18004>

Necef, Ekber N. vd. “Türk Dünyasında topya üretmek Mümkün M?”, *Sosyologca*, Sayı 21 (2021), s. 110-126.

Ogur, E. (2018). Toprak uyanırsa adlı eserde eğitim ve ğretmen idealizmi. *Akademik Bakış Dergisi*, 66, 282–296.

Öztürk, N. (1992). “Çağdaş Türk Edebiyatında topya”, *Yüksek Lisans Tezi*. Malatya: İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. https://doi.org/10.20595/jjbf.19.0_3

Özsoy, S., 2008, “Bir Eğitim topyacısı: İsmail Hakkı Tonguç”, *Toplum ve Demokrasi*, 2 (3), Mayıs-Ağustos, s. 267–276.

Öztürk, F. (2006) *topya ve eğitim*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Safa, P. (2017). *Yalnızız*. İstanbul: Ötüken Neşriyat A.Ő.

Sönmez, V. ve Alacapınar, F.G. (2019). *rneklendirilmiş Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Anı Yayıncılık

Uzuner, B. (1999) *Balık İzlerinin Sesi*. İstanbul: Remzi Kitabevi

lken, Z.. (1969). *Sosyoloji Sözlüğü*. İstanbul: Talim ve Terbiye Dairesi Yayınları

Vural Aslan, E. (2017). Melih Cevdet Anday'ın Raziye Adlı Romanında İdealize Edilmiş Yaşamın Eleştirisi ve Yıkımı. *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları*. 18, 17–32.

Vural, E. (2011). Ütopya ve Distopyalarda Sosyal Kontrol. *Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Sosyal Bilimler Enstitüsü. Hacettepe Üniversitesi

Yalçınkaya, A. (2000) Türk edebiyatında ütopyik temalar olarak eşitlik ve özgürlük: Bir karşılaştırma; 1970 - 1980 ve 1980 – 1990. *Doktora Tezi*. Ankara: Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara Üniversitesi

Yavuz, M. (2016). Eğitim Bilimine Giriş Gürsel, M. .ve Sünbül, A.M. (Ed.), Eğitimle İlgili Temel Kavramlar (s.3-19). Konya: Eğitim Yayınevi

Yıldırım, A. Şimşek, H. (2017). Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayınları.

Zorkul, T. (2015). Ütopik Bir Hikâye: Yurda Dönüş. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* (40), 207-216

